Ала Сямёнава

Таямніцы пакутны колер

Эсэ. Апавяданні

Мінск
Выдавецтва «Про Хрыста»
2004

УДК 821.161.3-4+821.161.3-32
ББК 84(4Беи)-44 С99

Серыя заснавана ў 2002 годзе.
Рэдактар серыі К. Лялько

Сямёнава А.

Таямніцы пакутны колер: Эсэ. Апавяданні / Ала Сямёнава. — Мн.: «Выд-ва „Про Хрыста"», 2004 г. — 104 с. — (Бібліятэка часопіса «Наша вера»).

ISBN 985-6628-40-7.

Таямніца Веры, невымоўная рэальнасць - да яе мы імкнёмся дачытацца ва ўсіх выявах існавання: падчас Святой Імшы, у малітве, у малітоўным роздуме, у размаітым асэнсаванні рэчаіснасці, у моўленым і напісаным слове. А ў прапанаванай кнізе - у думках над перакладам на беларускую мову твораў Святога Айца Яна Паўла II, над духоўна-рэлігійнымі вершамі і апавяданнямі беларускіх свецкіх аўтараў, у лірычна-філасофскіх эсэ, апавяданнях. Аўтар кнігі спрабуе асэнсаваць адвечныя тэмы: жыццё і смерць, пакуты і збаўленне, віна і пакаянне...

Сэнсаваня насычанасць зместу выдання спалучаецца з выразнасцю стылю, роздум абапіраецца на веданне фактаў і рэалій, што робіць кнігу цікавай для розных чытачоў.

УДК 821.16I.З-4+281.161.3-32
ББК 84(4Бей)-44

ISBN 985-6628-40-7

ззянне праўды

ЗЗЯННЕ ПРАЎДЫ
Сведчанне паводле надзеі

Слова, прасякнутае «ззяннем Праўды». Голас Наступніка святога Пятра, Вікарыя Хрыста, Біскупа Рыма, Святога Айца — Папы Яна Паўла ІІ. Голас таго, чыю непараўнаную інтэнсіўнасць дзейнасці адзначаюць нават далёкія ад веравызнаўчых прыхільнасцяў рэпарцёры СМІ: ні адзін палітык не можа пахваліцца такой актыўнасцю.

Гэта не дакументы Апостальскай Сталіцы, не энцыкліка і не Апостальскае пасланне. Гэта — адказы Папы Яна Паўла ІІ на пытанні вядомага італьянскага пісьменніка і журналіста Вітторыё Мэссоры. Кніга-дыялог пад назвай «Пераступіць парог надзеі» (Рым — Люблін — Мінск, 1997). Кніга, у якой адчуваецца і «шматзначнае, урачыстае «мы» — голас тысячагадовай таямніцы Касцёла», і спавядальнае «я» Папы Яна Паўла ІІ перад усім чалавецтвам. На думку тэолагаў, гэта непасрэднае, вольнае ад схемаў і фільтраў адлюстраванне рэлігійнага і інтэлектуальнага свету Яна Паўла ІІ.

Кніга-дыялог «Пераступіць парог надзеі» стала бестселерам у каталіцкай літаратуры, яна перакладзена больш як па дваццаці! моваў свету, выдадзена мільённымі накладамі, стала неад'емнай часткай духоўнай культуры ўсяго хрысціянскага свету. Для каталікоў — творам, неабходным у іх глыбокім і цэласным досведзе жывой Веры ў Бога і ў існае быццё, творам, што дае адчуванне найвышэйшай, усё падпарадкоўваючай Рэальнасці, якая ўваходзіць у сферу звычайнага інтэлектуальнага, пачуццёвага жыцця чалавека. Для хрысціянаў іншых канфесій — гэта Слова чалавека, які вызнае еднасць хрысціянскіх Цэркваў як ісціну жыцця і спосаб існавання, звяртаецца з малітвай да Пана Бога, каб Ён выявіў сваю Ласку і хрысціяне «не засталіся раздзеленымі перад выклікам трэцяга тысячагоддзя», бо «мацнейшы за ўсе расчараванні сам факт пачатку шляху, які павінен весці ўсіх хрысціянаў да еднасці». «Не бойцеся», — гэтымі словамі распачаў свой пантыфікат Папа Ян Павел ІІ. «Не бойцеся!» — працягвае ён свой дыялог з людствам, — не бойцеся духу Евангельскай Праўды».

Аўтар кнігі звяртаецца і да тых, хто вагаецца паміж верай і бязвер'ем, яго развагі цікавыя і ўсім адукаваным людзям, бо гэта Слова мудрага і натхнёнага мысляра, які вядзе дыялог з сучаснаю

думкаю, Слова «чалавека ведаў, узнёслага і духовага». Мабыць, гэтую кнігу прачытаў і не адзін атэіст, хаця, калі мець на ўвазе апошніх, заўсёды прыгадваецца думка Блэза Паскаля: «Атэісты павінны сцвярджаць толькі тое, што відавочна, але хіба відавочная матэрыяльнасць душы?»

Гісторыя кнігі «Пераступіць парог надзеі» досыць незвычайная. Вітторыё Мэссоры з ініцыятывы RAI — Італьянскага радыё і тэлебачання — збіраўся наладзіць акцыю, што не мела прэцэдэнту ў гісторыі папства: павесці тэледыялог са Святым Айцом з нагоды пятнаццатых угодкаў яго пантыфікату.

Выпадак выключны. Але ж і пантыфікат Яна Паўла II — надзвычай адметны. Ён адбываецца ў духоўнай прасторы пасля Другога Ватыканскага Сабору, пасля яго найважнейшых Пастановаў — «Аб экуменізме» («Unitatis Redintegratio»), «Аб рэлігійнай свабодзе» («Dignitatis humanae»). Скасаваная двухбаковая анафема Рымскага Касцёла і Канстанцінопальскай Царквы. Менавіта Папа Ян Павел II сустрэўся ў Рыме з Патрыярхам Канстанцінопальскім Варфаламеем на супольнай малітве ў Вялікую Пятніцу 1994 года і ў дзень апосталаў Пятра і Паўла 29 чэрвеня 1995 года.

Працягваючы высокія ініцыятывы Яна XXIII, які па Божым натхненні склікаў Другі Ватыканскі Сабор, што «адкрыў экуменічны шлях у гісторыі Касцёла», Ян Павел II робіць усё, каб дыялог у хрысціянскай супольнасці набыў інтэнсіўнасць і паміж лаўцамі Божых Таямніцаў, прапаведнікамі Евангелля — святарамі, і паміж людзьмі свецкімі, людзьмі думкі: праз сустрэчы і дыскусіі прыродазнаўцаў, фізікаў, біёлагаў, гісторыкаў (у прыватнасці, так званыя інтэрдысцыплінарныя сустрэчы ў Кастэль Гандольфа) і творчыя сустрэчы прадстаўнікоў розных канфесій... Гэта і ўвага да людзей творчых прафесій, таму што толькі еднасць з Хрыстом дапамагае не адрынуць, а сакральна асвяціць быццё, вярнуць Творцу «памножаныя таленты».

Пілігрымкі Яна Паўла II цяжка пералічыць: ён адчувае абавязак, бачыць сваё пастырскае Пакліканне ў тым, каб несці народам свету пропаведзь Евангелля, лічыць патрэбным мець хаця б беглае знаёмства з мовамі краін, у якія ён плануе вандроўку.

Энцыклікі, прамовы, лісты — сведчанні найвышэйшага дару Духа Святога: дару мудрасці, розуму, ведаў, развагі, мужнасці, пабожнасці і боязі Божай... Як і ў тэалагічных працах «Тамісцкі персаналізм», «Каханне і адказнасць», «Этыка і маральная тэалогія», «Асоба і ўчынак», «Роздумы аб смерці» і інш., як у шматлікіх паэтычных і драматургічных творах.

Папа-неспадзяванак — азначэнне, што з самага абрання спадарожнічала Яну Паўлу ІІ. Ды і само абранне было досыць неспадзяваным. Папа — са Славянаў, паляк... Першы ў гісторыі папства.

...Адным словам, тэледыялогу чакалі. Аднак абставіны склаліся так, што тэлеінтэрв'ю не адбылося. І ўсё ж Папа Ян Павел ІІ, прачытаўшы пытанні Вітторыё Мэссоры, падрыхтаваў пісьмовыя адказы. З'явілася унікальная кніга.

Яна выйшла ў свет увосень 1994 года ў Італіі і амаль аднлачасова па мове арыгіналу ў Польшчы. А ў 1995 годзе ў № 1 часопіса «Наша вера» з'явіўся першы фрагмент кнігі ў перакладзе на беларускую мову.

Па шчырасці, стала чытаць насцярожана. Кніга Святога Айца ўпершыню ў перакладзе на беларускую мову з яе малараспрацаванай тэалагічнай лексікай, адсутнасцю тэалагічных даведнікаў, сістэматызаваных слоўнікаў... Тут не толькі найвялікшая мера адказнасці.

Перакладчыцу я ведала... Крыстына Лялько ў беларускай літаратуры адразу звярнула на сябе ўвагу. Займела творчую прыхільнасць Янкі Брыля, Яна Скрыгана. Пра яе шмат пісалі, часта згадвалі. Пісала пра яе і я. Таленавіты празаік. Многія з яе апавяданняў можна ўключаць у анталогіі. Яе аповесць «Лес» чытаецца так, нібыта аўтарка падслухала запаветнае, патаемнае... Высловіла, увасобіла ў вобразы... Таму пісалася пра яе з асаблівым настроем — не толькі з відавочнасці таленту, але і з блізкасці светаадчування, вызначаных ёю сістэмаў этычных і эстэтычных каштоўнасцяў: лірычная проза, духоўная звышрэальнасць, якая выбудоўваецца на канкрэтным, звычаёвым матэрыяле, на эмпірычнай фактуры рэчаіснасці. І — поўнае супадзенне ўнутранага стану і настрою твораў са спосабам іх выяўлення: сэнсавым, рытмічным, слоўным.

...Пісала я пра Крыстыну Лялько, не ведаючы яе асабіста. Пабачыўшы, адразу згадала выслоўе: «Imago animi multus est» — «Твар — люстэрка душы». І тое самае аблічча, калі згадваецца корань гэтага слова: лік. Адчувалася таямніца. І моц характару.

Увогуле ж існуюць людзі, прысутнасць якіх у грамадстве бывае вызначальна важнай — незалежна ад таго, ці маем мы асабістыя стасункі з імі ці не. Ёсць духоўныя масткі, паасобнае і ў нечым сутыкальнае творчае існаванне, плён ідэй у агульным часе рэальнасці... «Spiritus fiat ubi vult» — «Дух лунае, дзе хоча».

А ўвасабленнем духу і інтэлекту становяцца выданні. Так, з Божай ласкі, з благаславення Яго Эмінэнцыі кардынала Казіміра Свёнтка, высокімі намаганнямі каталіцкага клеру Беларусі, з натхнёнай творчай працы каталікоў і людзей, што вызнаюць

хрысціянскія каштоўнасці, з'явіліся часопісы «Ave Maria», «Наша вера», «Маленькі рыцар Беззаганнай», «Дыялог». Урэшце — кнігі серыі «Бібліятэка „Нашай веры"», выданні выдавецтва «Про Хрыста».

«Праблемы духоўнасці, гісторыя хрысціянства, гісторыя каталіцызму на Беларусі, сучаснае рэлігійнае і духоўнае жыццё, найбольш значныя падзеі і найбольш цікавыя навінкі беларускай і замежнай хрысціянскай літаратуры», увасобленыя ў літаратурныя творы розных жанраў звесткі «аб трагічных і дасюль невядомых лёсах каталіцкіх святароў і старажытных беларускіх святыняў, матэрыялы беларускіх і замежных вучоных, гісторыкаў і тэолагаў, жыццярысы беатыфікаваных і кананізаваных — усё гэта, абвешчанае як праграма ўзноўленага каталіцкага друку, здзяйсняецца на старонках згаданых выданняў. Хрысціяне Беларусі, чытачы нашай краіны атрымалі магчымасць мець у сваім духоўным і інтэлектуальным ужытку тое, чаго вельмі доўга былі пазбаўленыя: духоўнае слова. Найперш — гэта пераклады кніг Святога Айца: «Пераступіць парог надзеі», «Дар і Таямніца», энцыкліка «Вера і розум» («Fides et ratio»).

Стала відавочным і тое, што пацвердзіў ужо ўвесь, не толькі хрысціянскі, свет: з'яўленне кнігі Папы Яна Паўла II «Пераступіць парог надзеі» — Падзея, магчымасць спрычыняцца да Таямніцы і Вышыні думкі Яго Святасці Яна Паўла II. Але ж Падзея і пераклад кнігі — першай ластаўкі з тэалагічнай літаратуры на Беларусі.

...Прачытаўшы дыялог у часопісе, я наноў і наноў вярталася да яго ў кніжным выданні. Раіла прачытаць іншым. І асмелілася даць сведчанне: хрысціянкі, шараговай каталічкі, удзячнай чытачкі, суб'ектыўнае сведчанне чалавека, які мае прафесійнае дачыненне да літаратуры і друку.

...У кнізе «Пераступіць парог надзеі» Вітторыё Мэссоры задае пытанні, разлічаныя на шырокую і разнастайную аўдыторыю. Ведаючы спрэчкі стагоддзяў, існаванне розных, але аднолькава абмежаваных «сусветных ідэалогій», ведаючы праблемы, якія спрадвеку хвалявалі людзей. Перакананы і адукаваны каталік, Вітторыё Мэссоры, між іншым, у ранняй маладосці быў агностыкам і належаў да антыклерыкальнай левай групоўкі, асабіста зазнаў высокае азарэнне Евангельскай Праўдай. І задае ён пытанні часам нават «правакацыйныя». Але, як пазначае сам пісьменнік, у яго было «ўражанне, што Суразмоўца чакаў менавіта гэтага, а не... прыдворнага падтаквання»...

35 пытанняў і адказаў.

Сярод іх тыя самыя, «правакацыйныя», так бы мовіць, ад імя апанента: «Ці Бог сапраўды існуе?», «Ці актуальныя яшчэ доказы існавання Бога?», «Але чаму Бог хаваецца?»

Працытую некаторыя фрагменты. Але адразу мушу адзначыць, што сістэма мыслення Святога Айца так вызнае Першапачатковае і неэмпірычнае, тое, што нельга вызначыць, так адчувае повязь містычнага досведу, рэлігійнай сузіральнасці іншых Святых Айцоў, а таксама вызначальнікаў думкі былых часоў (філосафаў, мысляроў, тэолагаў), што нават стараннае цытаванне і спробы паразважаць даюць вельмі прыблізнае ўяўленне пра сапраўднае Слова тэксту.

І ўсё ж...

«Пытанне аб існаванні Бога найглыбей звязана з мэтанакіраванасцю чалавечага быцця. Гэта не толькі справа розуму, але таксама справа чалавечай волі, больш таго, справа чалавечага сэрца».

Святы Айцец вядзе гаворку пра абмежаванасць пачуццёвага вопыту, пра «школу недаверу» пазітывістаў: «Пазнавальны рэалізм аднолькава, як і так званы наіўны, гэтак жа, як і рэалізм крытычны, пагаджаецца з тым, што «nihil est in intellectus, quod prius non fuerit in sensus» («няма нічога ў інтэлекцe, чаго найперш не было б у пачуццях»). Аднак межы гэтага «sensus» не з'яўляюцца выключна сэнсуалістычнымі. Вядома ж, чалавек пазнае не толькі фарбы, адценні або формы, але пазнае прадметы цэласна... Такім чынам, ён пазнае ісціны па-надпачуццёвыя, альбо, інакш кажучы, трансэмпірычныя. Нельга таксама сказаць, каб тое, што з'яўляецца трансэмпірычным, пераставала быць эмпірычным». Тут варта, мабыць, згадаць, як рэальнасць абвяргае неабвержнымі доказамі абмежаваных эмпірыкаў — і пазітывістаў, і матэрыялістаў-марксістаў: напрыканцы XIX — пачатку XX стагоддзя тэорыяй адноснасці Эйнштэйна і «Новымі пачаткамі геаметрыі...» Лабачэўскага: напрыканцы XX стагоддзя — катастрофай Чарнобыля, прадказанай у «Адкрыцці Яна Багаслова»: зорка Палын.

Перамогу трансэмпірыкі над відавочнасцю спрабаваў абвергнуць У. Ленін («Матэрыялізм і эмпірыякрытыцызм»), які дыскусійна-зацята, эмацыйна зрабіў спробу класічнай рэдукцыі (спрошчвання), аднак пахіснуць трансэмпірычнай ісціны не змог. (Хаця ў савецкай навуцы гэта праца была ледзь не кананізаваная.) Перакрэсліць адкрыцці Апостала не спрабаваў ужо, здаецца, ніхто...

Трансэмпірычная Ісціна...

...Суразмоўца ж Вітторыё Мэссоры працягвае сваю думку: «...сам Бог не з'яўляецца прадметам чалавечай эмпірыкі, што па-свойму

падкрэслівае і Святое Пісанне: «Бога ніхто ніколі не бачыў і ўбачыць не можа» (Ян 1,18).

Але чаму? І тут Папа Ян Павел II падводзіць нас да аднаго з галоўных пастулатаў хрысціянскай веры: «Мы становімся сведкамі знамянальнага вяртання да метафізікі (філасофіі быцця) праз інтэгральную антрапалогію. Немагчыма ўявіць чалавека без гэтых адносінаў да Бога, якія з'яўляюцца для яго галоўнымі», «...дарога вядзе не столькі праз асобы і спатканне асобаў „я" і „ты". Гэта галоўнае вымярэнне быцця чалавека, якое заўсёды — субыццё».

Далей у сістэме сваіх доказаў Ян Павел II вызначыць: «Наша вера — глыбока антрапалагічная», — і звярне ўвагу на «аб'яўленне Бога ў бачнай чалавечнасці Хрыста».

Вось тут вельмі важны паварот думкі. Але: «...чалавек не ў стане вытрываць лішку Таямніцы...», таму і «ў пярэдадзень мукі апосталы прасілі Хрыста: «Пакажы нам Айца» (Ян 14, 8). Адказ Хрыста застаецца ключавым: «Чаму вы кажаце: „Пакажы нам Айца". Ці ж вы не верыце, што Я ў Айцу, і Айцец ува Мне? (...) Верце Мне па саміх учынках (...). Я і Айцец — Адно» (Ян 14, 9, 11; 10).

...Чалавек не вытрываў ведання Таямніцы, і была Галгофа, і былі Змёртвыхпаўстанне і Унебаўшэсце... Чалавек не вытрываў і жыцця паводле Запаветаў Евангелля — злачынстваў, здрадаў, адступніцтва было куды больш, як здзяйсненняў волі Хрыстовай. І ў антычны перыяд, і падчас Сярэднявечча, і ў так званы новы час, і ў найноўшы. Жыццё паводле Евангелля засвойвалася толькі асобамі, празарэнне Евангельскай свядомасцю не прымала агульнага, сусветнага маштабу. Як заўважыў праваслаўны святар, тэолаг Аляксандр Мень, «прыход на зямлю Богачалавека не вызначае канца барацьбы паміж святлом і цемрай, а палярызуе іх з падвойнай сілай».

Войны, хваробы, несправядлівасць, пакуты — усё гэта правакуе людзей задаваць пытанне: «Як Бог мог дапусціць такое?» Зямля ўсё ж, паводле святога Аўгустына, «De civitate Dei» — «дзяржава Божая». Задае такое пытанне і Вітторыё Мэссоры: ад імя таго ж умоўнага апанента.

«Бог бяссільны перад чалавечаю свабодаю, — высноўвае сваю думку Ян Павел II. — Можна сказаць, што Бог расплачваецца за той вялікі дар, дадзены ім істоце, якую Ён стварыў „на свой вобраз і падабенства" (Быц 1,26). У адносінах да гэтага дару Бог паслядоўны. І таму Ён становіцца перад судом чалавека, перад узурпатарскім трыбуналам, які задае Яму правакацыйныя пытанні: „Ці праўда, што ты Цар" (Ян 18, 37). Ці праўда, што ўсё, што адбываецца на свеце, у гісторыі Ізраіля, у гісторыі ўсіх народаў, залежыць ад Цябе?»

Мы ведаем, які адказ даў Хрыстус на гэтае пытанне перад судом Пілата: «Я на тое нарадзіўся і на тое прыйшоў на свет, каб сведчыць аб праўдзе» (Ян 18, 37). Але ў такім выпадку: «Што такое праўда?» (Ян 18, 38). І на гэтым заканчваецца судовы працэс, той драматычны працэс, у якім чалавек паставіў Бога перад судом свае ўласнае гісторыі. Але вырак не выносіцца згодна з праўдаю. Пілат кажа: «Я ніякае віны ў Ім не знаходжу» (Ян 18, 38; 19, 6), а праз хвіліну абвяшчае: «Вазьміце Яго і ўкрыжуйце вы» (Ян 19,6). Так умывае ён рукі і скідае адказнасць на агрэсіўны натоўп».

Чытаем далей: «Суд над Богам становіцца судом над чалавекам. Боскае і чалавечае вымярэнні гэтае падзеі сустракаюцца, перасякаюцца, ушчыльняюцца».

І тут Ян Павел II вядзе размову пра цуд самаахвяравання, цуд Выкуплення і Збаўлення. Менавіта Крыж Хрыста — сімвал «усёмагутнасці прыніжэння, і Бог, апрача таго, што Ён — усёмагутнасць, адначасова Ён і Мудрасць, і... Любоў...» Укрыжаваны Хрыстус — доказ салідарнасці Бога з церпячым чалавекам».

Хрысціянства — рэлігія сатэрыялагічная (ад грэцкага soteńa — збаўленне), рэлігія збаўлення. «Сын Божы не прыйшоў у свет, каб судзіць свет, але каб свет збавіць» (Ян 3,17). «Збавіць — гэта значыць ахінуць і пранікнуць адкупленчаю любоўю, тою любоўю, якая заўсёды большая за які-кольвечы грэх», «...укрыжаваны Хрыстус — доказ салідарнасці Бога з церпячым чалавекам. Бог становіцца на бок чалавека, становіцца самым радыкальным чынам». Прынізіў Сябе Самога, прымаючы постаць раба, стаўшы паслухмяным аж да смерці крыжовай (Флп 2, 7-8).

Аднак гэтае цярпенне, як тлумачыць прэфект Кангрэгацыі Навукі Веры, найбліжэйшы дарадца Папы Яна Паўла II у пытаннях тэалогіі кардынал Ёзаф Ратцынгер, «...можа быць актыўным дзеяннем, барацьбою... (...). І гэта барацьба можа быць плённаю і творчаю толькі тады, калі яна адухоўлена духам цярпення, сапраўднаю любоўю».

І трэба ўмець, даводзіць Папа Ян Павел II, згледзець і адчуць Знакі Провіду, Знакі Часу — у пачутым напярэдадні кастрычніцкай рэвалюцыі трыма партугальскімі дзецьмі з Фацімы, што «Расія навернецца», або ў факце абрання Папы «з далёкага краю» напярэдадні зруйнавання таталітарных рэжымаў. Хаця нельга разумець тыя Знакі спрошчана і літаральна. «Чалавек вучыцца на ўласных памылках. Чалавецтва таксама вучыцца на сваіх памылках, а Бог вядзе яго пакручастымі шляхамі ягонай гісторыі».

Тэадыцэя — асноўны стрыжань, краевугольны камень і камень «преткновения»... І — трэба чытаць: магу мовіць наноў. Бо ўсе парафразы — толькі парафразы...

Надзвычай павучальнае і цікавае, мне здаецца, не толькі для католікаў, веданне, як моліцца Папа, што для яго малітва. «Унутраная прастора Яго малітвы» — радасць і надзея, а разам з тым смутак і трывога сучасных людзей. Евангелле — гэта значыць добрая вестка, а Добрая Вестка — заўсёды заклік да радасці». «Евангелле — гэта перадусім радасць ад стварэння». І не можа быць месца ніякай «нірване», што вызнаюць будызм і джайнізм, ніякай апатыі.

«Універсальная малітва» Папы, у якой — клопат пра ўсе Касцёлы, мае і тую аснову, што ў кожнага верніка. Гэта размова, у якой «заўсёды ёсць „я" і „ты", у дадзеным выпадку „Ты" пішацца з вялікай літары». «І вядучым застаецца „Ты", у якім бярэ пачатак наша малітва».

Ян Павел II мудра і разважліва распавядае пра сваё пакліканне і кананічную місію і з незвычайным адчуваннем Боскай ісціны даводзіць, што ўсе яго вызначэнні — Намеснік Пятра, Біскуп Рыма, Святы Айцец, Ваша Святасць, нават Намеснік Хрыста — «трэба разумець у поўным кантэксце Евангелля». І Ян Павел II прасочвае «генезіс» гэтых паняццяў паводле Евангелля: «На гэтым фоне, а гэта фон гістарычны, усе такія выразы, як «Намеснік Хрыста», «Ваша Святасць», «Святы Айцец» — мала важныя. Важна тое, што вынікае з смерці і змёртвыхпаўстання Хрыста. Важна тое, што сыходзіць з моцы Духа Святога. У гэтым сэнсе Пётр і разам з ім іншыя апосталы, у першую чаргу Павел, пасля свайго навяртання сталі сапраўднымі сведкамі Хрыста, ажно да праліцця крыві».

І Ян Павел II звяртаецца да мудрасці папярэднікаў на Святым Пасадзе: «Святы Грыгорый Вялікі (...) з усіх тытулаў, звязаных з функцыяй Біскупа Рыма, выдзяляў тытул Servus Servorum Dei — Слуга Слугаў Божых».

Што тут дадаць?

У кнізе «Пераступіць парог надзеі» ёсць вельмі важная размова пра экуменізм, пра тое, што хрысціянам «трэба адкрываць тое адзінства, якое de facto ўжо існуе», пра тое, што пасля Другога Ватыканскага Сабору пазначылася зусім іншая атмасфера ў суіснаванні хрысціянскіх канфесій. Папа Ян Павел II робіць канкрэтнае падсумаванне: «Цана гэтай еднасці велізарная. У пэўным сэнсе гаворка ідзе аб будучыні свету, аб будучыні Валадарства Божага ў свеце. (...) Можам спадзявацца, што «Той, хто пачаў у нас добрую справу, сам яе завершыць» (Флп 1, 6). Можна дадаць — нягледзячы на

ўсе перашкоды, што чыняць тыя, хто разумее Вучэнне Хрыста зусім не адпаведна Яго Высновам.

Ян Павел II нагадвае і аб стаўленні да іншых рэлігій, цытуючы «Дэкларацыю аб адносінах Касцёла да нехрысціянскіх рэлігій» («Nostra aetate»): «Хоць на працягу стагоддзяў паміж хрысціянамі і магаметанамі паўставала шмат спрэчак і варожасці, Святы Сабор заклікае ўсіх сцерці з памяці мінулае і шчыра імкнуцца да ўзаемаразумення і супольна аберагаць і развіваць сацыяльную справядлівасць, маральнае дабро, мір і свабоду ў інтарэсах усяго чалавецтва». Папа з павагай і веданнем вядзе размову пра сутнасць усходніх рэлігій, і, як і ў дачыненні да хрысціянскіх канфесій, ён падтрымлівае тэалагічныя тэарэтычныя высновы канкрэтных фактаў: гэта малітоўныя сустрэчы ў Асізі, малітва аб міры ў Босніі ў 1993 г., візіт у Марока па запрашэнні караля Хасана II, сустрэчы з паслядоўнікамі ісламу падчас апостальскіх падарожжаў у Афрыку і Азію. «Незабыўнаю была сустрэча з моладдзю на стадыёне ў Касабланцы» (1985), — падкрэсліць Ян Павел II. — «Уражвала адкрытасць маладых на слова Папы аб веры ў адзінага Бога».

Да маладых у Папы Яна Паўла II асаблівае стаўленне. На іх — надзея. Ён так і гаворыць: «У дзень інаўгурацыі Пантыфікату, 22 кастрычніка 1978 года, пасля заканчэння літургіі, я сказаў маладым людзям на плошчы святога Пятра: „Вы — надзея Касцёла і свету, вы — мая надзея". Гэтыя словы я паўтараю пастаянна».

У кнізе — размова пра Евангелле і правы чалавека, пра якаснае абнаўленне хрысціянства, пра новую евангелізацыю... Пра многае... У духу Евангельскай Праўды.

І на пачатку трэцяга тысячагоддзя, у складаных абставінах рэчаіснасці, падводзячы вынікі духоўнага досведу, шукаючы новыя крыніцы жыццёвай энергіі, шукаючы сэнсу Быцця, важна спрычыніцца да Найвышэйшай Рэальнасці, да Пераможнага Жыцця ў розных яго выяўленых. Чытаючы Святое Пісанне, звяртаючыся да спадчыны Святых Айцоў, да працаў тэолагаў і філосафаў, раскрыўшы кнігу Яна Паўла II «Пераступіць парог надзеі». І — у любых абставінах — адчуць атмасферу надзеі, што натхняе тых, хто спадзяецца здабыць вопыт Прамоўленага і Невымоўнага, згадаць пра меру Вялікага, Існага, па-за мітуслівай марнасцю, прасвятліць свядомасць...

І — згадаць наноў, што хрысціянства — рэлігія Збавення, што толькі паяднанасць з Езусам дапамагае далучыцца да Боскага жыцця.

І — ва ўсіх турботах згадаць: «Post tenebras spero lucem» — «Спадзяюся на святло пасля цемры».

SURSUM CORDA!

Да хвалы Алтароў

Выпрабаванні высокія і найцяжэйшыя вызначае Пан Бог — лепшым і абраным. Каб пакутамі сваімі яны садзейнічалі нясенню Крыжа ў яго збаўчым значэнні і сэнсе.

І абраныя здзяйсняюць Высокую Волю. І бяруць на сябе хваробы і цяжкасці нашага недасканалага свету. Гэта тыя, кім трымаецца грэшны свет, што загразнуў у войнах, забойствах, ашуканстве, распусце. Святыя... Што ішлі за Хрыстом яшчэ ў сваім зямным жыцці, здзяйсняючы ўчынкі на хвалу Божую і прыносячы ў ахвяру саміх сябе.

Святыя... Тыя, да каго звяртаемся мы ў сваіх малітвах...

...Святасць нельга даследаваць, нельга спазнаць, даведацца, што ёсць Affectus mystycus...

Але адчуць Боскасць цуду, уславіць святых, узнесеных да хвалы Алтароў, мы імкнёмся. Тым больш, калі гэты цуд адбыўся не недзе там, далёка, а вось тут, на нашай зямлі. Тут была прынесена высокая Ахвяра.

Законніцы, назарэтанкі... Яны аддалі сваё жыццё дзеля жыцця многіх. Жыхароў Навагрудка. І 5 сакавіка 2000 года 11 законніц былі вынесеныя да хвалы Алтароў, адбылася іх беатыфікацыя ў Апостальскай Сталіцы.

«Я ўславіў Цябе на зямлі: завяршыў справу, што Ты даў Мне зрабіць» (Ян 17, 4) — так магла б сказаць кожная з 11 сясцёр з супольнасці Найсвяцейшай Сям'і з Назарэта, што былі расстраляныя фашыстамі 1 жніўня 1943 года паблізу Навагрудка. А ў сваіх малітвах яны прасілі: «Божа, калі патрэбна гэтая ахвяра, няхай лепей нас расстраляюць, а не тых, хто мае сем'і — молімся аб гэтым».

На тую пару ў вязніцы знаходзілася 120 чалавек, асуджаных на расстрэл. Паўставала пагроза і жыццю адзінага на той момант святара ў горадзе, ксяндза Аляксандра Зянкевіча. Сястра Стэла, якая выконвала абавязкі маці-абатысы, звярталася з малітвай ад імя ўсіх сясцёр: «Мой Божа, святар больш неабходны, чым мы, на гэтым свеце, дык молімся цяпер, каб Бог забраў лепей нас, чым ксяндза, калі ёсць патрэба ў новай ахвяры».

...Ахвяра сясцёр змяніла ход зямных падзей: выратавала і вязняў — усе перажылі вайну, — і ксяндза.

Сёстры Найсвяцейшай Сям'і з Назарэта з'явіліся ў Навагрудку ў 1929 годзе па запрашэнні біскупа Зыгмунта Лазінскага, каб

апекавацца касцёлам Перамянення Пана — так званай Белай Фарай — і каб прысвяціць сябе выхаванню і адукацыі дзяцей і моладзі. Гэта было прызначэннем сясцёр. Тых, што замацавалі сваю вернасць Хрысту крывёю. Што спазналі асноўнае ў сабе.

Хто ж яны?

С.М. Стэла ад Найсвяцейшага Сакраманту (Адэля Мардасевіч). Па адукацыі — настаўніца. Глыбокая вера, дабрачыннасць, адухоўленасць, імкненне дапамагчы бліжнім сваім вызначалі яе высокую прадвызначанасць як нявесты Хрыстовай.

С.М. Імэльда ад Езуса Гостыі (Ядвіга Караліна Жак). Таксама настаўніца. Займалася з міністрантамі ў касцёле, яны згадвалі пра яе як пра надзвычай добразычлівую, нібыта асветленую нейкім унутраным святлом.

С.М. Раймонда ад Езуса і Марыі (Ганна Кукаловіч). Хваравітая, яна цяжка пакутавала ад артрыту, але была выпрабаваная цярпеннем. «Вольны ад хатніх, гаспадарчых абавязкаў час праводзіла ў капліцы ля ног Езуса, утоенага ў Найсвяцейшым Сакраманце», — так сведчаць пра яе.

С.М. Даніэля ад Езуса і Марыі Беззаганнай (Элеанора Анэля Юзвік). Усё рабіла з мяккай пакорай, найбольш апекавалася дзецьмі, асабліва ўбогімі.

С.М.Канута ад Пана Езуса ў Садзе (Юзэфа Хробат). Гісторыя яе паклікання была незвычайная. Пра кансэкраванае жыццё ніколі не мела думак. Бацькі збіраліся выдаць яе замуж. Але ў сне Юзэфа пачула голас: «Не выходзь за Станіслава, твой Абраннік чакае цябе ў Гародні і як шлюбны падарунак дасць табе чырвоную сукенку». І ў 1921 годзе яна была прынятая ў супольнасць назарэтанак.

Сястра С.М. Канута мела дар сузіральнай, кантэмпляцыйнай малітвы. Дзівілася ў гаворках з сёстрамі, што сон не цалкам спраўдзіўся — мела на ўвазе «чырвоную сукенку». Ажно спраўдзілася і гэтае наканаванне...

С.М. Сергія ад Маці Божай Пакутнай (Юлія Рапей). Прынятая ў супольнасць у 1922 годзе, распачала навіцыяцкую фармацыю ў Гародні, а потым разам з іншымі сёстрамі была накіраваная ў Амерыку. Калі яна пасля вечных шлюбаў збіралася вярнуцца на радзіму, сёстры з Філадэльфіі спрабавалі затрымаць яе: пагроза другой сусветнай вайны ўжо відавочна навісла над Еўропай. Аднак сястра Сергія адказвала, што «не баіцца..., бо не мае нічога, што магла б даць Пану Езусу за Яго Любоў, а таму прагне аддаць Яму сваё жыццё і не баіцца пакутніцтва». Ці не было тут таксама містычнага адчування сваёй вызначанасці, як і ў сястры Кануты?

С.М. Гвідона ад Міласэрнасці Божай (Алена Церпка). Заўсёды поўная весялосці і радасці, адданая малітве і працы. Бачыла ў ахвяраванні чыстае і яснае святло даверу да Пана Бога, найвышэйшую магчымасць спраўдзіць абранасць Богам.

...Сярод сясцёр-пакутніц чацвёра мелі часовыя шлюбы.

Самая маладая, 1916 года нараджэння, сястра С.М. Барамея (Вераніка Нармантовіч) у супольнасць уступіла ў 1936 годзе ў Гародні і, атрымаўшы навіцыяцкую фармацыю, склала першыя шлюбы 5 жніўня 1939 года. Неўзабаве прыехала ў Наваградак. Вытанчаная, таямнічая, замкнёная, увесь час у малітве, яна адчувала крызіс паклікання і атрымала гэты высокі дар — пакутніцтва — як знак пераадолення часовай слабасці.

Тры іншыя сястры не склалі вечныя шлюбы з-за вайны.

С.М. Феліцыта (Паўліна Баравік) склала першыя шлюбы пасля навіцыяту ў Гародні ў 1935 годзе і адразу прыехала ў Наваградак. Ціхая, нясмелая, худзенькая, але вельмі працавітая, яна мела любоў і павагу ўсіх, хто з ёю сутыкаўся.

С.М. Халіадора (Леакадзія Матукоўская) была прынятая ў супольнасць у 1933 годзе, пасля атрымання навіцыяцкай фармацыі ў Гародні склала першыя шлюбы і выехала ў Наваградак. Народжаная ў Старой Гуце, скончыла чатыры класы нямецкай агульнаадукацыйнай школы. Шчырая, шчодрая, яна атрымлівала сапраўдную радасць ад служэння на карысць іншым.

С.М.Каніцыя (Яўгенія Мацкевіч) уступіла ў супольнасць назарэтанак у сталым узросце, у 30 гадоў, у 1933 годзе. Першыя шлюбы складаў 1936 годзе. Працавала настаўніцай. Імкнулася малітвай і асабістым сведчаннем перадаць дзецям тое, што было асновай супольнасці назарэтанак: пашырэнне Валадарства Божай Любові.

Ахвяра сёстраў — іх смерць — была добраахвотным выкупленнем за жыццё іншых, сведчаннем веры ў Бога сярод панавання нянавісці і злачынства. Іх ахвяра — напамін пра існаванне Боскага Быцця, поўнае здзяйсненне харызмату супольнасці, узор моцы Духа Святога...

Sic Fata tulere (voluerunt)

З усіх законніц назарэтанак, што апекаваліся Белай Фарай і займаліся выхаваннем дзяцей і моладзі, жывая засталася адна — сястра Малгажата (Банас). Калі па назарэтанак прыйшлі з гестапа, яна была на працы ў шпіталі, і ў тым таксама, мабыць, вызначылася воля Провіду. Сястры Малгажаце наканаваны быў іншы падзвіжніцкі

шлях. Менавіта яна ўратавала касцёл Перамянення Пана ад рэзруху і занядбання (згадаем, што касцёл дамініканаў у Навагрудку ваяўнічыя атэісты спачатку ператварылі ў сховішча, потым ён гарэў і толькі зусім нядаўна бажніца святога Міхала была адноўленая і адчыненая для вернікаў).

Белая Фара доўгія паваенныя гады, ажно да 100-х угодкаў з дня смерці Адама Міцкевіча ў 1955 годзе, не мела святара, аднак дзверы касцёла былі заўсёды адчыненыя. Парафіяне ішлі да святыні, якую даглядала, ахоўвала, ратавала сястра Малгажата. Яна жыла пры касцёле, не адзін і не два гады — у муры. Пазней прыняла пакуты цяжкой хваробы — раку лёгкіх.

Ёй дапамагалі многія вернікі, найперш пані Магда Жукоўская і сёстры (не законніцы, сёстры паводле нараджэння) Жыжылеўскія. У хаце Жыжылеўскіх пазней, як адчынілі святыню, жылі сястра Малгажата і пробашчы Белай Фары.

Усё гэта згадваю не з нейчых слоў, не паводле якіхсьці сведчанняў: сястру Малгажату добра ведала — атрымала такі дарунак Лёсу.

Не было ў нас школкі пры касцёле, не было заняткаў катэхізісам... Афіцыйна панаваў атэізм. Але толькі афіцыйна... Душа загадаў і дырэктываў не прымае. Забараніць веру ў Бога нельга. І нельга было пазбавіць нас, дзятву, моладзь, высокага ўплыву Касцёла, хрысціянства. Высокага ўплыву сястры Малгажаты. Адчування яе духоўнага дару. Яе малітоўнага заступніцтва за нас. Яе падзвіжніцкага жыцця, што выяўлялася нібыта і незаўважна. Яна паглыблялася ў малітвы[1].

...Сястра Малгажата была жывой сведкай веры, якую імкнуліся бараніць вернікі, змагаючыся за лёс Белай Фары.

Аднак — ці было б што адчыняць, каб не сястра Малгажата, каб не яе шматгадовы подзвіг аховы касцёла і таго святога месца пры ім, месца вечнага спачыну яе сясцёр у Хрысце.

...А ў касцёле і каля яго адчуваліся нейкія найвышэйшыя магчымасці Быцця, непрыкметна адкрывалася таямніца першаснай

---

[1] 119 лютага 2003 года быў распачаты беатыфікацыйны працэс сястры Марыі Малгажата ад Сэрца Пана Езуса, канаючага ў садзе Аліўным.
17 чэрвеня 2003 года адбыліся урачыстасці з нагоды эксгумацыі слугі Божай сястры Малгажата. Ва ўрачыстасці ўдзельнічалі ардынарыі! Гродзенскай дыяцэзіі біскуп Антоні Дзям'янка, дэлегат ад прымаса Польшчы, кс. доктар Стэфан Козьнік, прамотар справядлівасці кс. Габрыэль Барташэўскі OFM, Генеральная маці Супольнасці Найсвяцейшай Сям'і з Назарэта Марыя Яніца Фулмер з Рыма, кіраўнічка назарэтанскай правінцыі ў Варшаве сястра Люцына Карнацка, віцэпастулярка беатыфікацыйнага працэсу сястра Францішка Худа з Рыма; першы натарыус сястра Дамініка Паўлік, другі натарыус сястра Амата Навашэўска, даручыцель лістоў беатыфікацыйнага працэсу сястра Эльвіра Праколак; сёстры-настаяцельніцы з Польшчы і Беларусі, сёстры і навіцыяткі Назарэтанскай Супольнасці, а таксама сведкі жыцця і адданай веры сястры Малгажата.

тоеснасці Праўды і Любові. Мне пашчасціла жыць каля святыні, і аўра яе наваколля была неад'емнай ад існавання. Маіх землякоў. І майго.

Ad limini Apostolorum

Мне ўжо даводзілася пісаць пра гэта (часопісы «Хрысціянская думка», «Беларусь», «Наша вера», мая кніга «Святло загадкі»). Аб распачатым працэсе беатыфікацыі сясцёр назарэтанак я ведала. Аднак не спадзявалася і на такую яшчэ шчодрасць Нябёсаў: удзел у пілігрымцы ў Апостальскую Сталіцу — на сакральны Акт беатыфікацыі.

...Тры аўтобусы, тры аўтакары — пілігрымы з Гродзенскай дыяцэзіі (два — з Гародні, адзін — з Наваградка).

28 лютага мы, пасля Святой Імшы, з біскупскага благаславення, выпраўляемся ad limini Apostolorum — да Апостальскіх парогаў.

Дапаможны біскуп Гродзенскай дыяцэзіі Антоні Дзям'янка развітваецца з намі да Рыма і дае благаславенне на дарогу нашым душпастырам: ксяндзу Яраславу Грынашкевічу (ён апякуецца ўсімі аўтакарамі, ці, больш правільна, — усімі пілігрымамі), ксяндзу Аляксандру Сасноўскаму (з наваградскай Белай Фары), айцу-кармеліту Казіміру Мароўскаму, айцу-францішканіну Славаміру Дандэрскаму і ксяндзу Алегу Шпену. А напярэдадні пілігрымкі Богу было заўгодна, каб я атрымала гонар займець аўдыенцыю ў нунцыя Апостальскай Сталіцы арцыбіскупа Дамініка Грушоўскага (нагадаю — 2000 год) і атрымаць яго благаслаўлёны перад гэтым шляхам. І яшчэ — адбылася вельмі важная, знакавая сустрэча — з сястрой Гертрудай — з Супольнасці Найсвяцейшай Сям'і з Назарэта. І законніца — сваёй хрысціянскай пакорай, мудрасцю, спагадлівасцю, адданасцю харызматычнаму пасланніцтву Супольнасці назарэтанак — нагадала мне светлай памяці сястру Малгажату...

...У пілігрымку выправіліся розныя людзі, аднак — відавочна — шмат моладзі, у тым ліку студэнцкай, ёсць людзі вельмі сталага ўзросту, тыя, хто памятае ІІ сясцёр назарэтанак і сястру Малгажату (напрыклад, пані Зоф'я Бародын). Едуць людзі з рознай адукацыяй, рознага жыццёвага вопыту, розных поглядаў, але ўсіх аб'ядноўвае вера «ў Бога Айца Усёмагутнага, у Дух Святы, святы каталіцкі Касцёл...». У нашым наваградскім аўтобусе едуць тры маці сённяшніх сясцёр-назарэтанак: пані Святлана, папі Гражына, папі Валянціна. Пані Святлана Стасюкевіч, маці сястры Таццяны, сядзіць у аўтобусе якраз за мной і нельга не заўважыць яе сапраўды хрысціянскую добразычлівасць, імкненне ўсім дапамагчы... Калі ж у нашым аўтобусе

спеўка чуецца «Чарна мадонна», дык гэта адметны голас пані Стэфы з Гародні.

...Малітвы. Малітоўныя спевы... Не паспяваем азірнуцца — Непакалянаў. Музей святога Максіміліяна Кольбэ, што, як і сёстры-назарэтанкі, даказаў: чалавек ёсць «нехта» цэнны, вялікі, незнішчальны ў сваім служэнні іншым, у служэнні Богу, пра веліч Якога і Яго Маці сведчыць цнатлівае хараство базылікі ў Непакалянаве і непараўнаная веліч святыні Яснай Гары ў Чэнстахове з цудадзейным абразом Маці Божай.

...З Божага благаславення мы без усялякіх прыгодаў і нягодаў праязджаем праз Чэхію, Аўстрыю, Альпы і ўраніцы 1 сакавіка апынаемся ў Венецыі.

Царыца лагунаў

Імжыць дожджык. Шэрань, якую адны ўспрымаюць як абразу свайму ўяўленню пра горад чараў, горад-цуд, іншыя — як нармальнае надвор'е гэтай пары года, трэція — проста не задумваюцца над тым.

Невялічкі параходзік — vaporetto — імчыць нас да акваторыі Сан-Марка. За бортам — вада лагуны. І разумееш, адкуль гэтая назва фарбы — аквамарын, і чаму — mare adzurra — блакітнае мора.

А вось і знакамітыя дамы на дзесятках тысяч паляў з левантыйскага дрэва, дзе драўляны роствeрк (ніжнюю частку забудовы) пакрывае суцэльная забутка з камення. Знаёмая да драбніцаў плошча святога Марка, палац Дожаў, святыня Сан-Марка... Ламбардскія, тасканскія, візантыйскія культуровыя ўплывы, як і ўвогуле ў Венецыі.

Знакаміты сабор Сан-Марка — пяціаркавы фасад, нібыта незвычайная тэатральная дэкарацыя, пяць купалаў. Побач — стометровая кампаніла — званіца. Менавіта тут, у святыні ў гонар евангеліста святога Марка, астанкі якога, паводле падання, венецыянскія марынары выкралі з Александрыйскага кляштара, мы ўдзельнічаем у Святой Імшы...

...Толькі некалькі гадзін у Венецыі... Аднак нельга не дзівіцца гэтаму перастворанаму ў камені, вадзе, прасторы натхненню Боскаму. Згадваю былую веліч і непрамінальнае хараство Венецыі. Царыцы лагунаў...

Пра кожны з нашых пілігрымскіх прыстанкаў можна ствараць асобнае эсэ: паводле таго, што чыталася, уяўлялася, перажывалася раней і ўрэшце з'явілася віда-вочна, малітоўна асэнсавалася ў Боскай рэальнасці і Праўдзе.

Подзвіг веры

Палова... Як гэта арганна-велічна гучыць па-італьянску. Падва — у польскай, Падуя — у нашай інтэрпрэтацыі. Плошча Вітторыо Эмануэле са статуямі знакамітых людзей. Базыліка з трыма навамі і сямю купаламі — бажніца святога Антонія. Для выяўленчага аповеду пра чалавека, якога слухалі і разумелі нават рыбы, былі запрошаныя самыя таленавітыя майстры. На фасадзе — фрэска Мантэны, у алтары — бронзавы барэльеф працы Данатэлла, у капэле Дэль Санта — мармуровыя барэльефы Антоша і Туліа Ламбардзі і Сансавіна; у знакамітым араторыі Сан-Джорджо — 16 фрэсак Тыцыяна і яго вучняў...

Былы законнік-аўгустынец, «цудоўны сасуд Духа Святога», Антоній так вызнаў навернуты лад быцця Францішка з Асізі, што перайшоў у закон францішканаў а святы Францішак называў Антонія з Падуі сваім біскупам і лічыў адным з вучняў-выбранцаў. Усё гэта і многае іншае згадваецца, калі разглядаеш створанае вялікімі мастакамі ў Падуі і ў Асізі, дзе на фрэсках вялікага Джотто святы Францішак чытае казанне птушкам, бярэ шлюб з бядотай, нішчымніцай ў выглядзе прыгожай, але змарнелай жанчыны ў лахманах, выганяе нячысцікаў з горада... І дзівішся неверагодна яснаму, радаснаму каларыту: вялікі мастак Протарэнесапсу дасягаў гэтага эфекту, наносячы першапачаткова малюнак чырвоным на груба атынкаваную сцяну, потым — слой старанна выробленай тынкоўкі, урэшце — прамалёўваў лёгкімі штрыхамі вохры першапачатковыя абрысы, потым ствараў на мокрым грунце дэталі — арнаменты, архітэктура, пейзаж — і, заканчваючы, прапісваў сюжэт па-сухому, па-сухому нагадваючы і сіні колер, надзвычай глыбокі, адкрыты, ясны. Ружовае, блакітнае, белае, залацістае — нібыта адчуваеш светлую квецень францішканства (знакамітыя «Fioretti» — «Кветачкі»). Уражанне гэтае падмацоўваецца і яркай зелянінай лугавіны, якую відаць праз шырока расчыненыя дзверы бажніцы — дзень ясны, сонечны, нібыта асвечаны Боскаю Ласкаю.

Хаця адзін з даследчыкаў святога Францішка новай хвалі — Ергенсэн — раіць прыслухацца да слоў законніка-францішканіна, які сцвярджае, што ўсё, спасцігнутае пілігрымамі ў Асізі, толькі расквітнелае францішканства, глыбокія ж карані яго, тыя бездані, з глыбіняў якіх яно звяртаецца да Бога, можна адчуць, толькі наведаўшы Алверна, высока ў гарах, дзе на самоце, у добраахвотнай скрайняй аскезе, высноўваўся подзвіг веры святога Францішка.

Madonna Macerata

...Хрысціянская культуровая спадчына — помнік трыумфавання чалавецтва перад нябесным Валадаром і Збаўцам. Высокія імгненні...

...А паміж Падуяй і Асізі былі Анкона і Ларэта.

Анкона, дзе 2 сакавіка правілася незабыўная Святая Імша на дзвюх мовах, дзе хвала Богу гучала і падчас вячэры ў радасных спевах пад акампанемент гітары айца-францішканіна («О, Пане мой!»), дзе ўвечары мы пакланіліся знакамітай святыні горада Сан-Чырыака і глядзелі з высокай гары, на якой збудавалі гэтую бажніцу, на хараство вечаровай Анконы.

Ларэта... Тут знаходзіцца Святы Дом (La Casa Santa) Маці Божай з Назарэта, які быў перанесены анёламі спачатку ў Тэрзатэ, у Далмацыю, а потым — сюды.

Тут выбудаваны базыліка і прыгожы кляштарны комплекс, дзе месціцца Дом назарэтанак і дзе наваградскія пілігрымы сустрэлі сястру Беату, што раней, разам з сёстрамі сваёй супольнасці, апекавалася Белай Фарай у Наваградку. Наступніцы тых, каго будуць беатыфікаваць...

Тут, у Ларэта, і выява высокай духоўнасці, твор высокага мастацтва: «Madonna Macerata» — «Чарна Мадонна»...

Апостальская Сталіца

...У Вечным Горадзе мы адразу адчулі сутыкненне эпох, часу, культур, цывілізацый, канфесій. Старажытныя базылікі, святыні Сярэднявечча, Форум, Калізей і — вірлівае жыццё сучаснага горада, празаічная будзённасць рымскага метро, вандроўнікі... І — дух Вечнага Горада, Апостальскай Сталіцы... Вернікі, пілігрымы...

Базыліка святога Паўла за мурамі... Святая лесвіца... Касцёл святога Альфонса, дзе знаходзіцца абраз Маці Божай Нястомнай Дапамогі — тут 4 сакавіка правяць Святую Імшу нашы біскупы (яны ляцелі самалётам адразу ў Рым, як і сёстры-назарэтанкі).

І ўрэшце — галоўнае.

Sursum corda!

5 сакавіка 2000 года. Раніца сонечная, ясная, урачыстая. Мы, пілігрымы з наваградскага аўтакара, у шэсць гадзін раніцы ўжо на пляцы святога Пятра. Першыя. (Жылі мы на другім канцы Рыма, у Доме пілігрымаў айцоў-салезіянаў.) Атрымліваем запрашальныя

білеты. Чакаем. За агароджу, дзе расстаўленыя крэслы для пілігрымаў, пакуль што не пускаюць.

І вось паказваюцца назарэтанкі. 22 сястры. Сённяшнія. У большасці — зусім маладыя. Сястра Таццяна (яна працуе ў рэдакцыі каталіцкага выдання ў Калінінградзе) — у абдымках маці. Усе сёстры (гэта адчуваецца) — у стане асаблівага ўзвышэння і вызначанай далучанасці да Падзеі. Як і група кабет і мужчын паважнага ўзросту з транспарантам — выхаванцы тых сясцёр-назарэтанак. Людзі з Беларусі, з Польшчы, іншых краін. Я прашу запісаць пару прозвішчаў — і адразу ўзнікае чуццё бязвіннай віны перад імі: не змагу ўсіх пералічыць. Хаця разумею: кожны з гэтых людзей пранёс праз усё жыццё святло і водсвет таго выхавання, адчуў — свядома ці падсвядома — Высокі Знак ахвяры адзінаццаці сясцёр... Ала Круповец-Вішнеўская (Шчэцін), Данута Пнеўская (Лондан), Вацлаў Тарновіч (Шчэцін), Хэлепа Палавінная (Лодзь), Аляксандр Зверка (Лодзь)...

...Праходзім за агароджу, займаем месцы ў крэслах.

У 8 гадзін — першыя званы, а ў 9 гадзін званы пачынаюць свой сапраўдны прэлюд, сугучна з прэлюдам сонца, неба, паветра. Згадваецца «Гімн сонцу» Францішка з Асізі з яго чыста біблійным, хрысціянскім успрыманнем Боскага свету. Гучыць арган — пачынаецца слоўная абвестка пра беатыфікацыю — на італьянскай, ангельскай, польскай, французскай... (Беларуская мова, на жаль, не гучыць, але ў спецыяльным кніжным выданні «Беатыфікацыя. Плошча святога Пятра, 2 сакавіка 2000» беларускі тэкст ёсць, і па Святой Імшы ў базыліцы святога Пятра 6 сакавіка Апостальскі Адміністратар для Еўрапейскай часткі Расіі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч гаворыць па-беларуску...)

Урэшце расчыняецца пурпуровая заслона — Папа Ян Павел II, кардыналы... Па двух баках плошчы — вялізныя тэлеэкраны, на іх буйным планам: Святы Айцец, Прэфект Кангрэгацыі Навукі Веры кардынал Ёзаф Ратцынгер...

Спевы ўступныя... Літургія Слова... Гамілія...

Літургія Эўхарыстычная...

Sursum corda! — Угору сэрцы!...

Цуд адчування блізкасці Божай, цуд пранікнення рэчаіснасці Божай у наш недасканалы свет, цуд дачынення да Закона жыцця Духа... Імгненні, у якіх скандэнсавалася памяць перажытага і ўсвядомленага, таго, што адчыняецца і таго, што не можа быць адкрыта, што ёсць Вечная Таямніца...

У бездані нашага адчаю — Ён з намі. І пакутніцкая ахвяра сясцёр-назарэтанак — сведчанне таго, што пакута асвячаецца прысутнасцю Таго, хто прыняў на сябе пакуты чалавецтва, Таго, для каго Закон свету — закон Любові, што перамагае жах і нянавісць...

...А ўвечары адбылася Падзея — вызначаная і найважнейшая для кожнага каталіка: аўдыенцыя ў Наступніка Пятра Папы Яна Паўла II. І пілігрымы атрымалі благаславенне Вікарыя Хрыста. І панеслі з сабою тое Святло, Святло Надзеі... Бо, як вызначаў Папа Ян Павел II, «...боязь Божая з'яўляецца збаўчаю сілаю Евангелля... Яна нараджае святых, гэта значыць, — сапраўдных хрысціянак якім у канчатковым выніку належыць будучыня гэтага свету» («Пераступіць парог надзеі», с. 158).

...Мы вярталіся на зямлю, на якой здзейснілі свой хрысціянскі подзвіг Тыя, вынесеныя да хвалы Алтароў. На Беларусь.

З Надзеяй. З Вераю.

І ў аўтобусе, што кіраваўся ў Навагрудак, чуўся гімн, прысвечаны сёстрам-назарэтанкам: «Кроў сваю пралілі, каб хто мог тут жыць...» І з агульнага хору можна было выдзеліць — можа, нават не паводле вакалу, а па нейкай прачуласці, голас прэзэса касцёла Перамянення Пана — цёзкі святога Францішка. Гімн ананімны, аднак па светлых усмешках сямейнікаў прэзэса можна зразумець, што некаторыя з аўтараў удзельнічалі ў пілігрымцы, якая для навагрудцаў і для мяне асабіста — галоўная Падзея ў жыцці.

AFFECTUS MYSTYCUS[2]

Animus laetitia viget. — «Дух моцны радасцю».

А радасць тая была ад прадчування ўдзелу ў літургічным дзействе, што пацвярджае глыбокую, адухоўленую еднасць народа Божага: перад лікам Маці Божай Будслаўскай, у яе святыні. Радасць — ад агульнай малітвы пілігрымаў, парафіянаў і парафіянак архікатэдры — святыні Імя Найсвяцейшай Панны Марыі ў Мінску — у аўтобусе, што кіраваўся ў Буд слаў. Радасць — ад звычайнага цуду беларускай прыроды за вокнамі аўтобуса. Зяленіва, трава, пагоркі, пабліскванне ціхай, яркай вады — Вілейскае вадасховішча: Хараство Божага свету.

Усявышні спрыяў пілігрымцы — прахалодная ўтульнасць летняга дня, злагадны супакой прыроды. Узвышаны настрой, калі галасы набываюць асаблівае гучанне, усе мы, пілігрымы, адчувалі сябе ў новым абсягу Быцця, у новай рэальнасці, у сумеснай рэчаіснасці ў Хрысце, у сумесным імкненні да Будслаўскай святыні Яе — Марыі Панны. Імкнуцца да Яе, Маці Божай, усе народы свету, «як галубы — да галубятняў сваіх» (Іс 60, 8).

І мы — імкнуліся. І ўзносілі малітву. «Вітай, Марыя, ласкі поўная...» І спрабавалі спазнаць душою кожнае слова літанія «Сэрца Марыі, годная Святыня Найсвяцейшай Тройцы, Сэрца Марыі, Святыня Бога ўчалавечанага. Сэрца Марыі, ад граху першароднага захаванае...»

Спявалі... «Ave, Ave, Ave, Марыя... Святая Марыя, за нас маліся, Маці Хрыстова, за нас маліся...» Спявалі ўголас. І — як заўважала я неаднойчы — голас набываў нейкую асаблівую гучнасць, якой не меў ні ў якіх іншых абставінах. Толькі ў такіх спевах. Мабыць, таму, што быў і «ўнутраны спеў» душы... А «дух моцны радасцю». І хаця гэта словы чалавека дахрысціянскага свету — паэта і філосафа Лукрэцыя — у нашым выпадку дух моцны радасцю не язычніцкай, неўтаймоўнай, што здатная і на добры, стваральны дух, і на разбуральны ўчынак, а той радасцю, калі душа імкнецца ўзнесціся да вялікага прыроднага і Боскага жыцця, стаць часткаю яго, адысці ад абмежаванасці свайго будзённага чалавечага «я», увайсці крынічна ў неабсяжную, высокую плынь, што заўсёды ўзнаўляецца, вызначаецца ўваскрэслым Богам. Той радасцю, пра якую нагадваюць нам мудрыя радкі: «Вясёлае сэрца дабрачыннае, як лекаванне, а панылы дух сушыць косці» (Прып 17, 22).

---

[2] Містычнае ўзрушэнне.

І ад прасвятлення гэтай радасцю — нібыта набліжаючыся да свету вечных, нятленных сутнасцяў — мы не проста пабачылі ў сінеблакітным небе тры крыжы Будслаўскай святыні: адчулі Хараство Абсалюту, Красу Вечнага. У Знаку, Сімвале, які Сын Божы праз свае Пакуты, Прыніжэнне, Смерць са знака ганьбы і няславы ператварыў у Знак Выратавання, Знак Узнясення да Славы Божай. Тры крыжы ў небе... Знак Яго спрадвечнай Славы. Як Знакі Яго бясконцай, міласэрнай, даравальнай Любові, калі сама Смерць стала Набыткам.

Знайсці словы для таго, што адчувалася ў тыя ноч і дзень у Будславе — цяжка...

Гэтае адчуванне ззяння святасці Марыі Панны, якую Анёл Звеставання паводле Божага Слова называе «ласкі поўная» і якая, «даўшы згоду на Слова Божае, стала Маці Езуса і, прыняўшы ўсім сэрцам выратавальную волю Божую і не заплямленая ніякім грахом, ад дала Сябе цалкам, як Слуга Панская, Сыну Свайму і Яго справе, падпарадкоўваючыся Яму і разам з Ім, паводле Провіду Усёмагутнага Бога, служачы таямніцы Адкуплення» (Другі Ватыканскі Сабор. Lumen gentium. II, 56). Дык вось гэтае адчуванне Яе таямнічай святасці невераемна ўзмацнялася ў Будславе, каля выявы Маці Божай Будслаўскай, Заступніцы Беларусі. Узмацнялася і памяццю пілігрымства — Ларэта: выява Чорнай Мадонны; Чорная Мадонна Яснай Гуры; святыня Маці Божай Нястомнай Дапамогі ў Рыме...

Уражанне ўзмацнялася той памяццю, што ператвараецца ў чаканне. Той памяццю, што жываявераю ў Абранасць Марыі Панны. Той памяццю, што вызнае дэвіз пантыфікату Святога Айца Яна Паўла II — «Totus Tuus»: цалкам Твой, Марыя. Той памяццю, якая грунтуецца на сцвярджэнні: «сапраўднае набажэнства да Маці Божай — <...> хрыстацэнтрычнае, больш таго, яно вельмі глыбока ўкаранёна ў Трынітарнай таямніцы Бога і звязана з таямніцаю Услаўлення і Адкуплення» (Ян Павел II. Пераступіць парог надзеі, с. 149).

Так, набажэнства хрыстацэнтрычнае.,. Містычны энергетызм, пацвярджэнне сапраўднага Быцця, містычная Воля, якая ўсведамляе сябе як Вера ў Бога, Вера ў Хрыста, становіцца ўнутраным розумам — у імгненнях, калі безліч свяцільняў-свечак у руках вернікаў працінаюць цемру ночы. І радасная бязмоўнасць душы, напружанае сузіранне, адчуванне ўзвышанай натхнёнасці нагадваюць: свяцільня — сімвал прысутнасці Божай: «Ты, Пан, свяцільня мая» (2 Кар 22,29). І крыжовы шлях вернікаў асветлены гэтым святлом. І кожны, хто ў гэтай ночы нясе сваю свяцільню, падсвядома спасцігае вялікую ісціну — да выратавання можна прыйсці толькі праз дар Любові, праз Ласку: «Вітай, Марыя, ласкі поўная...»

І зямное жыццё, недасканалае, дзе столькі марнага і мітуслівага, выяўляе раптам свой патаемны сэнс, сваю веліч і хараство. А ўрачыстая Імша ўночы, калі яшчэ гараць у руках свечкі, калі гучаць у насычанай асаблівым настроем начной цішы словы малітвы (а перад тым — спевы хораў), дае спазнаць незвычайную глыбіню адарацыі.

А ўсё ва ўрачыстай працэсіі, у Імшы пад адкрытым небам (колькі пілігрымаў сабралася, каб пакланіцца Маці Божай Будслаўскай!), у начным чуванні выяўляецца ў тым незвычайным духоўным стане, што вызначаюць як affectus mystycus — містычнае ўзрушэнне. А калі я чую голас з амбоны, дык акрамя моўленага, нібыта чую яшчэ і гэтыя словы: «Калі ўсё акружала ціхая бязмоўнасць і ноч у сваім працягу дасягнула поўні, сышло з нябёсаў ад каралеўскіх алтароў усёмагутнае Слова Тваё» (Зых 18,14-15). І пачынаю разумець, як гэта можа быць — «ноч светлая, як дзень»... (Пс 138,12), «бо Бог, які сказаў з цемры заззяць святлу, засвяціў у сэрцах нашых дзеля прасвятлення нас пазнаннем славы Божае ў абліччы Езуса Хрыста» (2 Кар 4, 6).

І ў незабыўным містычным трансе не заўважаецца халодная стынь ночы і пякучы холад каменняў святыні, нават калі на каленях з малітоўнай пакорай набліжаешся да алтара, да выявы Маці Божай Будслаўскай.

А дзень надыходзіць асаблівы, праменна-сонечны. І нібыта вітанне анёльскае — над урачыстай працэсіяй, а Імша, якую правіць Яго Эмінэнцыя кардынал Казімір Свёнтэк, ва ўрачыстым святле дня дае Высокае Сведчанне пра Дзень у абсалютным сэнсе, пра Дзень Урачыстасці Боскай. І засталіся на ўскрайку свядомасці тлум выпадковых на гэтым Свяце людзей, а выявіліся Веліч і Чысціня Маці Божай, што пакліканая Провідам Божым да выратавання ўсіх нас у Веры.

Увогуле — размову можна было пачаць і з іншай праявы ўзвышанага набліжэння да Бога. Аднак — узніклі чамусьці ў памяці тыя тры крыжы ў нябёсах. То — успрыняла як Знак. А працягваючы свой аповед, згадаю з пілігрымкі сваіх суседак па аўтобусе. Так адбылося — моладзь у асноўным рассяродзілася ў двух іншых аўтакарах, а ў нашым — найбольш кабеты статэчныя і мужчыны, так бы мовіць, блізкія да біблійнага ўзросту. Строгія ў аскезе сваёй — і прасветлена шчаслівыя. Таму што з імі і ў іх багацце і набытак, моц, што перастварае нас: Любоў Хрыстова, Ласка Маці Божай. Як яны непадобныя да тых, што я часта бачу ў тым раёне ў Мінску, дзе я жыву, і міжволі чую, як прыціснуў іх друз і бруд, як зачыніліся для іх

нябёсы... Знешне гэтыя, мае суседкі па аўтобусе, падобныя да іх. Але толькі знешне.

Затое нагадваюць яны мне парафіянак маёй Белай Фары — касцёла Перамянення Пана ў родным Навагрудку — тых, што хадзілі да святыні і тады, калі там не было святара і не адпраўлялася Імша, калі ўлады лічылі вернікаў ледзь не ворагамі народа. Гэта яны, тыя верніцы, захавалі сваю і нашу Веру.

Сабіна Касінская (цяпер — сястра Тэрэза)... Зоф'я Бародын... Ядвіга Пісарук... Марыя Каравайская... Многія іншыя. Яны з тых, на кім трымаўся Касцёл у доўгія гады афіцыйнага ваяўнічага атэізму, з тых, для каго найсвяцейшая Ісціна: Бог ёсць Любоў. У высокім сэнсе. І ў звычаёвым. Яны з тых, дзякуючы каму вера жыла і жыве ў наступных пакаленнях.

Сёння многія прыходзяць у касцёл, не толькі шануючы традыцыю сям'і, але дзякуючы місіянерскім высілкам святароў, клерыкал законнікаў, законніц, дзякуючы Богам благаславёнаму штуршку ўласнай душы... Кожны мае права... А тыя жанчыны памятаюць іншы час. Памятаюць, як свята берaглі на Беларусі веру — неафіцыйна. Многія? Ці шмат іх было? Яны — былі... Гэта важна. Яны памятаюць падзеі, факты... Неяк нагадалі мне, як мая маці ўсю Імшу на пахаванні сястры Малгажата (той самай адзінай назарэтанкі, што засталася жывою з навагрудскай супольнасці і памерла ў 1966 годзе) прастаяла на каленях. Увогуле — нічога асаблівага. Мабыць, я і не згадвала б гэтага. Аднак, распавёўшы, пры выпадку, пра тое аднаму знаёмаму, чалавеку дасведчанаму, адукаванаму, удзельніку Біблійнай камісіі, я ў адказ пачула: «І ніхто недадае!» Абыў 1966 год. І маці мая — беспартыйная, нечыноўная, аднак асоба афіцыйная — адвакат. Пра тое, што яна пісала бясконцыя петыцыі, каб адчынілі для вернікаў дзверы Белай Фары, мала хто ведаў. А тут — навідавоку... Усю Імшу на каленях.

Але — не маглі яны даносіць, мае землякі. Вернікі. Хрысціяне. Каталікі. Тыя, дзеля каго прынеслі сваю ахвяру сёстры-назарэтанкі, тыя, што адчуваюць прысутнасць іх Духу, іх Святасці тут, на гэтай зямлі.

Памятаю гэтых жанчын у Наваградку і І жніўня 2000 года, у Дзень Урачыстай Падзякі «за жыццё, пакутніцтва і беатыфікацыю с. М. Стэлы і 10 сёстраў з супольнасці сясцёр Найсвяцейшай Сям'і з Назарэта», як было пазначана ў запрашэннях з подпісам: Przełożona prowincjalna. Дзень, што быў азначаны ўнутраным імкненнем, малітоўным напружаннем, натхнёнай пакорай і нябачнай, але адчувальнай прысутнасцю ўзнесеных да хвалы Алтароў пакутніц-

назарэтанак, якім было дадзена «дзеля Хрыста не толькі верыць у Яго, але і пакутаваць за Яго» (Флп 1, 29). І вернікі з ўсёй Беларусі, з розных дыяцэзій Польшчы адчувалі вялікую еднасць, перамяненне, навяртанне духоўнае, Любоў — бо толькі таму, хто любіць, адкрываецца пазнанне Бога. І ўсім былі зразумелыя словы нунцыя Апостальскай Сталіцы арцыбіскупа Даміміка Грушоўскага, хаця прамаўляў ён на славацкай мове.

І разумелі звышчуццём словы Імшы пілігрымы ў Анконе — на шляху ў Апостальскую Сталіцу. У Анконе Імша адпраўлялася на дзвюх мовах. І незнаёмыя жанчыны маліліся на італьянскай мове, падобнай і непадобнай да сваёй высокай першакрыніцы — латыні. Але такою ласкаю і сардэчнасцю свяціліся іх твары пасля запрашэння святароў перадаць бліжняму знак спакою, што ўсё ўспрымалася ў нейкай новай, асаблівай духоўнай танальнасці, словы і дзеянні былі асвечаныя ззяннем таго, што ўзрушыла, скарыла душу — водбліскам адзінай, асноўнай, сапраўднай Рэальнасці, таго, пра што Блэз Паскаль мовіў: «Забыццё свету і ўсяго, акрамя Бога» («Агонь»).

Забыццё... У малітве. У Імшы. У літаніі. Але і ў непасрэдным дачыненні да Свету Божага, у эмпірыцы хараства — прыгажосці неба, мора, лесу, пагоркаў, гораў, дрэваў, кветак — ёсць нейкая ўнутраная насычанасць, глыбінны сэнс, якія нельга не адчуць.

І плыве ў бясконцасць мой дух,
І соладка тануць мне ў гэтым моры.

Гэта радкі са знакамітага твора Джакамо Леапардзі «L'Infinito» — «Бясконцасць». І калі я чытала «манаграфію душы» гэтага паэта — яго вершы — мне нечакана адкрылася, чаму неяк адчужана я ўспрымала А.П. Чэхава. Ён мне заўсёды падабаўся: тонкі, інтэлектуальны, настраёвы... Але нешта я ў ім не прымала і не ўспрымала. Не магла патлумачыць — што. Тут — даўмелася. І Леапардзі, і Чэхаў пакінулі гэты свет досыць рана, вялікі паэт Італіі — у 39 гадоў, вялікі расійскі празаік — у 44, абодва — хварэлі на сухоты. Матыў самоты — і ў аднаго, і ў другога. Але... Чэхаў не меў веры. Вось што я зразумела. Не тое каб ён быў атэіст, не. І запаведзяў ён трымаўся — як чалавек, урач, творца. Аднак ён — няверуючы. І «неба ў дыяментах», і — шчаслівыя будуць людзі праз сто гадоў, і лекар Чэхаў як хрысціянін лекуе падчас эпідэміі... Аднак утрапенне духу, стомленасць ад марнасці жыцця — не проста безвыходныя. У яго відавочна адчуваецца прыманне канечнасці жыцця. У Чэхава канец, смерць не маюць прасветленага этычнага значэння. І хай непасрэдна пра тое гаворкі няма, аднак адчуванне гэтага ёсць.

А ў Леапардзі, чалавека вельмі няпростага лёсу, хістанняў душэўных, складаных адносінаў з пабожным бацькам, мы абавязкова знойдзем: «Я... часта аплакваў у начным бязмоўі дух, што дадзены нам на імгненне» («Успаміны»), «я... блукаю пад іншым, нетутэйшым святлом, там, дзе знікае мая зямная сутнасць...» («Неадчэпная думка»), «Да вечнага прытулку пралажыць шлях мой дух» («Да маёй донны»; курсіў мой. — А.С.). У Джакамо Леапардзі вечнасць, «вечны прытулак» — за зямным існаваннем, у яго ёсць упэўненасць і вера ў шчасце «расці ўзростам Божым» (Клс 2,19). І гэтым імкненнем духу ён інтуітыўна быў заўсёды мне блізкі, падсвядома зразумелы.

Сапраўды — у знікомым нам пазначаецца Бясконцае, глыбінны, незвычайны кантэкст, Яго прысутнасць, Яго блізкасць. І найвышэйшае напружанне духоўных сіл адбываецца ў малітве, у сустрэчы з Богам, у самаадкрыцці Божым, у найвышэйшым містычным вопыце.

Mysterium — Таямніца. Таямніца Веры. Мудрасць Божая, што прыняла аблічча Таямніцы ўтоенай (1 Кар 2, 7). І найбольш мы імкнёмся да той Таямніцы ў шчаслівыя моманты набліжэння да Вікарыя Хрыста, Наступніка Пятра, Найвышэйшага Пастыра рымскага Касцёла — Яна Паўла ІІ. Падчас вандровак Папы, падчас пілігрымак у Апостальскую Сталіцу, падчас вывучэння яго кніг і энцыклік.

Veńtatis Splendor — ззянне Праўды. Праўды, пра якую Апостал Павел некалі сведчыў: «Дый гаворым не вучонымі словамі мудрасці чалавечае, але навучанымі ад Духа Святога» (1 Кар 2, 13). Гэта сапраўды тая Праўда, што недаступная нават разумнаму чалавеку, што вызнае толькі сваю прыродную моц, але даступная верніку, якога навучае Дух. І мы адчуваем Вялікі Цуд, цудадзейную моц малітвы з Вераю, набліжэнне да Таямніцы Хрыстовай, да вызнання сапраўднай Веры, сапраўднага Касцёла, «якому ўласціва быць адначасова і чалавечым, і Боскім, бачным і надзеленым нябачнымі рэальнасцямі» (Другі Ватыканскі Сабор, Канстытуцыя «Пра набажэнства». Уводзіны, 2). І адчуваем — «кожная рэальнасць ёсць дабро, бо яна створана Богам» (А. Дэмусцье. Законніцкае жыццё: прыпавесць яе гісторыі. «Символ», 1991. № 25. С. 25). І адчыняецца сэрца для Любові, для Ласкі Божай...

І застаюцца ў памяці — не проста фактам, а дзейснай, узрушальнай з'явай Боскай Прамудрасці, калі ўспамін абавязкова абарочваецца чаканнем. І ў хвіліны іспытаў і скрухі памяць ажыўляецца і суцешна нагадвае пра высокія моманты набліжэння да сапраўднай Радасці і Ісціны. І ўзмацняе той напамін удзелам у літургіі — кожнадзённай і ў нядзелю, дзень Панскі, і ў святы — успаміны людзей, што маюць вечную каштоўнасць.

І мы чуем у кожнай Святой Імшы: «Гэта чыніце на Маю памяць». І прымаем сакрамант Ахвяры Хрыстовай. «Гэта ёсць Цела Маё, якое за вас будзе выдана. ... Гэта ёсць келіх Крыві Мае, новага і вечнага Запавету, якая за вас і за многіх будзе праліта дзеля адпушчэння грахоў».

«Гэта чыніце на Маю памяць». І Пастыр католікаў усяго свету, Ян Павел II, тлумачыць нам: «Гэта памяць — прысутнасць. Таямніца гэтага цуду заключаецца ў дзеянні Духа Святога...» («Дар і Таямніца», с. 85). І адчуваем моц Яго Духу. Affectus mystycus. І жывем з гэтым у душы... У моманты шчаслівыя, і ў гадзіны іспытаў і выпрабаванняў...

І асвятляе нас моц Яго Духу — часам і нечакана. У саборы святога Пятра ў Рыме. Нават не падчачс Святой Імшы — у вольнай цішы святыні. У Асізі — у храме — не там, дзе знакамітыя роспісы Джотто, а ў строгім, аскетычным, светла-ружовым дольным касцёле: камень, лавы і крыж. Цішыня пасля Імшы. Высокі спакой. Нейкая духаносная, духаўздымная плынь... Нейкае найвышэйшае адкрыццё Духу. Нешта невымоўнае... «...дарма ласкай Ягонай» (Рым 3, 24) асветленая. Дзякуючы Провіду, не заслугам. З ласкі Бога ў Яго неймавернай міласэрнасці і літасці... І адчыняецца пераможная ў сваёй высокай пакоры Рэчаіснасць Божая.

Нешта падобнае мне пашчасціла адчуць у старажытнай, сечанай у скале святыні ў Сэнт-Эміліене, у Францыі. І ў пэўных, пазначаных Звыш варунках у касцёле Перамянення Пана, у маёй Белай Фары, у родным горадзе... У архікатэдры, у касцёле Імя Найсвяцейшай Марыі Панны — у Мінску...

У архікатэдры — куды іду я днём будзённым, у дзень Панскі ў нядзелю, у святы...

Affectus mystycus. Самаадкрыццё Божае, чуццё вялікай, іншай Рэальнасці. Вялікай Ласкі... Вялікай Любові. Містычная сустрэча. Калі чалавек ва ўладзе Яго.

«Будзь Воля Твая...»

Змяненне абрысу свету, асвячэнне жыцця, блізкасць Боскага — вызнанне містычнага вопыту. Боскае ўваходзіць у свет. Вечнае з намі і сярод нас — праз гістарычную з'яву: з'яўленне Сына Божага. Адчуванне Вышэйшай Боскай Рэчаіснасці, новы змест Існага — як стрыжань духоўны, як галоўная выснова жыцця.

... Часам чую ад сяброў, знаёмых пытанне: чым ты жывеш? як? дзе сілы знаходзіш? Бывае — адказваю. Здараецца — маўчу. Выпадае — спрабую падзяліцца, пераканаць... Які гэта вялікі Набытак — Вера. І як мацуе малітва, малітоўны роздум. Святая Імша, натхненне літургіі, святло асаблівых містычных імгненняў, гадзін, дзён...

… Наноў адчыняю дзверы святыні. Перад Святой Імшой згадваю рознае. І вось гэтае: «Спадзявайся на Пана й добрае рабі, жыві на зямлі і цноту хавай; суцяшайся Панам, і Ён табе дасць, што сэрца тваё пажадае <…> і справядлівасць твая ўзыдзе, ты раніцы светласць, і праўда твая — быццам светласць палудня» (Пс 37, 3, 4, 6).

Перажываю сакральны рытуал Святой Імшы. Узвышаюся душой.

І наноў абнаўляецца жыццё.

«Праз Хрыста, з Хрыстом і ў Хрысце».

ДА НЯБЕСНЫХ БРАМАЎ

Nature vis medicatrix. Так. Лекавая моц натуры. Дарэмна знаканіты паэт згадваў: «Я не ищу гармонии в природе». Ёсць яна, гармонія. Вечны цуд задуманага Творцам. Выратавальны цуд вясны, лета, восені, зімы. Выратавальны цуд хараства кожнага дрэва, кожнай кветкі, кожнай травінкі...

Мелодыя Светабудовы, музыка нябесных сфераў: Muzica Mundana — Музыка Сусвету. Спрычыненне да найвышэйшай, унутранай і арганічна існай праўды, што праясняецца Звыш, аб'ядноўваючы знешняе, вобразнае бачанне і чыста духоўнае, пазавобразнае, глыбока ўнутранае сузіранне. Іду да святыні, каб перажыць affictus mystycus (містычнае ўзрушэнне), узвысіцца душою, адысці ад мітусні свету... З яго радасцямі і няўладзіцамі, злагадай і дысанансамі, сэнсамі і бяссэнсіцай...

Гляджу на неба: вечнае і новае, маю асалоду ад духмянасці шыпшыны, язміну — апошнім часам усё ў нас зацвітае на месяц раней, як у былыя часы, і неяк хутка, ледзь не ўсё разам.

...Нібыта п'ю паветра — настоенае на водары вясновых зюйдвестаў і птушыным шчэбеце. Зімою акунаюся ў цішыню снежнага дня... А ўвосень прымаю чынны ўдзел у свяце фарбаў — апошні фэст клёнаў, бяроз, дубоў...

Лекавая моц натуры... Радасць Быцця... Радасць ад вялікага Дару Божага — жыцця... Імгненні Рэальнасці... Розныя...

Пан Бог даў мне гэтую якасць — умець радавацца розным выявам жыцця. І мець тое ў памяці. Не проста ў храналагічнай, а ў эмацыйнай, духоўнай.

...Лета сярэдзіны 1980-х. Вечарына аднаго вядомага пісьменніка. Паэта, празаіка, эсэіста, крытыка... Гучалі вершы... Гучала музыка... Незабыўная. Піяністка высвечвала гукамі нейкія сэнсы... Гэта быў той «асобы градус мастацтва» (Б. Пастарнак), што перадае ў імправізацыі найвышэйшую ступень аўтарскай задумы... Ірына Шуміліна... І на яе канцэрты мне пашчасціла трапляць... Шапэн, Шуберт, Шуман...

Насычаная лірычная культура, асаблівая духоўная энергія, чароўнасць незвычайнага ўслухоўвання ў свет...

Незадоўга пачула яе наноў... Зноў — паэзія і музыка. І тое спалучэнне, калі музыка — не проста выканаўца, інтэрпрэтатар, суаўтар...

Як Віктар Скарабагатаў: спявак, даследчык, шукальнік... Калі мы прысутнічаем на тым дзействе, якое называюць цудам. Цудам рытмаў, тэмбраў, вобразаў... Вытанчанасць і строгасць...

Увогуле мне ёсць што захоўваць у сваёй эмацыйнай памяці...

Святаслаў Рыхтэр, Леанід Коган, Давід і Ігар Ойстрахі, Ван Кліберн, Віктар Траццякоў, Юрый Башмет... Майстры нашага Купалаўскага... Тэатры Акімава, Ахлопкава, Юрыя Любімава... Тэатр «Вайнэмуйнэ»... Etc, etc, etc... Выпадкі сустрэч. З фільмам. Кнігай. Карцінай. Асобай... Тэлеперадачай... Радыёфактам...

Усё гэта немагчыма выявіць у пэўных паняццях, адасобіць ад пэўнага тону і ладу. Такія з'явы больш садзейнічаюць навяртанню, зменам, а не іх разуменню. Нашы памкненні і пачуцці — вызначанае Звыш — ці можна патлумачыць? Усё бачнае і чутае — таямніца... «Арфічныя» ўзрушэнні, узрушэнні чалавека, нават з багатай субстанцыяй думкі — ці магчыма іх спасціжэнне?

Ці розумам мы ўспрымаем знакамітую, усім вядомую забудову Брамантэ і Берніні на п'яцца Сан П'етро — святыню святога Пятра? Або знакаміты ансамбль на востраве Сітэ — Нотр-Дам дэ Пары, Сэнт-Шапель, палац Правасуддзя, Конс'ержэры? Або бажніцы ў Фларэнцыі, Парме, Балонні...

Санта Марыя Дэль Фьёрэ... Назва, нібыта праспяваная сапрана... Ці гэта гук чэлесты? Дэль Фьёрэ... Дэль Фьёрэ... Кветка... Назва, што кліча стацца «паэтам быцця» (Артэга-і-Гассэт).

А Арв'ето? Катэдра фра Бавіньятэ і Ларэнцо Майтані... Здалёк, з арэа дэль Соль, дарогі Сонца, святыня здаецца нават не проста забудовай, здзейсненай паводле задумы згаданых майстроў, а творам, стварэннем, што нясе ў сабе высокую трывогу і энергію Звыш. Як і абацтва Мон-Сэн-Мішэль... Як тыя бажніцы, кляштары, замкі, якія пашчасціла бачыць на яве, і тыя, што знаёмыя толькі паводле альбомаў, ілюстрацый кніг, фільмаў... Як знак Нябёсаў, відзежа, вялікасная выпадковасць... Пераможнае хараство... Цуд... Чар...

Цуд, калі гэта шматвяковая выкшталцонасць казачнай готыкі Міланскага сабора, цуд, калі гэта сціплая выверанасць гармоніі касцёла Святой Ганны ў Вільні або Сынкавіцкай бажніцы...

Чар, нават успамін пра які нясе ў сабе мудрасць стагоддзяў і наіўнасць дзяцінства... І нават калі мы не згадваем канкрэтна пра гэтыя дзівосы або пра музыку Баха ці Моцарта, яны жывуць недзе ў самых запаветных кутках душы, укалыхваючыся асобым, падсвядомым веданнем у літургіі, у роздуме, у малітоўным роздуме... Водар душэўных набыткаў, сэнсы мінулага — даўняга, што вядзе лік стагоддзям і тысячагоддзям, і нядаўняга, што вызначаецца межамі нашага існавання, перакрыжаванне ўнутранага, духоўнага і знешняга, асэнсавання жыцця і інтуітыўных імпульсаў, логікі ўчынкаў і прадвызначанасці зменаў.

Мы захоўваем у сваёй памяці сэнсы ў матэрыяльнай выяўленасці слоў і ў тых толькі пазначаных свядомасцю памкненнях і здагадках, якія не маюць пэўных форм, а только мройную і ледзь акрэсленую чуццём плынь свядомасці...

Біблія... Словы Айцоў Царквы — патрыстыка... Тэалагічныя творы. Перыядычныя выданні, з'яўленне якіх канкрэтна і відавочна нагадвае пра іншыя «полюсы Быцця»... «Наша вера». «Ave Maria», «Дыялог»...

Колькі ўвогуле засвоеных свядомасцю тэмаў, назваў, тэкстаў, імёнаў... Колькі там тугі па вечным... Па свеце вечных каштоўнасцяў. Боскай існасці... Колькі спробаў праз памылкі, заганы, жарсці, пакуты, мітусню ўчынкаў і падзей прарвацца да сапраўдных значэнняў, да існых сутнасцяў, у прастору шматмернага...

Пераклады паэтаў Французскай Плеяды Нінай Мацяш:

Усёмагутны Бог, дай мне ўвабраць душой
Тваёй Вялікаснасці хоць малую долю,
у сэрца мне ўтаўруй Тваю святую волю,
Каб зберагчы агонь духоўнасці маёй

(Жак Грэвэн)

Агонь духоўнасці — так... Толькі вышыні духу, толькі высокая энергія Быцця, толькі сутнасныя аналогіі... Уменне пачуць — праз стагоддзі — у духоўнай цышыні Слова Жыцця... Адчуць перажыванне душы — адчуванне ўнутранай мелодыі, пераможнай гармоніі...

І цяпер часта адкрываю белы томік — «Багаславі сустрэчу мне...»

Не, лепей кніга, мой Жамэн,
Чым прага золата пустая;
Прад чытачом, амогшы тлен,
З кніг вобраз творцы ажывае.

Вобраз творцы — у гэтых радках — П'ера Рансара. Вобраз творцы — Ніны Мацяш. Даўняе і надоўга... Контрапунктычна...

Ёсць і тое, што толькі нядаўна ўвайшло ў маё жыццё. Чаканасцю і нечаканасцю, душэўнай падзеяй. Кнігі серыі «Бібліятэка часопіса „Наша вера"», якія выйшлі з друку ў выдавецтве «Про Хрыста». Найперш — намаганнямі пісьменніцы, рэдактара гэтай серыі, галоўнага рэдактара «Нашай веры» Крыстыны Лялько і адданых веры і справе супрацоўнікаў гэтай установы.

Гарманічныя акорды паэзіі, пацвярджэнне Быцця сапраўднага, існага — праз звычайныя факты і падзеі і — праз падзеі біблійныя...

Як прысягальна-малітоўны акт веры прачытваецца новая кніга паэзіі Дануты Бічэль «На белых аблоках сноў».

да мяне Ты прыходзіла

ў домік маленькі
праз пабітыя шашалем сценкі

і гуляла праменьчыкам сонца
на лаве
Ave Maria Ave

за Табою прыходзім
з нікчэмнае смерці
па птушыных слядах
у абжытым месцы
па лабірынтах знявагі і зла
да святога святла
да святла

...Хрысціянская містыка... З глыбіняў духоўнага жыцця... Перажыванне душы... Нібыта простае, будзённае — «пабітыя шашалем сценкі», «праменьчык сонца на лаве» — але гэта ўсе прасветленае вобразам, аблiччам, жывой духоўнай прысутнасцю Маці Божай: радасцю Яе ўсяіснасці, вечнай Яе прысутнасці... Прысутнасці, якая згадвае пра Сустрэчу з Ім, пра навяртанне душы:

памерці у галечы жыць
больш не баюся анічога
іду сцяжынаю да Бога
срабрысты месячык дрыжыць

Уяўленне сябе на «белых аблоках сноў»... Як усведамленне, што ўсё чалавечае быццё, кожнае імгненне, кожны рух душы, кожнае спатканне з людзьмі ці асобай прасякнутыя Яго прысутнасцю, Яго апекаваннем — у Крыстыян Лялько, што сваёй кнігі паэзіі пакуль не выдала. З-за сціпласці? З-за звычкі па-хрысціянску думаць найперш пра іншых? Не ведаю. Аднак памятаю яе вершы — яднанне душы з Богам, акрыленасць ад гэтага ўсведамлення:

Разам
у незнаёмым старажытным месце
Адшукаем, дарогу да Божай Святыні.
Змучаныя хуткаю, спешнай хадою
Паспеем укленчыць перад Ім,
Жывым і Прысутным.
А пасля ў тваіх сумных,
харошых вачах
Я нечакана ўбачу
Водбліск Ягонай Любові

І гэта скажа мне больш
пра цябе,
Чым усе непачутыя словы...

Ідэальная духоўная сувязь, не проста парыў душы — адкрытасць сэрца, неад'емная ад таямніцаў Божага Наканавання:

Бо не мае пачатку Тое,
Што вечным завецца.

Гэтая містычная ўталентаванасць дае магчымасць успрымаць Рэальнасць звычайную ў святле Найвышэйшай Рэальнасці, калі ўласнае «я» саступае ўяўленню і ўсведамленню ў жыцці найперш Яго, з Яго праўдай Быцця. У Крыстыны Лялько. А вось чытаем у Галіны Тварановіч:

Далягляд губляецца ў высях.
Удзячнасць да слядоў Тваіх складаю.
Горняга і дальняга абшар яднае шчасце -
Твая сляза, ахвяра й ласка свету.
О Хрысце, памажы галінцы кволай
утрымаць пладоў цяжар жаданы...

Усёпераўзыходзячая Рэальнасць, Усёпераўзыходзячая Любоў — так адчувае Галіна Тварановіч прысутнасць Бога, Вечнага Жыцця, стыхію жыцця з Богам:

Гасподзь Бог,
Які спазнаў гэты свет,
акром як дотыкам, зрокам, слыхам,
найперш недасягальнай пакутаю
Спасай Збавіцеля Адзінага, -
Сам Любоў,
дае прыклад любові...

Той Любові, што ў памараку адчаю і ўбездані пакутаў сцвярджае закон свету Божага, закон Любові. Як у вершы Мар'яна Дуксы:

Ад касцельнай брамы да нябеснай
горкіх дзён і хвіляў не злічыць.
Нібы нехта хоча пагарчыць
Нашу долю, каб не стала прэсна.
Мы ўздыхаем і штодзень гарым
На агні сваіх расчараванняў.
Горка думаць, што твой век кароткі,
хоць жыццё бяскрайняе, як стэп.
Ты забыўся пра нябесны хлеб,
вечны хлеб, які заўжды салодкі.

Вечны хлеб... Вечныя тэмы... Таемна-асабістыя і сакральныя... Пра якія і згадваць складана... І весці гаворку няпроста... А прасякнуцца тым святлом паэзіі...

Ажно падысці да біблійнай тэматыкі ў прозе і драматургіі, пазначыць асобныя вобразы — не сціслымі і вызначальна-вобразнымі сродкамі паэзіі, а фабульна, сюжэтна, у эмпірыцы характараў і падзей — асобая адказнасць. Ірына Жарнасек узяла на сябе гэтую рызыку. Біблійныя сюжэты і проза, здавалася б, на звычаёвыя тэмы, дзе, аднак, фабульны фінал вызначае не нейкая развязка інтрыгі, а тое, што апелюе да суда Божага. Да першаасноўнага. Да таго, што знітоўвае звычайнае, будзённае — і Высокае, Вечнае... Да чаго мы звяртаемся і вяртаемся — так ці інакш...

Ад старонак кніг, ад музыкі, ад выяваў на выставах — пад адкрытае неба. Да дрэваў, птушак, кветак... Да Хараства, створанага Богам...

І хаця грэшная істота, чалавек, умее часам учыніць здзек і гвалт нават над Высокаю Красою — але гэта ўжо іншая гаворка. Адвечнае Быццё вызначаецца сутнасным, першаасноўным: нябёсы, зямля... Свядомасць прасвятляецца. І вызнаецца той шлях, якім так хацелася б ісці... Шлях, на якім мы кіруемся за Ім, Тым, хто адкрываецца душы як Увасобленая Ісціна... Як Усёпераможная Любоў... І памкнешся душою да тых Нябесных Брамаў... Праз выпрабаванні і спасціжэнні... Вызначаючы Таямніцы Пакутны колер...

«НАПАІЎШЫ АДВЕЧНАЙ ЖУРБОЙ ІДЭАЛУ...»

Ad Gloriam!

Мелодыя ўзносіцца ў неба. Высокая, чыстая, лёгкая. І здаецца: промні святла сыходзяць ад таго Абсалюту, што тоіцца ў глыбіні духоўнай існасці кожнага з нас і імкнецца да Бога. І адбываецца душэўная падзея, тое насычэнне душы Боскім, што выдае ўражаннем — сама Гармонія створанага Першатворнай светапарадку і светапогляднасці выяўляецца ў гэтых гуках.

Гукі ўваходзяць у нейкі мройны, містычны і адначасова пэўна вызначаны кантакт з такой фізічнай рэальнасцю, як бажніца Святога Ламбэрта ў Мюнстэры.

І двое музыкаў, безумоўна, адчуваюць гэта, прыйшоўшы да сценаў святыні. Імправізацыйная дынстынктоўнасць іх бемоляў і дыезаў відавочца падмацоўваецца, аднак, уяўленнем: яны вядуць толькі сваю партыю. Асноўнае ж — andante maestoso[3] ad majorem Dei Gloriam[4] — пазначана ўнутраным слыхам.

Ad Gloriam Dei — на хвалу Пана Бога — нібыта нячутны харал, магутны спеў, так бы мовіць, «тэрыторыі духу» (Б.Пастарнак): узвышанай готыкі сабору, яго шматзначных вітражоў, манахромна спакойных яго муроў; нячутная музыка ўсяго, што непадалёк бажніцы: велічна ўраўнаважанай катэдры ў раманскім стылі; ансамблевай забудовы вакол святыняў; непадробна прыгожага гістарычнага цэнтра Мюнстэра.

На хвалу Пана Бога — і тая непаўторная мелодыя, што гучыць у душы кожнага з нас — і супадае ў сваім метрарытме з мелодыяй флейты музыкі з вуліцы. І з хаpалам гэтых нібыта рэальных і нібыта містычных забудоў.

Душа Сярэднявечча, увасобленая ў камені... Калі мастацтва будаваць ператварылі ў навуку, архітэктара называлі «magister lapidem» — магістр каменнай будовы. Калі сакральнасць сэнсу выяўлялася як ланцуг вобразаў, трансфармаваных у камені, а біблійная сімволіка пазначала жывую сутнасць культуры.

Мы толькі што спрычыніліся да таямніцы Эўхарыстыі, што злучае кожнага верніка з вечна жывым Збаўцам. І свет успрымаецца ў неад'емнай залежнасці сэнсавых судачыненняў і неабходнасцяў.

---

[3] Andante maestoso (іт.) — запаволена і велічна. Andante (іт.) — У запаволеным тэмпе (муз.).
[4] Ad majorem Dei Gloriam (лац.) — на большую хвалу Бога.

Найвышэйшыя сутнасці нібыта набліжаюцца да нас — зрокава выяўленыя, пазначаныя абрысамі святыняў.

Мы — чацвёра каталікоў з міжканфесійнай групы з Беларусі, што бралі ўдзел у Міжканфесійным дыялогу ў Вестфаліі (1999 год): вядомая пісьменніца, рэдактар дзіцячага каталіцкага часопіса «Маленькі рыцар Беззаганнай» Ірына Жарнасек; навуковец і журналіст, супрацоўнік Інстытута гісторыі Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі і літсупрацоўнік часопіса «Спадчына» Уладзімер Ляхоўскі; законнік-марыянін брат Вячаслаў Пялінак MIC і аўтар гэтых радкоў.

...Высокія хвіліны...

Таямніца камяніцаў, прастора сублімаваных у архітэктурныя формы задумаў, пазначаных Божым Наканаваннем...

...Брукаванка, што памятае розныя дні зямлі Westfallen — Вестфаліі. Брукаванка, па якой спяшаемся мы, вандроўнікі з Беларусі...

Наперадзе — наш добраахвотны гід, брат Вячаслаў Пялінак MIC. Лёгкі, спрытны, ён ледзь не ляціць над брукаванкаю Мюнстэра. Падобна, пракідвае ў сваёй памяці, свядомасці нешта з найвышэйшага свету ісцінаў, што-небудзь накшталт высноваў «райскага саду ідэй» («Ideenparadis»), паводле Наваліса, а нам пазначае канкрэтыку выяўленчых фактаў. Законнік-марыянін — у ім яшчэ жывая паэзія «ранішняй гадзіны» (Наваліс) — і пэўна выяўлены сакральная перакананасць і сталасць паклікання, адухоўлены імпэт прамоўцы казанняў, місіянера, што мае трывалыя веды і прагне імі падзяліцца. Ён з радасцю распавядае ледзь не пра кожную дэталь збудаванняў, кожную постаць барэльефаў, кожную выяву створанага ў імя Бога і з ласкі Божай.

Мы слухаем, дадаем нешта сваё. Слухаем маналог Хараства. Перажываем высокія імгненні прадчування светлай урачыстасці Боскай...

Тут, у Мюнстэры... Адштурхоўваючыся ад празаізму і мітусні вуліцаў. У Дортмундзе — калі крочым па яго бажніцах, імкнучыся адмежавацца ад прыземленага прагматызму штодзённасці. Калі падымаемся на званіцу бажніцы Святога Райнольдзі, калі пазбаўляемся хлуслівых жыццёвых сэнсаў адчуваючы высокую эстэтыку формы — у перагуку званоў, у магічнай энергетыцы і прыцягальнасці гэтага залатога россыпу гукаў, аднолькава блізкага і каталікам, і нашым сябрам — праваслаўным: Марыне Шырокавай, Івану Чароту, Міколу Матрунчыку, Алесю Шаўчуку. І, падобна, відавочна і слыхава — класічны гэты перазвон спрыяе экуменічным настроям: выканаўчы дырэктар Беларускай рэдакцыі Транссусветнага радыё, працу якога ажыццяўляюць евангельскія хрысціяне-баптысты, Сцяпан Пекун

запісвае на магнітафон голас бажніцы, і час ад часу ў нашай вандроўцы мы чуем знаёмыя перагукі званоў...

...Перачытваю першыя старонкі, і мільгае думка: мабыць, у маім аповедзе шмат суб'ектыўнага, але ж знак прыватных уяўленняў у такіх нататках — непазбежны. Хаця, маю надзею, гэта знак Dei volente — волі Божай.

Laboremus!

Дзеля Міжканфесійнага дыялогу, як было згадана, у Дортмунд — цэнтр зямлі Вестфалія — прыехала дэлегацыя з Беларусі, якую склалі католікі, прадстаўнікі праваслаўнай артадоксії і евангельскія хрысціяне-баптысты.

З Божай ласкі тых, хто ладзіў імпрэзу, прапанавалі нам усім раскладам: «Laboremus!» — «Будзем працаваць!» Працаваць у супольнасці з Экуменічным таварыствам, Таварыствам хрысціянскіх Цэркваў, Каталіцкім цэнтрам, Евангелісцкай суполкай. З прадстаўнікамі ўсіх хрысціянскіх канфесіяў.

Калі мець на ўвазе канкрэтных асобаў, дык гэта найперш пастары Юдзіт Пальм (жанчыны-пастары — вынік новых павеваў у апошнія дзесяцігоддзі ў евангелічнай і англіканскай Цэрквах). І — доктар Альф Зайпель, што быў з намі неадменна, ад першага да апошняга дня.

Гэта ўсё людзі, якія даўно апякуюцца канкрэтнымі канфесійнымі сувязямі ў Беларусі.

Юдзіт Пальм мінулы год была ў Мінску. Працавала ў Міжнародным адукацыйным цэнтры. Імкнулася і імкнецца даць імпульс экуменічнай працы, пашырыць яе арэалы. Цяпер яна займаецца праблемамі экуменізму ў Іспаніі. Аднак не страчвае сувязі з Беларуссю.

Пастар доктар Альф Зайпель непахісна прытрымліваецца праграмы і цвёрдай рэгламентацыі: расклад ёсць расклад. Вызначаны Міжнародным адукацыйным цэнтрам горада Дортмунда ў Кірхенкрайс — Заходні Дортмунд. Менавіта дзякуючы запрашэнню гэтага цэнтра адбываецца наша вандроўка. Супрацоўнік Міжнароднага адукацыйнага цэнтра, каардынатар нашай групы Алесь Шаўчук, які мае вопыт працы ў Дортмундзе, праваслаўны, сябра Брацтва Трох віленскіх мучанікаў, арганізуе, вынаходзіць, дапасоўвае. І дапамагае пры выпадку знайсці патрэбныя слоўныя і семантычныя эквіваленты нашай перакладчыцы — Святлане Аляніцкай. Святлана ж не проста добрасумленна, а часам нават самаахвярна перакладае — былі дні,

калі з самага ранку да позняга вечара: розная праблематыка, розныя людзі, складаная стылістыка і няпросты лексікон.

«Laboremus!» Мы ўспрынялі гэты нікім не агучаны, але нібыта бясслоўна абвешчаны прынцып, дадаўшы да яго — таксама пра сябе — дэвіз заснавальніка ордэна бенедыкцінцаў Бенедыкта Нурсіа: «Ora et labora!» — «Маліся і працуй!» І імкнуліся падпарадкоўвацца гэтаму закліку. Нават перад ад'ездам з Дортмунда мы змаглі прыняць удзел у Святой Імшы ў адной з мясцовых каталіцкіх святыняў, дарогу да якой нам пазначылі гаспадар той хаты, дзе мясціліся мы з Ірынай Жарнасек, каталіцкі дыякан Бэда Брайдунг і яго жонка фрау Рэгіна, а таксама іх суседка, былая грамадзянка былога Саюза Маргарэт Мандау. А тамтэйшы святар блаславіў нас у дарогу.

Ну а ўмовы для працы ў Вестфаліі былі выдатныя. Незразумела — адкуль узнік стэрэатып пра стрыманую гасціннасць немцаў? Увага, добразычлівасць, спакойная злагада. Прыдатнае жытло для гасцей (былі выключэнні, аднак яны, як вядома, толькі пацвярджаюць правіла), выдатнае харчаванне. Ну а высакародную, шчодрую гасціннасць евангелісцкага пастара Франка Чэнчэра беларусы будуць памятаць доўга.

Што датычыць непасрэднай працы, дык нашы гаспадары найперш інфармацыйна «ўгрунтавалі» нас у мясцовасці, завёўшы ў першы ж дзень у ратушу Дортмунда. Памочнік бургамістра Эккарт Ральс правёў нас па шыкоўнай мадэрновай будове. Агромністы, светлы бюргерхалле — грамадзянская зала, дзе адбываюцца выставы, канцэрты, абрады шлюбаў. Шкляны купал, лёгкія люстры, галерэі... Раатзалле — зала для паседжанняў. Тут збіраецца Савет Дортмунда, у якім асноўныя галасы належаць партыі ХДС (хрысціянска-дэмакратычнага саюзу), хаця, як сцвярджаюць гаспадары, у палітыцы канфесійная прыналежнасць значэння не мае.

Эккарт Ральс сведчыць яшчэ раз пра тое, што мы пэўна бачылі на свае вочы. Дортмунд — гэта ўжо не шэры гаршчок з вугалем, жыхары якога малілі Бога, каб ён зрабіў неба над горадам блакітным. Зноў жа — стэрэатып, да якога мы прызвычаіліся: Рурскі каменнавугальны басейн, сталеліцейныя заводы, дым, смог. Усё гэта — у мінулым. Разбураны падчас вайны, горад паўстаў зялёны, увесь у кветках. Некалькі вёсак паяднаныя ў адзін горад — і Дортмунд мае ўсе перавагі горада ў спалучэнні з усімі дабротамі вёскі: катэджы, лесапаркі, дзе выдатна адчуваюць сябе і людзі, і вавёрачкі, і зайцы.

Міжволі вяртаешся думкаю да нашых гарадскіх экстэр'ерам.. І ландшафты ў нас не горшыя, і Бог не пакрыўдзіў — зяляніны, лясоў... Хараство... А мы ж так умеем засмеціць тое хараство... Але гэта —

асобная размова... Вернемся ў Дортмунд. У ратушу. Асобая, вызначальная канцэпцыя існавання ратушы Дортмунда — дом адчыненых дзвярэй. Бюргерхалле — месца яднання жыхароў незалежна ад веравызнання, маёмаснага статусу, сацыяльнага становішча.

Асноўная канцэпцыя існавання Каталіцкага цэнтра, што знаходзіцца непадалёк ад Ратушы, — стварэнне каталіцкага форуму: для каталікоў, для евангелістаў, для тых, хто не верыць. У аснову пакладзены ідэі святога Францішка з Асізі: несці казанне ў народ, быць разам з народам, вяртаць людзей да маральных і інтэлектуальных вытокаў хрысціянства.

У Каталіцкім цэнтры — 1000 пазаштатных супрацоўнікаў і 150 — штатных. Што датычыць штатнага персаналу, то ён павінен адпавядаць самым высокім патрабаванням: адукаванасць, эрудыцыя, наяўнасць асаблівага дару сейбітаў высокай духоўнасці.

У Цэнтры арганізаваны розныя рэлігійныя курсы, існуюць разнастайныя кансультацыйныя пункты, функцыянуе Каталіцкі клуб. Увогуле Каталіцкі цэнтр — духоўна-культуровы аазіс у горадзе, адна з самых прыгожых мясцінаў Дортмунда, дзе паядналіся сучаснасць і старажытнасць. Тут знаходзіцца і Пробстайн — архікатэдра, галоўны касцёл, што аб'ядноўвае 70 каталіцкіх парафіяў (колькасць каталіцкіх і евангелісцкіх суполак у Дортмундзе прыблізна аднолькавая.)

...Самая старажытная базыліка Дортмунда — некалі каталіцкая святыня, сёння евангелісцкая царква...

1200-ы — год яе заснавання... Спалучэнне готыкі і раманскага стылю... Два самыя старажытныя алтары... Подых эпохаў... І побач — крамы, склепікі гандляроў кнігамі (між іншым, не відаць таннай макулатурнай «прадукцыі», што засмеціла ўсе нашы кніжныя прылаўкі)... Кавярні пад адкрытым небам... Папахадзіць бы, сузіральным вокам спакойна агледзець, падумаць... Але ў нас праграма...

Цікавая... Пра гэта думаецца, калі з вышыні званіцы касцёла святога Райнольдзі глядзіш на Дортмунд. Горад, што, як і ўвесь край Вестфалія, як уся Германія, зведаў розныя часы. Немцы памятаюць іх. Вучоныя і тэолагі спрабуюць тлумачыць падзеі даўняй і нядаўняй гісторыі, сыходзячы з таго пастулату, што «хрысціянская вера, імкнучыся да «Я» Хрыста, сцвярджае Яго як Таго, у кім тоесныя асоба і справа» (Ё.Ратцынгер).

Асоба і справа

Асоба і справа — недзе ў гэтым кірунку адбываецца міжканфесійны дыялог у Вестфаліі. І тады, калі нам чытаюць лекцыі, і тады,

калі госці з Беларусі выступаюць самі, працягваючы гаворку, распачатую чытаннямі на тэму «Роля асобы ў жыцці канфесій Беларусі ў XX стагоддзі» (травень 1999 г.).

...Сусветныя войны і рэлігія. Таталітарызм і рэлігія. Усе гэтыя праблемы датычаць немцаў непасрэдна.

Зусім нядаўняя гісторыя... Мінулае, што яшчэ не паспела пакрыцца выратавальна-ахоўнай пацінай часу. І ці магчыма тое? Жорсткія, неверагодныя факты, чорныя перыяды... Калі рэальнасць набывала фантасмагарычны кшталт, нармальныя катэгорыі этыкі і маралі былі проста адпрэчаныя, з'явіліся «навуковыя» формулы: «біялагічны патэнцыял ворага», «вайна — з'ява біялагічная», «смерць мільёнаў — зусім не трагедыя, а проста статыстыка». У арбіту вар'яцкай свядомасці і вар'яцкай рэальнасці ўцягвалася ўсё — нават рэлігія.

І арганізатары міжканфесійнага дыялогу паспрабавалі пазначыць шляхі тых, хто супрацьстаяў фашысцкай машыне. Думкай і справай, справай і думкай. Учынкамі.

І для немцаў, і для нас, для ўсёй паваеннай Еўропы, для ўсяго чалавецтва — пытанні балючыя і прынцыповыя. І з таго, і з другога боку — высвятляюць — светапоглядна, фатаграфічна, тэалагічна — ход падзеяў. Ролю асобы — на тую пару і заўсёды. Ролю хрысціянскай думкі, хрысціянскіх каштоўнасцяў, хрысціянскіх паводзінаў. Што былі занядбаныя і ў іх, і ў былым Савецкім Саюзе. Высвятляюць — не зважаючы на знакаміты аргумент задаўненасці часу.

Прамоўцы — суперінтэндэнт (у адстаўцы) Крыстаф В. Далькёттэр — у Мюнстэры і прафесар Манфрэд Цабель — у Фройдэнбергу — рэспавялі пра сапраўднага хрысціяніна і антыфэшыста, мужнага нямецкага прапэведнікэ Марціна Німёллера і «жаўнера думкі», швейцарскага вучонага і тэолага Карла Варта.

І госці з Беларусі — хто згадаў вядомае, хто — падсвежыў веды, хто — даведаўшыся ўпершыню — слухалі пра цвёрдую пазіцыю Марціна Німёллера, за якую яму давялося разлічвацца канцлагерам, пра тэалагічныя, філасофскія, грамадзянскія высновы Карла Барта, што доўга і плённа працаваў у Германіі, выкладаючы ва універсітэтах і выдаючы тут свае навуковыя працы, быў на радзіме Гегеля і Гётэ слынным, знаным, прызнаным.

«Царква не павінна падпарадкоўвацца ўладам», «Уладар — толькі Бог». «Гонар чалавека, яго годнасць — неадменныя». Гэта ўсё тыя высновы, з-за якіх Карл Барт быў пазбаўлены ўсіх навуковых званняў у Германіі і высланы ў Базель.

...Хрысціяне... Асобы... Яны даюць нам магчымасць уведаць — так, Гітлер разагнаў Сінод, так, існавалі нямецкія хрысціяне, якія

стварылі Нямецкі Хрысціянскі Сінод, так, гэты Сінод падтрымаў Гітлера і падтрымаў ганенні габрэяў. Але ж быў у 1933 годзе і зварот Німёллера да 18 тысяч пастараў Германіі, і 7 тысяч пастараў падтрымалі Німёллера.

І гэта Марцін Німёллер абвясціў: «Не хачу быць нямецкім хрысціянінам, але хачу быць хрысціянінам-немцам». І гэта ён пасля выхаду з канцлагеру нікога не абвінаваціў, аднак пакаяўся сам.

І гэта Карл Барт, швейцарскі тэолаг і мысляр, як зазначалася, не менш вядомы і ў Германіі, абвяшчаў у самыя змрочныя гады праўлення нацыстаў: «Дзяржава не мае права ахоўваць Пана Бога». «Служба Гітлеру — служба ідалу». І гэта яго, Карла Барта, апошнія словы былі: «Будзе правіць Бог».

...Прамоўцы ў Мюнстэры і Фройдэнбергу па-рознзму вызначалі акцэнты ў сваіх дакладах, па-рознаму будавалі іх. Суперінтэндэнт у адстаўцы Крыстаф-В. Далькёттэр аддаў перавагу дэталізацыі фактаграфічнага матэрыялу, храналогіі жыцця Марціна Німёллера. Прафесар Марцін Цабель засяродзіўся на канцэптуальных момантах творчасці Карла Барта, імкнуўся падаць матэрыял маштабна, але лапідарна і ёміста. Даводзіў — пераканаўча, — што меркаванне пра ўплыў філасофіі экзістэнцыялізму — недакладнае. Барт — не прыхільнік ідэй Хайдэгера і Сартра, запэўніў прафесар, гэта выпадак, адэкватны выкарыстанню Тамашам Аквінскім катэгорый Арыстоцеля: дзеля таго, каб сцвердзіць — Бог вечны.

Прафесар Манфрэд Цабель не толькі рабіў сэнсавыя кантрапункта. Ён насычаў гаворку эстэтычна, вобразна. І мы даведаліся, што Карл Барт любіў Моцарта: «Калі я памру, дык спадзяюся, на небе будуць граць «Маленькую начную серэнаду». І скончыў лекцыю прафесар словамі Барта: «Ніколі не спяшайцеся гасіць люльку». І красамоўным жэстам запаліў сваю.

А нам, прынамсі каталікам, падумалася, што прафесар Манфрэд Цабель наўрад ці прымаў удзел у распрацоўцы праграмы нашага візіту. Праграмы размаітай і змястоўнай. Праўда, у ёй не заўсёды ўлічваўся фактар нашага кароткага знаходжання ў Вестфаліі. І Мюнстар, епіскапскі каталіцкі горад, у якім месціцца Каталіцкая Акадэмія, Мюнстар гістарычны, Мюнстар прыгожы, то заставаўся для нас за вокнамі гасціннай Дыяканічнай службы, то воляю гісторыка Сабіны Альфінг паўставаў схемамі і малюнкамі, якія добрасумленна дэманстравала даследчыца... А жывы горад быў побач... Горад, камяні якога памяталі Трыццацігадовую вайну і Вестфальскі мір, царства жаху, калі Ганс Воккальд абвясціў сябе «Хрыстом Цэзарам», а маёмасны і славуты бюргер Кніппердоллінг з радасцю стаўся катам...

Горад, што памятаў і вакханалію бясконцай гульбы, і пазней — помараку і голаду... Памятаў і вяртанне Боскіх антыноміяў: Закона і Ласкі, вяртання да Законаў Хрыста ў жывой рэлігійнай практыцы... Памятаў многае...

...Дзве гадзіны ў нас засталіся для спаткання з горадам — пра тое была гаворка. Спатканне ўсё ж адбылося. Аднак Мюнстэр — адзін з самых яскравых помнікаў трыумфавання хрысціянскай культуры, хрысціянскага дойлідства, палымнеючай готыкі... Адна з тых мясцінаў на зямлі, ураженне ад якой жывіць быццё...

А ў Фройдэнбергу, дарэчы, у Акадэміі Густава Хайнемана, нам за сціслы час прачыталі і бліскучую лекцыю пра Карла Барта, і распавялі пра таго, чыё імя носіць Акадэмія, і пра Фонд Фрыдрыха Эберта (адзін з 6-ці палітычных фондаў Германіі), і пра наладжванне семінараў у Акадэміі пад дэвізам «Грамадзянская супольнасць», дзе вялікую ўвагу надаюць ролі культуры, мастацтва, літаратуры ў палітычным і грамадскім жыцці. Кіраўнік Акадэміі, палітолаг і гісторык Ёган Ханэль, як і прафесар Манфрэд Цабель, аддаў перавагу сціслай, канцэптуальна насычанай форме выкладання, што пакідала досыць часавай прасторы для нашых пытанняў і развагаў. Што датычыць пытанняў, дык тут вёў рэй гісторык і журналіст Уладзімер Ляхоўскі. Яго разнастайныя веды (адчувалася практыка ў энцыклапедычным выдавецтве як супрацоўніка і аўтара) падштурхоўвалі думку прысутных, змушалі да скрупулёзнай дакладнасці.

Добра прадуманы хранаметраж заняткаў даў нам магчымасць спакойна пазнаёміцца з Фройдэнбергам — прыгожым курортным гарадком. Ён увесь — з фахверкавых дамоў, зеляніны, квецені і чысціні. І нейкай асаблівай утульнасці. Нібыта ажыла ілюстрацыя да якой нямецкай казкі.

Аднак жыццё прапануе іншыя, не казачныя сюжэты...

Сялібы міласэрнасці

...Жыхары дэмакратычнай Германіі любяць паўтараць, што іх гісторыя пачыналася не з 12 гадоў улады Гітлера, што ў іх даўнія і трывалыя не толькі палітычныя, грамадскія, культуровыя, але і этычныя, філантрапічныя традыцыі. Таму нездарма значнае месца ў нашай праграме займала наведванне моладзевай хрысціянскай вёскі Оеспель і Дыяканіі ў Білефельдзе.

Дыяканія — міласэрнасць. У Оеспелі і ў Білефельдзе дапамагаюць знайсці сваё месца ў жыцці людзям, якім менавіта неабходная яна — хрысціянская міласэрнасць.

У Оеспелі за 2 гады атрымліваюць адукацыю і прафесію маладыя людзі, што не маюць магчымасці зрабіць гэта ў звычайных умовах. З-за адхіленняў у псіхіцы ці фізічных недахопаў, з-за няздольнасці сацыяльна адаптавацца ў грамадстве.

Навучэнцы атрымліваюць прафесіі слесараў, апрацоўшчыкаў металу, разьбяроў, краўцоў, садоўнікаў — спецыялістаў па ландшафце, цырульнікаў, фларыстаў. Ім дапамагаюць уладкавацца на працу.

Ёсць у Оеспелі і сектары камунальных і побытавых паслугаў. Існуюць так званыя экалагічныя майстэрні, куды трапляюць старыя тэлевізары, радыёпрыёмнікі. Выбіраюцца складовыя часткі, пластмаса — да пластмасы, медзь — да медзі і г.д. Для гаспадаркі Германіі гэта вельмі патрэбная праца.

Такіх моладзевых вёсак у Германіі існуе звыш 150-ці. Гэта — Оеспель — стваралася ў 1947 годзе. І ад пачатку павага да навучэнцаў, да іх асабістага, прыватнага жыцця сталася асновай установы. У кожнага з выхаванцаў свой пакой і ніхто (!) не мае права зайсці туды — нават настаўнікі.

Між іншым, для навучэнцаў прыналежнасць да якой-небудзь хрысціянскай канфесіі — неабавязковая. (Хаця намаганні па духоўным і хрысціянскім выхаванні — адзін з асноўных прынцыпаў навучальнай установы.) А вось для выхавацеляў хрысціянскае веравызнанне — напачатку пажаданае, а калі праз пяць-шэсць гадоў выкладання настаўнік так і не вызначыўся з якой-небудзь хрысціянскай канфесіяй, дык ён павінен будзе пакінуць вёску Оеспель.

Пра ўсё гэта і многае іншае нам распавялі ў вёсцы, шмат чаго расказаў і паказаў наш Алесь Шаўчук, што ў сваю пару працаваў у моладзевай вёсцы Оеспель выкладчыкам. Яго прымалі тут як сябра, аднадумцу, жаданага госця, хрысціяніна.

...Сацыяльны рух пад знакам хрысціянства — з гэтага пачыналася і філантрапічная, дыяканічная дзейнасць у Білефельдзе. Спачатку — дапамога эпілептыкам, якія сталі ў другой палове XIX стагоддзя ў індустрыялізаванай Германіі непатрэбнымі і сям'і, і грамадству. Пазней пачалі дапамагаць інвалідам, псіхічна хворым. Штуршок дыяканічнай дзейнасці ў Білефельдзе даў прадстаўнік аднаго з самых слынных арыстакратычных родаў Фрыдрых фон Бодэльшвінг Старэйшы. Пераўжыўшы разам са сваёю жонкаю жудасную трагедыю — яны страцілі чатырох дзяцей — ён у 1872 годзе прыняў кіраўніцтва ўстановамі ў Білефельдзе. Набыўшы на працягу 1872-1910-х гадоў усе землі вакол Білефельда, ён стварыў цэлую сістэму установаў: ад амбулаторый, шпіталяў і клінік да розных майстэрняў. Дарэчы, майстэрні Білефельда наладжваюць сваю дзейнасць не толькі

паводле рознага кшталту заняткаў — сталяры, маляры, перапрацоўшчыкі мяса, — але і згодна з псіхафізічнымі магчымасцямі насельнікаў Білефельда. Ёсць такія, дзе прад'яўляюцца самыя высокія патрабаванні да якасці вырабленага, ёсць майстэрні для інвалідаў, дзе займаюцца найбольш упакоўкай, мантажом, урэшце — ёсць установы чыста тэрапеўтычнага кірунку: выключна дзеля захавання працоўных звычак.

Сённяшні Білефельд, якім доўга апекаваўся і сын Бодэльшвінга-старэйшага — Фрыдрых фон Бодэлыпвінг-малодшы, — гэта адзін з найбуйнейшых у Еўропе цэнтраў міласэрнасці з адгалінаваннямі ў іншых рэгіёнах Германіі. У Білефельдзе — да 10000 супрацоўнікаў розных прафесій. І дзейнасць Цэнтра, як зазначае пастар Вольхютэр, самая разнастайная. Акрамя згаданай ужо дапамогі эпілептыкам, інвалідам, псіхічна хворым, тут апякуюцца беспрытульнымі, моладдзю, старымі. Тут ёсць дамы хуткай дапамогі, тут дапамагаюць ласавацца алкаголікам і наркаманам, уладкоўваюць сем'і, дзе бацькі — хворыя, а дзеці — здаровыя.

У Білефельдзе існуе царкоўная школа багаслоўя, дзе 40% пастараў евангелічнай і лютэранскай цэркваў абавязкова падчас навучання праводзяць семестр ці больш.

Вопыт Білефельда — неацэнны. Тут ёсць чаму вучыцца. І супрацоўнікі ахвотна перадаюць свой вопыт іншым.

З нашай міжканфесійнай групы да практыкі ўстаноў Білефельда з асаблівай увагай прыглядаўся пастар царквы евангельскіх хрысціянаў-баптыстаў у Бараўлянах Алег Балутэнка. Зразумела — чаму. Колькі людзей з Рэспубліканскага анкалагічнага цэнтра на мяжы адчаю маюць патрэбу ў душпастырскай дабрачыннасці. Колькі — наноў павінны знайсці сваё месца ў грамадстве! Колькі — прыйсці да высноваў хрысціянства: адыходзячы з гэтага свету ці вяртаючыся да яго турботаў і згрызотаў... Праз пакуты і страты...

«Ад паўнаты сэрца прамаўляюць вусны»

Праз пакуты... І адстойваючы веру... Гэта спазнаў на ўласным лёсе намеснік епіскапа Мінскай вобласці евангельскіх хрысціянаў-баптыстаў, член Мінскай цэнтральнай баптысцкай царквы, старшыня Мінскай місіі Рыгор Падвес. Ён зведаў на поўніцу ганенні і ўціск былых уладаў былога Саюза. Можа таму яго аповед і аповеды іншых евангельскіх хрысціянаў-баптыстаў — згаданых ужо Сцяпана Пекуна, Алега Балутэнкі, а таксама Германа Родава — пра сваіх аднаверцаў Луку Дзекуць-Малея, Васіля Паўлава, Гвана Праханава — насычаныя

трагічнымі фактамі біяграфій, драматычнымі сюжэтамі нядаўняй рэчаіснасці.

Евангельскія хрысціяне-баптысты найперш аддалі перавагу менавіта фактам, вызнаючы і падкрэсліваючы разгалінаванасць баптысцкіх суполак, іх інтэрнацыянальнасць. Часта згадваючы Асацыяцыю Віллі Грэма.

Прадстаўнікі артадаксальнага праваслаўя скіравалі гаворку ў больш праблемны, абагульнены, навукова-тэалагічны бок. Г — гэта адразу адчулася — засноўваючы выступленні на грунце агульнахрысціянскіх каштоўнасцяў і вызначэнняў, выводзілі гаворку на экуменічную «арбіту» з рэаліяў і персаналіяў той зямлі, якую мы прадстаўлялі ў Вестфаліі, — Беларусі. Нашай роднай зямлі.

Доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры славістыкі БДУ, перакладчык, сакратар Біблійнай камісіі Іван Чарота скарыстоўвае свой багаты навуковы вопыт, канфесійную дасведчанасць і вернасць веравызнанню, каб пазначыць агульнатэарэтычны аспект разглядаемай праблемы: «Роля асобы ў жыцці канфесій...»

І ён вядзе размову пра тое, што засяроджвацца на міжканфесійных супярэчнасцях — непрадукцыйна, аднак замоўчваць іх таксама нельга. Што ролю асобы ў рэлігійным жыцці трэба разглядаць у праекцыі на беларускі матэрыял — безумоўна, разглядаючы яго ў агульнаеўрапейскім кантэксце. Што нацыянальныя і канфесійныя спалучэнні — пытанне вельмі няпростае. Што знак асобы ў рэалізацыі пэўных ідэй — неацэнны. Што ў пару афіцыйнага дзяржаўнага атэізму роля і значэнне кожнай асобы, кожнага парафіяніна — мелі асобую вагу, былі падзеяй вызначальнай у свядомасці грамадства.

Высокі ўзровень выступлення Івана Чароты падтрымлівае старшыня Праваслаўнага Беларускага Брацтва Трох віленскіх мучанікаў і старшыня Круглага стала Міжцаркоўнай дапамогі ад Сусветнай Рады цэркваў Мікола Матрунчык сваім аповедам пра вядомага беларускага грамадзянска-палітычнага і царкоўнага дзеяча Аляксандра Каўша, святара беларускай праваслаўнай царквы, прыхільніка аднаўлення беларускай дзяржаўнасці, рэдактара выдання «Беларуская зарніца», чалавека, што быў расстраляны немцамі за выратаванне габрэяў.

Ён вельмі ўдала кампануе сваё выступленне — сціслае, насычанае думкай і спробай зразумець і асэнсаваць правамоцнасць чалавечага слова, што залежыць — першаасноўна і трывала — ад веры ў Слова Божае, тое самае, што было «напачатку».

Спрабавала свае сілы ў навуковым асэнсаванні ролі асобы ў канфесійным жыцці і жыцці грамадства ўвогуле, распавядаючы пра беларускага праваслаўнага асветніка, педагога, гарачага прыхільніка

распаўсюджвання беларускай мовы на ўсе сферы жыцця грамадства, у тым ліку на скарыстанне яе ў царкоўным рытуале, у літургіі — Сяргея Паўловіча — аспірантка БДУ Марына Шырокава.

Лагічным працягам, на маю асабістую думку, можа, нават вызначальным завяршэннем выступленняў і нашага візіту ў Зямлю Паўночны Рэйн — Вестфалію ўвогуле сталіся выступленні маіх аднаверцаў — католікаў.

Зноў пацвердзіў сваё валоданне матэрыялам, сваю дасведчанасць і эрудыцыю Уладзімер Ляхоўскі, імкнучыся весці структураваны дыялог у гаворцы пра лідэра беларускага каталіцкага Адраджэння ксяндза Адама Станкевіча — аднаго з самых значных прадстаўнікоў беларускай нацыянальнай эліты, чалавека, што прыняў пакуты падчас усталявання бальшавіцкага рэжыму ў Заходняй Беларусі і Летуве.

А распачаў выступленні прадстаўнікоў каталіцкай канфесіі з дыялогу ў Дортмундзе брат Вячаслаў Пялінак MIC. Ён вёў гаворку пра дзейнасць і пакутны шлях нядаўна беатыфікаванага біскупа Юрыя Матулевіча, пра той скрут падзей, судатыкненні і сутыкненні веравызнанняў, светапоглядаў, палітычных ідэяў, трагічных падзеяў часу, пра змены ўладаў і сацыяльных ладаў, калі асоба, хрысціянін можа і павінен выявіць сваю вернасць Хрысту і вернасць чалавеку. І спраўдзіць — у рэальным гістарычным часе, праз канкрэтныя ўчынкі — повязь з вызначальнымі асновамі, вытокамі Быцця, з адзінствам Найвышэйшай сутнасці. Прыняўшы, як біскуп Юры Матулевіч, пакутніцкі крыж...

Юры Матулевіч... Святар, прафесар акадэміі, законнік і рэфарматар ордэна айцоў марыянаў, віленскі біскуп, апостальскі нунцый... Ён страціў — усё. І набыў — усё. Быў вынесены да хвалы Алтароў... Як і ксяндзы-марыяне Юры Кашыра і Антоні Ляшчэвіч.

Пра іх трагічны і высокі лёс узнёсла і прасветлена распавядала пісьменніца Ірына Жарнасек.

Ксяндзы-марыяне маглі выратавацца. Але прынялі пакутны крыж...

...Здавалася, і ў аўдыторыі, дзе вялася гаворка пра нядаўна беатыфікаваных Папам Янам Паўлам ІІ святароў, адчуваўся ачышчальны, сакральны дух святых...

А мне думалася яшчэ і пра моц моўленага слова. Калі «ад паўнаты сэрца прамаўляюць вусны»... Чыталася — і пра Юрыя Матулевіча, і пра расіцкіх марыянаў... У часопісах «Наша вера» і «Ave Maria». Пісалі пра іх і сённяшнія прамоўцы... Аднак... Жывая энергія... Высокая экспрэсія пачуццяў...

І згадвалася: «...вы заплачаце і загалосіце, а свет усцешыцца; вы сумныя будзеце, але сум ваш у радасць зменіцца...» (Ян 16,20).

«Напаіўшы адвечнай журбой ідэалу...»

І, гледзячы, як евангелісцкі пастар Альмут Зайферт (яна ведае расейскую мову і наведвала Беларусь, як і яе калегі) тэрмінова ехала, каб прывезці свой пераклад нейкага тэалагічнага рарытэту і прэзентаваць яго брату Вячаславу, а стрыманы пастар евангелісцкай царквы Альф Зайпель узрадавана спяшаўся сфатаграфавацца з выступоўцамі, я згадвала словы Яна Паўла ІІ: «...трэба адкрываць тое адзінства, якое de facto ўжо існуе».

І, віншуючы пасля выступленняў нашых сяброў-праваслаўных, нельга было не згадаць вядомыя словы Платона Гарадзецкага: «...перагародкі паміж намі да неба не сягаюць». І думкай вярнуцца да сцверджання Святога Цыпрыяна: «Паколькі Ён, што жыве ў нас, адзіны, Ён паўсюль ахоплівае і звязвае ўсіх сваёю повяззю адзінства».

А паслухаўшы спеў праваслаўнай Марыі Шырокавай, рускай, з Разані, што прыехала на Беларусь і займаецца пытаннямі перакладу з рускай мовы на беларускую і наадварот і спявае ў хоры Беларускага Брацтва Трох віленскіх мучанікаў пры Свята-Петрапаўлаўскай царкве, не магла адкаснуцца ад вядомых усім радкоў Блока:

Девушка пела в церковном хоре...
Так пел ее голос, летящий в купол,
И луч сиял на белом плече
И каждый из мрака смотрел и слушал,
Как белое платье пело в луче.

...Міжканфесійнае, міжнацыянальнае...

У Крыжа я шукаю абароны
ў гэтым жыцці
і прагне сэрца
спаталення ў малітве.

Радкі невядомага аўтара. З паэмы «Відзежа Крыжа» (The dream of the Rood). IX стагоддзе. Англія той пары, калі Папа Марынус падараваў каралю Альфрэду частку Святога Крыжа (885 г.).

Свет чароўны-цудоўны мяне ўзяў у абоймы,
Напаіўшы адвечнай журбой ідэалу...

Верш «Душа мая». Казіміра Сваяка. Паэта. Беларуса. Каталіка. Святара.

...Нейтральны сусвет паэтаў... Духоўныя, эстэтычныя паралелі... Метамарфоза пераўтварэння жорсткасці і няўладзіцы жыцця ў форму гарманічнага катарсісу... У тое, што ствараецца Божаю воляю, з ласкі Божай...

І неяк не помняцца, так бы мовіць, міні-інцыдэнты падчас вандроўкі, калі сутыкаліся нечакана, ледзь не побытава, погляд на хрысціянства як на ўсёабдымную духоўнасць і выратаванне праз Адкупленне і прызямленне вучэння Хрыста да дастасоўнай этыкі і дабрачынных звычак.

Зноў жа — выплываюць у памяці словы Святога Айца Папы Яна XXIII, якія любіць пазначаць сённяшні наступнік Святога Пятра Ян Павел II: «...тое, што нас, вызнаўцаў Хрыста, падзяляе, нашмат меншае за тое, што нас яднае».

І напрыканцы II тысячагоддзя ад Нараджэння Хрыстова, калі многае згадваецца паводле апакаліптычнай эсхаталогіі, гартаюцца вядомыя кожнаму хрысціяніну старонкі з «Адкрыцця Яна Багаслова», падвяргаюццаэкзэгезе прароцтвы Настрадамуса (авандроўка ладзілася якраз напярэдадні зацьмення сонца 11 жніўня), набываюць новае жыццё высновы Агрыппы Нэттэсгеймскага, калі ўсё нібыта насычана наканаваннем новай астральнай эры, новай інтэрпсіхічнай атмасферы... Калі... Можна яшчэ згадваць многае... Трывога... Але і спадзяванне... Экуменічнае чаканне. Калі — ураніцы ці ўвечары — каталікі і праваслаўныя, евангелісты і англікане, лютэране і евангельскія хрысціяне-баптысты, тыя, хто жыў падчас улады Гітлера, тыя, большая частка жыцця якіх прайшла ў былым Саюзе ў часы ваяўнічага атэізму і хто захаваў веру і чалавечую годнасць, і тыя, хто прасвятлеў Боскаю ісцінаю апошнім часам, і тыя, каму наканавана асноўную частку свайго жыцця меціць XXI стагоддзем, быць жыхарамі планеты HI тысячагоддзя — Anno Christi 2000... — адкрываюць адну і тую Святую Кнігу:

«Крыўдзіцель няхай яшчэ крыўдзіць, і нячысты няхай яшчэ апаганьваецца, і справядлівы няхай яшчэ чыніць справядлівасць, і святы няхай асвячаецца.

Шчаслівыя, што выконваюць запаведзі Яго, каб была ўлада іх на дрэва жыцця, ды каб увайшлі праз вароты ў места...

Я, Езус, паслаў Анёла Майго пасведчыць вам гэта ў цэрквах. Я корань і род Давідавы, зорка светлая і ранішняя.

І Дух і нявеста кажуць: «Прыходзь!» (Пар. Адкр 22.11,14,16,17).

І мы — чакаем. З Вераю. Надзеяю. З Любоўю да Хрыста, Збавіцеля нашага. У храме падчас Святой Імшы. У нязбытнасці дзён. І на вяршынях свядомаснага сузірання. З «адвечнай журбой ідэалу...» Усе хрысціяне. Спадзеючыся на вяртанне да агульнага вытоку. Агульнага кораня. А ён у хрысціянаў — адзіны.

II
In Te, Domine, speravi

«І ДАРУЙ НАМ ГРАХІ НАШЫ...»

Яно не паказвалася цэлых два месяцы. Нібыта перасялілася дзённае свяціла ў іншую галактыку. Дажджы, суцэльная заслона з вады: ці то тропікі, ці то пярэдадзень сусветнага патопу. Нібыта нават катэгорыя часу знікла з жыцця, засталася толькі катэгорыя прасторы. Шэрай, ніклай, панылай. А сёння — на табе — выкацілася свяціла. Адпачыла, яснавокае. І шчэрыцца на чужую бяду. Хаця, якая бяда для яго свая? Але ж, куды падзенешся, старое, атавістычнае, у кожным з насельнікаў зямлі: сонца, сонейка, святло залатое. „Чаму ж адзін дзень лепшы за другі, калі кожнае дзённае святло зыходзіць ад сонца?"

Чаму менавіта сёння такое карнавальнае святло? Пячэ і радуецца. Чэся што прышчаміла чорным гарнітурам — спякотна, душна. А людзі ідуць — усе светлыя, вясёлыя, — нарэшце распагодзілася. І няма ім ніякай цікавасці да яго. Ідзе сабе дзівак у чорным гарнітуры — трыццаць градусаў паводле Цэльсія — і хай сабе ідзе. Мо яму холадна? Вось тая сыта лагодная кабета, што ёй да яго? Ці той дзяўчыне ў нейкай пярэстай сукенцы — плыве недзе ў сваіх думках, у сваім настроі, у сваім свеце. І ў таго вунь дзядзькі — ў яго таксама ўсё хакей.

Дзве гадзіны...

Яшчэ ў дванаццаць ён быў як усе. Чалавек з гэтага сонечнага дня. Малады, у свежанькай, што раса, кашулі. Энергічны. Не чужы хараству света.

Увогуле дзень пачынаўся, як усе звычайныя дні. Але з гэтым прыемным сюрпрызам — сонца. Раніца ружовая, ясная. І гэтай раніцай – пешшу да бібліятэкі. Пружыністай, звычнай хадой. Лётам — на трэці паверх. На сваё ўлюбёнае месца за апошнім сталом. За акном — знаёмы, абжыты, утульны краявід: вершаліны дрэў парка, дахі дамоў, будынкі на пагорку. Цішыня. Напаўпусты зал: лета, жнівень. Пара адпачынкаў. І тая пара дня, калі ўсё ўспрымаецца востра — па-ранішняму, думкі выстройваюцца строга, лагічна. Наперадзе — колькі гадзін плённага існавання, адчування сябе ў інтэлектуальнай атмасферы вялікіх, слынных, у водсветах гістарычных імгненняў, у разуменні шматзначнасці попелу стагоддзяў.

Чэсь Запольскі заўсёды меў асалоду ад самога працэсу працы, ад старых кніг, ад таямніцы архіваў, ад параўнання тлумачэнняў і каментараў, ад перасячэнняў фактаў гісторыі і міфаў, ад асэнсаванья з'яў, падзей, характараў.

Так было і сёння. Ніякіх прадчуванняў. Ніякіх сноў.

... Тэлеграму адбілі ў адзінаццаць гадзін раніцы. „Памёр раптоўна ваш бацька. Паведаміце магчымасць вашага прыезду." Еду, еду — пра што можа быць гаворка?" Чэсь заскочыў на паштамт: „Прыеду абавязкова. Прашу чакаць. Запольскі".

Памёр раптоўна, значыць, ці ўначы, ці ўраніцы. Мо, тады, як ён, Чэсь, джынсоваў паркам у бібліятэку. Або жартаваў з бібліятэкаркай. Або піў каву.

Дзве гадзіны. Крамы зачыненыя. Патрэбныя грошы. Купіць гарнітур, кашулю, гальштук, чаравікі. А раптам бацька атылеў? Наўрад ці на тых харчах. Зблажэў? З вялікага не выпадзе.

— Эй, на шхуне! Куды кіруешся? — прыяцель узнік, як з-пад зямлі. — Даю згоду, не пытаючыся, куды і навошта. Я без фрака, але, спадзяюся, мне даруюць мой дэмакратычны выгляд?

— Прабач!— Чэсь глядзеў на Валеру, як на жыхара іншай планеты, дзе ўсё добра, дзе жартуюць і ходзяць у госці.

Тлумачыць ён не будзе, — вырашыў Чэсь:

— Сустрэнемся на барыкадах.— Мілорд, даравання не будзе. Сапсаваў лепшыя намеры ў такі светлы дзень.

— Бывай! - Чэсь ужо не чуў, якія словы гнаў наўздагон прыяцель. Што рабіць з цёткай Вандай? Яна-то прыедзе. Аднак пакуль дадуць дазвол, пакуль дабярэцца са свайго Енджэхова. Тэлеграму адбілі, безумоўна, толькі яму. Самы блізкі сваяк. Сын.

Ці званіць Ладунцу? Салаўёву? Яны сябры, але ж яны пасадах, званнях... А бацька ж не ў роднай хаце памёр. Як кажуць варажбіткі, у казённым доме.

Не, ён, Чэсь, выправіцца адзін, сам. Грошы? Грошы... Можа, пазычыць Лук'яныч... Тады, на хаўтурах маці, ён, можна сказаць, цуд стварыў.

Лук'яныч быў дома. Лук'яныч выручыў.

... Цягнік быў перапоўнены. Канец жніўня. Канец вакацый, канец адпачынкаў. Уражанне такое, што ўсе зрушыліся з месца. І для Чэся гэта пераатварала факт ягонай асабістай трагедыі ў нешта недарэчнае, заблытанае, алагічнае. Замест пачцівага маўчання, тактоўнага шэпту — галас раз'юшаных цётак: ледзь ўбіліся ў вагон, крыкі малых – у цягніку душна і цесна (агульны вагон), вясёлая гамана студэнтаў і

школьнікаў — ім пакуль паўсюдна хораша, лаянка п'яных — яны маюць прэтэнзіі да ўсіх.

Чэсь глядзеў у вакно. Яно бруднае, але крыху прыадчыненае ўверсе — павявае прахалодай. Увогуле то Чэсь любіў дарогу. Любую Бацька таксама любіў дарогу, любіў вандроўкі, адразу рабіўся вясёлы, ажыўлены, малады... Хаця... Ён і цяпер яшчэ не набраў тыя гады, калі людзі пачынаюць глядзець на ўсіх, як на сваіх — калі не вассалаў, дык вучняў-недарэкаў. Пяцьдзесят адзін год...

Пяцьдзесят адзін... І яшчэ ўчора ён быў жывы. „Яш-чэ ўчо-ра, яшчэ ўчо-ра, яш-чэ ўчо-ра", — выстуквалі, здаецца, колы цягніка. Што бацька рабіў? Ці прадчуваў? Пра што была яго апошняя думка?

У кіно заўсёды паказваюць, што перад чалавекам у апошнія хвіліны пракручваецца ўсё жыццё або выплываюць малюнкі маленства. А на самай справе — што паспявае ўзнікнуць у свядомасці? Калі смерць раптоўная, а не адыход у іншабыццё пасля хваробы, доўгіх пакут, доўгага роздуму...

„Яш-чэ ўчо-ра, яш-чэ ўчо-ра", — выстуквалі колы.

... Смерць адразу ўсё памяняла месцамі. Да таго Чэсь лічыў — ён правы, а бацька вінаваты. Цяпер бацька самім фактам смерці нібыта вінаваціў яго, Чэся, а ў бацькі з'явіўся неаспрэчны аргумент: смерць — апошні довад усяго.

Усё — ні адрачэння, ні надзеі, ні даравання. Падведзеная апошняя рыса..

А да той рысы... шмат чаго было... Які быў той травень 45-га года! Сонца ласкава гуляла праменьчыкамі на пагонах і начышчаных гузіках бацькі і Ладунца. Чэсь ішоў побач, у яго на шыі на раменьчыку сапраўдны артылерыйскі бінокль, падарунак бацькі. Дарослыя хлопцы, што прыйдуць да бацькі ў школу атрымліваць атэстаты, пакуль дружна, у маршавым рытме, рубяць свае: „...артиллеристы, зовет Отчизна нас!" Чэсь ідзе шчаслівы і горды: бацька вярнуўся з фронта! Тры ордэны, чатыры медалі! І ідуць яны не абы з кім — з Ладунцом! З Героем Савецкага Саюза! Гарадок невялікі — Ладунца ведаюць усе. Ды і бацьку — таксама: дырэктар школы, франтавік!

Чэсь глядзіць у вакно цягніка.

Згадвае...

... Зімовыя прыцемкі... Электрычнае святло пагасла: у паваенныя гады — звычайная з'ява. Яны не запальваюць сваю дзесяцілінейную лямпу. Бацька ціхім голасам пачынае выводзіць песню. Чэсь падпявае. Пра мора, пра запаветны камень, пра франтавыя дарогі... Строгія мужчынскія песні...

... Вогнішча яркае і высокае. Бацька і Ладунец скачуць над тым вогнішчам. Спрытныя. Малалыя. Паводле завядзёнкі пасляваенных гадоў — у галіфэ і гімнасцёрках.

... Летняя раніца. Чэсь расплюшчвае вочы. І першае, што бачыць — чырвоны ровар. Сапраўдны. Для дарослых. З кухні ідзе пах толькі што спечанага пірага. А бацька за сцяной даводзіць маці: „Няхай вучыцца. Што — калі зляціць з таго ровара? Ужо не малы. Дзесяць год. Мужчына.” Чэсь падскоквае, не чуючы ног ад радасці — сам бацька гаворыць, што Чэсь дарослы. І колькі тых шчаслівых хлопцаў у горадзе, што маюць ровары, ды тым больш — такія!

... Паліцы з кнігамі... Чэсь пакуль што аддае перавагу гарадской і раённай бібліятэкам. У іх дома няма ні Жуль Верна, ні Майн-Рыда, ні Дзюма, ні нават Каверына. З паліц можна браць усё. Аднак, ёсць яшчэ заўсёды зачыненая шафа з кнігамі...

... Менавіта гэтую шафу ледзь не раструшчылі людзі ў ботах, якія адноечы ўвечары прыйшлі да іх у хату. Аднак Чэсь ведаў – амаль усе кнігі з шафы паехалі на возе ў Руткавічы – ксёндз Антоній схаваў іх у некага: ці то ў свіране, ці то на гарышчы. — Астраноміяй захапляецеся? — пытаўся ў бацькі адзін з тых, у ботах. — Цікаўлюся, я ж фізік, — спакойна адказваў бацька. — Ы-гы, — падазрона глядзеў на бацьку прышлы.

У шафе нічога не знайшлі, аднак адзін дакумент, які, паводле іх меркавання, кампраметаваў бацьку, ужо трапіў да іх у рукі. Бацькавы дзённік. Чэсь быў у шостым класе і не ўсё разумеў, пра што ішла гаворка, аднак яму было ясна: адкрытых думак супраць улады там не было, аднак процьма “крамольных высноў”, не сумяшчальных з пасадай бацькі, званнем педагога і ўвогуле савецкага чалавека, людзі з пэўнай арганізацыі „выявілі” — нешта пра незалежнае мысленне, пра сэнс часу, пра стратэгію маўчання... Выразы гэтыя ўрэзаліся ў Чэсеву памяць...

Пасля ХХ з’езда бацьку рэабілітавалі — а Ладунец увесь час рабіў захады, каб вызваліць сябра.

... Бацьку сустракалі, як з фронта... Здавалася — як у дзіцячых казках, цяпер усё зноў будзе бясхмарна і шчасліва.

... Што зламала бацьку, Чэсь не ведаў. Туды, за Урал, маці ездзіла да яго на спатканне, якое чамусьці ў апошні момант адмянілі. Чэсь акуратна пісаў яму лісты. Вярнуўся бацька якраз у той год, як Чэсь паступаў ва ўніверсітэт. Вельмі дарэчы — біяграфія Чэсева цяпер была бездакорнай.

Першыя зімовыя вакацыі праляцелі, як адзін дзень, і Чэсь чакаў лета — і сустрэчы з бацькам. Тым летам Чэсь спачатку паехаў на рас-

копкі. Іх было некалькі чалавек. І ў гурце, і кожны сам па сабе. Чэсь зведаў жыватворную прахалоду цішыні і бездакорную вышыню края агульных паняццяў, не зважаў увагі на жыццёвыя дробязі. Вызваліўся ён раней, як меркаваў, і ехаў дадому, так бы мовіць, жывым сюрпрызам.

Аднак сюрпрыз чакаў яго...

Чэсь прыехаў удзень, маці была на працы, а ўпоперак цэнтральнага пакоя хаты нехта ляжаў. Як высветлілася бацька. Жывы. Проста(!) ўдрызг п’яны.

Увечары яны вялі размову з маці. Яна не хацела турбаваць і трывожыць сына. Цярпела. Ушчувала, як магла. Шкадавала бацьку.

Напачатку шкадаваў бацьку і Чэсь, Раз-пораз зрываючыся на рыгарыстычныя маналогі. Потым згадваючы featureзнае: „Я пригвожден к трактирной стойке”, „In vino Veritas”, і гэтак далей.

Першая сапраўдная разскепіна з’явілася паміж ім і бацькам, калі ў маці здарыўся цяжкі гіпертанічны крыз: яна два тыдні нічога не бачыла. І Чэсь, прыехаўшы дадому, „павёў наступленне” на бацьку. Чэсь вёў „выратавальныя” размовы, а бацька ківаў галавой, унурыўшыся ў адну кропку. Чэсь не мог прабіцца праз пустэчу бацькавага „я”. А можа, гэта была не пустэча? Адчуванне наканаванасці, фатальнасці ўвогуле ў гэтым свеце нічога змяніць нельга. Усё як было, так і будзе. Хто з іх дваіх угадваў сутнасць сапраўднага? Існага? Цяпер Чэсь зусім не быў упэўнены, што ён, Чэсь. Форма, пазіцыя – гэта не ў апошнюю чаргу займала Чэся.

...Рэальнасць пачала тады распадацца для Чэся на некалькі пластоў. Адзін, звычны, стэрэатыпны, гладкі універсітэт, акадэмічны інстытут (дапамог „чырвоны дыплом” і партызанскія сувязі Ладунца — на той момант многія з былых сяброў па зброі былі пры ўладзе і пры пасадах). Не давялося „адбываць” абавязкова тры гады пасля атрымання дыплома дзе-небудзь па размеркаванні. На свежую галаву, не расцерушыўшы па дробязях набытае, ён абараніў дысертацыю па адной з тэм сівой даўніны. Адным словам, лінейна-букалічны варыянт...

Другі пласт мройна вымалёўваўся, вярэдзілі нейкія пачуцці, здараліся хуткаплынныя і не вельмі ўдалыя “раманы”, як нейкі накід „асабістага жыцця”. Аднак Чэсь ці то чакаў неверагоднага кахання, ці то пабойваўся згубіць перавагі вольнага жыцця — адным словам, гэты пласт рэчаіснасці пакуль што заставаўся для яго белым полем, з некалькімі заштрыхаванымі мясцінамі.

Трэці пласт — вярэдзіў, мэнчыў, не абяцаў выратавання. Тут было спусташальнае прыніжэнне, і скажоная, насуперак усім законам існавання, рэальнасць. І гэта было яго, Чэся, інтэграцыйнае ядро, грунт,

не голькі біялагічны, генны, але і свядомасны. Да гэтага свядомасна ўладкаваны, трывалы, эстэтычна зладжаны свет пачынаў яшчэ не разбурацца, але крышыцца, распадацца: на падзеі, факты, учынкі.

Бацька быў для Чэся тым, кім павінны быць бацька, паводле ўсіх традыцый і высноў. Стрыжань сям'і, узор, прыклад, аснова, апірышча. Маці ён любіў. Яна была мяккая, ветлівая, і прафесію мела цізую, надзейную, жаночую. Фармацэўт, правізар, аптэкарка... Яна любіла свайго сына, свайго мужа. Любіла кветкі, зёлкі. Усё жывое. Часта ездзіла ў Руткавічы — ў іх гарадку касцёлы былі зачыненыя.

... Чэсь адчуваў, што павінны нешта зрабіць — як дарослы ўжо чалавек, як мужчына, як абаронца маці. Адчуваў — і не ўмеў. Не атрымлівалася.

Урэшце — здарылася тое, што магло б і не здарыцца. Зноў — Чэсь быў далёка, у вялікім горадзе, які стаўся месцам яго працы і жыхарства. Зноў па бацьку прыйшлі людзі ў ботах. Бацьку зноў арыштавалі. Здаецца, абвінавачванне гучала так: „За захоўванне і гандаль валютай".

Знёсшы, падобна, усе залатыя і срэбраныя матчыны бразготкі з дому — і збыўшы іх „на ўзвесяленне душы", ён дабраўся да сямейнага скарбу, што не чапалі нават пад час вайны: старыя залатоўкі, нейкія грошы — ці не даляры. А „добразычліўцы" не звяліся — „загрымеў" бацька.

Калі Чэсь паехаў на дазволенае спатканне з бацькам, вартавы, падхіхікваючы, спытаў: „І як, валютчыкі, жывяце?" Чэсю зноў стала шкада бацьку... Дажыўся...

Бацька тымчасам паводзіў сябе, што кароль у выгнанні. „З пункту погляду цывілізаванага чалавецтва, — даводзіў ён Чэсю, — я ніякага злачынства не зрабіў. Гэта спадчынны скарб, я яго не крадзяжом здабыў, не змахлярыў. Вінаваты перад сям'ёй. Вельмі. Але толькі перад ёю". Бацька сцвярджаў так, выдатна ведаючы, што „крымінальна-працэсуальны кодэкс" той краіны, што займала адну шостую частку зямной паверхні, вызначае зусім іншае.

На судзе бацька таксама даводзіў — нічога ні ў кога не краў, нявінна пацярпелы. Нібыта і справядліва — але ж бацька вёў гаворку, пагардліва пазіраючы на суддзяў: тут у ім гаварыў яго шляхецкі генафонд, яго элітарны гонар, нават не на сацыяльным, а хутчэй на біялагічным узроўні, на ўзроўні тых самых храмасомаў, якія не давалі яму ціхамірна і паслухмяна скарацца. Мабыць, гэтая біялагічная алхімія вызнавалася і ў яго паводзінах. Хаця — піў ён, як звычайны мужык. Ды і на ўзроўні, калі п'юць да парасячага віскату, а не арыста-

кратычна ўжываюць напоі, розніца, мабыць, толькі ў выбары тых вадкасцяў: каньяк, віно ці самагон.

Ну, а ўляпілі бацьку на поўніцу.

І Чэсь, і маці зноў шкадавалі бацьку, але разскепіна наміж сынам і бацькам шырылася.

Пасля смерці маці яна сталася безданню.

... Маці паехала да споведзі ў Руткавічы — да сваёй апошняй споведзі. Завеі былі страшэнныя — і Чэсь памятаў халодную браню танка: глухлі нават „газікі”, затое Лук'яныч явіў сваё высакародства і вернасць сяброў. Чэся „падкінулі” ў Руткавічы на танку, перапалохаўшы ўсё мястэчка.

Чэсь памятаў матчын твар — прыгожы, сунакоены, ясны. Памятаў памінальную імшу — і тое, як глядзеў на яго ксёндз Антоній. Сам ксёндз не падыходзіў да Чэся — шасцідзесятыя гады XX стагоддзя. У краіне, дзе жылі ксёндз Антоній і Чэсь, святар, а тым больш каталіцкі — персона нон грата...

Потым Чэсь прыязджаў у Руткавічы, аднак неяк усё не выбраўся зайсці да ксяндза...

А з бацькам... пасля смерці маці нібыта адразу як адвяло ў Чэся шкадобу, усё спачуванне. Ён! Ён, бацька, найперш вінаваты ў матчынай смерці! Каб не ён... І ў Чэся пачаўся істэрычны бунт — супраць бацькі. Супраць рэальнасці. Супраць персанажаў у гэтым часе і гэтай прасторы. Навука стала здавацца інтэлектуальным фарсам, шаманствам. Тыя, што ў ёй ці каля яе — інфантыльнымі суб’ектамі, якія імітуюць значнасць і важкасць, а на самай справе тапочуць побач з сапраўднай рэчаіснаспю. І яго, Чэсева, жыццё – нейкае інтэлектуальнае трызненне ў складанай заблытанасці свету, у лабірынтах ідэй, задум, пошукаў...

Чамусьці ўсё, супраць чаго Чэсь паўставаў, ён звязваў з бацькам. Як з увасабленнем алагічнасці? Духоўнай разбэрсанасці? Адсутнасці духоўнай дысцыпліны? І нешта бацькава-насуперак логіцы, але паводле той самай біялагічнай алхіміі — раптам вяўлялася ў ім, Чэсю. Накшталт таго, як некалі, у школе, калі называлі сваё прозвішча і дадавалі: “Член УЛКСМ”, ён назваў сябе і пазначыў: „Лейбарыст”.

Але той бунт быў у школе. Дарослы Чэсь нічым канкрэтным свае стасункі з акаляючым светам і пануючым светапоглядам не выяўляў, проста сядзеў да цемнаты ў вачах у бібліятэках і заходзіў згуляць партыю-другую ў шахматы да Лук'яныча. Былы вайсковец, у высокіх чынах, ён таксама меў нейкую сваю, адасобленую лінію паводзін. Развёўшыся з жонкай, жыў адзін, ніколі нічога не расказваў пра сябе. І не лез з пытаннямі да іншых. Яны ўмелі памаўчаць адзін з адным. І

дэшыфраваць гэтае маўчанне ў словы наўрад ці было магчыма. Ды і наўрад ці ў тым была патрэба. Час ад часу яны званілі адзін аднаму ў дзверы. „Згуляем партыю?”

...Пазней Чэсь не тое каб адаптаваўся да смерці маці, але ўвайшоў у нейкі рытм роздуму, эмацыйны і інтэлектуальны рытм. З бацькам падтрымліваў неабходныя адносіны. Не больш. Дасылаў таму паштоўкі на ўсе святы, да дня яго нараджэння, пісаў кароценькія лісты — раз на месяц, майстраваў пасылку, як тое дазваляў рэжым установы, дзе быў бацька — вагою ў 5 кг, раз на паўгода. Ніякіх спроб дабіцца спаткання. Ніякіх сантыментаў.

Чэсь больш не рабіў спроб надаць гарманічны сэнс іх адносінам з бацькам, так бы мовіць, ноты рассыпаліся, і ён, Чэсь, больш не спрабаваў трансфармаваць іх у музычную п’есу. Дысананс. Гармоніі не будзе.

Смерць маці нібыта вызваліла Чэся ад духоўных абавязкаў перад бацькам. Толькі знешнія атрыбуты ўвагі. Ён мог стаць вучнем свайго бацькі. Яны маглі быць сябрамі. Усё разбурыў той, старэйшы. Так лічыў Чэсь.

Хай яно так і будзе.

І вось... Бацька памёр... Пакінуўшы Чэся ў яго адстароненасці і спробах высакародна-адстароненага існавання... Пакінуўшы з вечным пытаннем...

...За вакном цягніка цямнела. Чэсь задрамаў. І бачыў у сне нейкую белую пустыню — белы дол, ці то снег, ці то пясок. Белае-белае неба і туман. І недзе на даляглядзе ўзнікала постаць-маленечкая, як лялечная, і Чэсь спрабаваў наблізіцца да яе і разгледзець. І не мог.

... Прачнуўся Чэсь адразу і пабачыў агеньчыкі за вакном — падобна, яго станцыя. Жарынавічы, чыгуначны вузел, цягнік марудна падпаўзае да будынка вакзала: вакол запасныя чыгуначныя рэйкі, развязкі, семафоры...

Урэшце цягнік прыпыніўся і Чэсь, прапускаючы ўсіх наперад, выйшаў з вагона.

... Дзве гадзіны апоўначы. Транспарт не ходзіць. Таксі не відаць. Ды і ці адчыняць яму там уначы, у той установе... Чэсь сеў на лаўцы ў чакальні.

... У шэсць гадзін раніцы Чэсь быў каля прахадной...

— А мы вас ноччу чакалі, — прыветна азваўся чалавек у званні маёра. — Тэлеграму маю атрымалі? — чамусьці спытаў Чэсь, хаця рэпліка маёра відавочна сцвярджала, што яна дайшла да адрасатаў.

— Так, — пацвердзіў маёр і працягнуў Чэсю нейкія паперы. — Трэба будзе падысці ў ЗАГС.. — Дзе бацька?

— У моргу.
— Я прывёз адзенне.
— У нас усё ёсць.
— Хай ужо будзе сваё, цывільнае.
— Глядзіце самі. Будзем хаваць тут ці будзеце забіраць?
Гэта яны з Лук'янычам абмеркавалі. Трыццаць градусаў паводле Цэльсія. Труну трэба свінцовую. Пакуль здабудуць ці зробяць. Патрэбна машына. Ды і ці будуць там чакаць? Ды і месца на могілках — яго таксама трэба знайсці.
— Тут. Аднак, калі можна, усё, як належыць. — Ну, акрамя аркестра, усё будзе. Машыну вам дадзім. І работнікаў з канвоем. Труну зрабілі. Лепшай тут не знойдзеце. — Што можна купіць для людзей? — Наедак. Пітва ніякага. Акрамя сітро, малака і мінералкі. Ніякіх грошай. — Зразумела. ... А далей — усё, як у сне. Плыве гарачы жнівеньскі дзень. Плыве перад вачыма цётачка ў ЗАГСе. Плывуць гладыёлусы і ружы. Плывуць эмаліраваныя вёдры з вадой, у якія Чэсь ставіць кветкі.
Як праз завесу — вянкі. Ад сына. Ад сястры. Ад сяброў. Ад знаёмых. Хай будзе. Людзі любілі яго. Зайздроснікі і даносчыкі – іх лічыць не варта.
Знайшоўся фатограф. Згадзіўся.
... Той самы маёр павёў Чэся некуды праз двор. Бацька ўжо ляжаў у труне. Апрануты ў прывезенае Чэсем. Кароткія, дыбчыкам валасы. Зусім сівыя. Твар такі ж спакойны, як некалі ў маці. Раптоўная смерць...
... Да могілак яны едуць праз мост над ракой. Вакол пагоркі, вуліцы, што нібыта коцяцца ўніз, з пагоркаў. Могілкі...
У машыне чацвёра канвойных, чацвёра падканвойных, шафёр, Чэсь... І ён, бацька...
Труну нясуць на ўскраек могілак...
— Развітвайцеся, — чуе Чэсь голас аднаго з канвойных.
Чэсь дакранаецца вуснамі да ілба бацькі — той не проста халодны. Гэга холад неарганічнага цела, холад рэчыва – камня? ільда? Можа, таму, што з морга? Ці гэта ўжо той самы, магільны холад?
Шыльдачка з жалеза. „Трэба будзе адразу зрабіць агароджу і, пакуль помнік, крыж паставіць. Ці зорачку?" — думаў пра сябе Чэсь. — За Ляксандра. За спачын яго душы, — пажылы высокі мужчына падняў шклянку з газіроўкай.
Чэсь накуніў кіўбас, сыру, мясных рулетаў — добра, што тут свой мясакамбінат. Аднак людзі толькі кранулі наедак, па-сапраўднаму ніхто не еў.

Чэсь, спытаўшы дазволу ў канвойнага, прапанаваў узяць усё з сабой. Спачатку мужчыны аднекваліся, потым асцярожненька загарнулі ежу.

А Чэсь глядзеў на іх. З выгляду людзі як людзі. Немаладога ўжо веку. Таварышавалі з бацькам ці проста тыя, каму маглі даверыць выхад з зоны? За што тэрмін маюць?

Мужчыны не тое каб спачувалі Чэсю, аднак, відавочна ставіліся з павагай. Магчыма, таму, што ён не пасаромеўся, прыехаў. Мо пра сябе мысляць, які будзе іх апошні дзень і апошні шлях?

— Учора мы разам з ім былі. Валідол не данёс...- гэта гаварыў той самы, высокі.

— Дзякуй вам, - Чэсь парукаўся з усімі, і звярнуўшыся да таго, высокага, спытаўся:- Колькі гадзін было?

— А недзе каля дзесяці.

Якраз тады, як ён, Чэсь, шыбаваў у бібліятэку... І нічога не адчуваў... Не прадчуваў...

„Памёр айцец ягоны — і як быццам не паміраў, бо пакінуў па сабе падобнага сабе...” Падобнага сабе...

Чэсь знешне быў падобны на бацьку. Але — падобнага сабе – тут, безумоўна, не пра тое. І ўсё ж — ці не здрадзіў ён, Чэсь? І — ці падобны ён? І пра якое падабенства прамаўляе мудрая кніга? „... і як быццам не паміраў...”

У Руткавічы! Ён паедзе ў Руткавічы! Толькі туды!

Чэсь развітаўся з гэтымі выпадковымі — ці невыпадковымі? — людзьмі, саскочыў з машыны непадалёк ад вакзала. І паехаў у перапоўненым, душным вагоне — ўжо неяк нічога не заўважаючы: ні цеснаты, ні задухі, ні людзей, што побач з ім... Толькі ў нейкі момант, калі сусед у цягніку запытаўся нечага ў Чэся, той адчуў, што яго вусны расцягваюцца ў недарэчную ўсмешку... Чаму?

Прыехаўшы дадому, Чэсь скінуў чорны гарнітур, насунуў звычныя джынсы, цёмна-сінюю каўбойку. І — на аўтобусную станцыю. І зноў мітусня, цесната аўтобуса праскоквалі для Чэся, як кадры старога кінафільма, Чэсь толькі паглядаў на букет белых і чырвоных гваздзік у мокрым рушніку — ці давязе? ... На магіле маці было чыста, прыбрана — цётка Тэрэза трымала слова. Чэсь доўга сядзеў ля помніка. Потым скіраваўся да хаты цёткі Тэрэзы. Але праходзячы паўз касцёл, пачуў спевы — безумоўна... нядзеля... ранішняя імша...

— Перапросім Бога за нашы грахі, каб нам быць годнымі адпраўляць Найсвяцейшую Ахвяру.

І Чэсь разам з усімі паўтарыў:

— Мая віна, мая віна, мая вельмі вялікая віна.

Чэсь згадваў сакральна вядомыя і даўно не паўтораныя словы:

— Усемагутны Божа, ачысці сэрца маё і вусны мае...

Чэсь не проста слухаў і прамаўляў, прамаўляў і слухаў. Ён прымаў удзел у нечым неабходным яго душы — сёння, як ніколі. І Нешта Высокае ўплывала на яго, таму што ледзь не на маніхейскі лад “а-зарваны Дух, раздзелены на часткі, распяты ў прасторы”.

І Чэсь адчуваў тое, што прыходзіла ў светлыя хвіліны мінулага: адчуваў сябе медыўмам сіл Вышэйшых. — Святы, Святы, Святы,

Пан Бог Усемагутны,

Неба і зямля поўныя хвалы Тваёй...

Нешта цяжкое, важкае нібыта адступала, Чэсь чуў голас ксяндза Антонія: — Таму просім Цябе, асвяці гэтыя дары расою Духа Твайго... Чэсь непадалёк ад уваходу. Але ён ведаў, што ксёндз заўважыў яго.

— Ойча наш, каторы ёсць у небе...

Чэсь прамаўляў словы малітвы і апускаў галаву ўсё ніжэй:

— ... і адпусці нам грахі нашы,

як і мы адпускаем вінаватым нашым...

Чэсь адчуваў, як святлее на душы...

— Перадайце бліжняму знак супакою...

Чэсь паварочваўся-налева, направа, азглянуўся назад — вочы, вочы... У іх — прыязнасць... І — разуменне?

— Ідзіце ў супакоі Хрыста, — абвясціў ксёндз Антоній. Аднак Чэсь застаўся ў бажніцы. Сеў на лаву. Слухаў цішыню. А можа, тую Muzica Mundana — „сусветную музыку”, што вынікае са звароту нябесных сфер...

Чэсь бачыў, як з закрыстыі зноў выйшаў ксёндз Антоній. Ён наўрад ці сам падыдзе да Чэся.

— Хвала Хрысту, — крыху запінаючыся, прамовіў Чэсь. — Навекі вякоў... Я да Вас... - схіліў голаў Чэсь.

SANCTUM SANCTORUM

Парафраз паводле кнігі «Святло загадкі »

Светлай памяці сястры Малгажаты
і пані Магдалены

Дзе селішча тваё? Дзе прытулак душы тваёй?

У самоце яна ўсё больш адчувала сябе тут адстаронена. Пад небам, спаласаваным знакамі звышгукавікоў. На зямлі, закатаванай жорсткасцю і неўразуменнем. У скрыготных натоўпах, дзе столькі твараў, не праясненых ані думкай, ані пачуццём.

Людзі пачалі пільна ўглядацца ў стагоддзі. Нават не бачаць, што сёння краіна, якую яны наважыліся натхнёна адраджаць, патанае ў звычайным смецці, брыдкамоўстве, плюгасці, карыслівасці... У нішчымніцы. Што яе старадаўняга вершніка гатовыя чвартаваць і раскідаць на часткі. Ці то кінуць ненажэрнаму двухгаловаму арлу. Ці то падставіць пад цяжкое кавадла і пакроіць сярпом, прызвычаеным да ролі гільяціны не менш, чым да амплуа прылады вясковай працы.

Дзе яна? Ля калодзежа бездані? У прадчуванні таго, пагрозліва-трубнага гуку Чацвёртага Анёла?

Яна імкнецца не думаць пра тое. Шукае... не, не збавення, не спакою. Хутчэй — раўнавагі. Страчанай сувязі са светам.

Ідзе ў будынак на гары, будынак, поўны кніг. Дрэвы з яго вокнаў падаюцца прыгожымі, як на выявах майстроў італьянскага Кватрачэнта, а неба — такім, нібыта яно не ведае ні крыжавання антэнамі, ні кіпцюроў і драпінаў ЛЭПа, ні канкістадорскага наступу самалётаў. Яснае і цнатлівае, як у першыя дні тварэння, нават ягоная шэрань глядзіцца адсюль здагадкай і класічна чыстай.

І класічна прыгожымі выдаюць паркі, якімі яна ідзе адсюль: стары, на ўзгорках, дзе кожнае дрэва нібыта пацвярджае мізэрную недаўгавекасць тых, што лічаць сябе вяршыняй светапарадку. І маладзейшы парк, праз дарогу, фацэтна-прыгожы: помнік Паэту, музей, цяжкаватае хараство бронзавых красуняў ля фантана, ліпы — быццам векавечны сімвал згубленай утульнасці маёнткаў і фальваркаў, таемны поступ клёнаў — увосень рытуальна-прыгожых: нібы ганаровая варта ў якім каралеўскім палацы.

Яна заўсёды не даходзіць да фантана — там людзі і чарада каменных стварэнняў. Гэтую чародку прынята лічыць музеем пад адкрытым небам. Вернісаж, аднак, зацягнуўся, калекцыя не ўзнаўля-

ецца, і ёй страшэнна назалялі каменныя галубы, падобныя да парсючкоў, і невыразна-нязграбныя цёткі без рук і ног.

Хаос жыцця застаецца недзе зусім далёка, калі яна трапляе да таполевых прысадаў у верхнім парку: цёмныя строгія ствалы — на вясновым малодзіве-зяляніве і святочна-ўзнёслыя — на шыкоўным дыване з апалай гарача-залатой лістоты ў верасні. Тут яна заўсёды востра адчувае: так, жыццё — найвялікшы дарунак.

Азірнуўшыся назад на сцяжыне над ракой, яна заўсёды прыпыняецца зірнуць адсюль на лукавіну ракі, на купы дрэў, кожнай часцінкай сваёй істоты адчуваючы хараство ландшафту. І — злагадную згоду з Быццём. Існае — разумнае. Існае — прыгожае. Існае — павінна быць. І нават здаецца — «пакрыёма пранеслася слова, і слых... прыпяў нешта ад яго».

Гэтай самай сцяжынкай яна хадзіла апошнім часам раннім ранкам у нядзелю ў тое ўзнёсла-прыгожае збудаванне, якое, здаецца, Высокі Дух зазначыў на зямлі нават без удзелу рук звычайных смяротных. Архітэктура арганізаваная прастора... Так, здаецца, фармулююць у сваіх прафесійных размовах дойліды... Выдатна арганізаваная прастора. Задуманая так, каб было відаць здалёк: на Горцы. Ажно людзі, якія нават сонцу, мабыць, адвялі б сацыяльна і класава функцыянальнае месца, замаскавалі святыню з усіх бакоў мурамі. Але паспрыялі іншаму эфекту — кожны раз касцёл узнікае на фоне неба як цуд, як нешта нечаканае, як сюрпрыз лёсу. Святыня на Горцы... Ёй падабаецца непаспешліва падымацца па прыступках...

Да тае бажніцы таксама вялі прыступкі, ад ціхмянага ручая парка. Таксама былі пагоркі. Той, на якім касцёл, спакойна-невысокі, а побач з ім — ганарліва-стромая гара з вежамі і яшчэ — пагоркі, пагоркі, пагоркі... Пагорак Паэта. Таго, што згадваў пра гэтыя мясціны: «Litwo! Ojczyzno moja!»

Горад увесь на пагорках. Колькі стагоддзяў бягуць гэтыя вуліцы ад цэнтральнага пляца стромымі зломамі. Гарадзенская, Слонімская, Мінская, Баранавіцкая... У пару яе дзяцінства яны мелі яшчэ свае старадаўнія назвы. Толькі выпраставаная вуліца-брукаванка сталася Савецкай, а вуліца, на якой мясціўся іх дом, Першамайскай. Затое была Фарная — што вяла да касцёла. Пазней яе перайначылі на Пушкінскую. Навошта? Чаму? Вялікі расеец ніякага дачынення да іх горада не меў. Хіба што ўлічылі яго сяброўскія стасункі з іх Паэтам?

...Вежы замка, касцёл пад чырвонай дахоўкай, разбураны касцёл дамініканаў, звівы вуліц, з якіх вясной ля гуць маладыя і рамантычныя ручаіны. Адвеку і заўсёды: маладыя і рамантычныя. За Міндоўгам, за Вітаўтам Вялікім, за Пілсудскім, за Брэжневым —

маладыя і рамантычныя. Ім няма справы — ці то паскідваюцца на схілах горада вершнікі магутнага князя, ці то фанабэрыста ляціць вазок асадніка, ці то фукае маторам эмтээсаўскі «газік». Зімою гэтыя вуліцы-горкі — пакаранне для ног, што ўжо досыць крочылі па зямлі, і вясёлая рызыка — для ступакоў гарэзліва-ненатомных. Канькі, прыстасаваныя да валёнак пастронкамі і драўлянымі друзамі (шык пасляваеннага часу), імчаць адсюль самі. І кожны хлопец-зух пачуваецца ўвасабленнем руху, вечнамаладым, назаўсёды спрытным, на ўсё жыццё — бесклапотна-вясёлым. Імгненні лягуць, бы святочнае канфеці, свет — поўны зіхоткіх чараў.

І на ўсіх гараджанаў пазіраюць звысоку вежы замка. Усмешліва-здзеклівa? Разумеючы? Абыякава? Што ім згрызоты гэтых часовых насельнікаў — яны, вежы, стаяць тут стагоддзі. Што ім змена часоў, дадаў? Рэжымаў? Звычаяў? Што ім да тых парафіянаў, што ідуць да касцёла? Да іншых пабудоў? Тэатральныя дэкарацыі чарговага спектакля часу... Хаця... Яны — таксама частка дэкарацый. Да таго ж — гэта не замак, не вежы нават, толькі руіны вежаў. Вось і касцёл айцоў дамініканаў, замыслены на даўгалецце, на працягу толькі аднаго яе жыцця зачынілі, зрабілі сховішчам, спалілі, рэстаўравалі. Той рэжым, на які прыпала большая частка яе жыцця, відавочна не быў у згодзе з вечнасцю.

І з даўніною. «Мы кузнецы н дух наш молод...» Хто вёў гэтых кавалёў шляхам Памяці, шляхам Розуму, шляхам Любові? Якім было іх sensibilite (адчуванне)? Іх, што выракліся Таямніцы?

Таямніцы, якая высокім Знакам пазначыла ўсё існае. І ў гэтым кутку зямлі — таксама. У яе горадзе.

...Іх сям'я вярнулася ў гэты, свой горад, напрыканцы вайны. Нарадзілася яна на далёкім і чужым паўвостраве. У тых краях, куды ў 60-я гады ХХ стагоддзя ездзілі «за туманом и за запахом тайги», а раней, у розныя часы гналі па этапах: паводле розных артыкулаў, розных законаў. Сям'я вярталася дахаты праз усю Сіберыю, праз багаты горад Растоў, праз станцыю з паганскай назвай Варажба.

Дзед распавядаў, якое хараство ў родным краі. Якія людзі. Як увесну ўсё цвіце, а ўлетку спеюць вішні і яблыкі. Зімой там няма лютых маразоў, летам — спёкі, а восень — улашчаная Богам, залатая, багатая.

...У горад яны прыехалі ўжо зазімкам, надвячоркам. Святла ў хатах яшчэ не палілі, дамы стаялі цёмныя, пагоркі былі пад снегам, і ёй падалося — едуць яны нейкім тунэлем. І ўвогуле — недзе існаваў іншы свет, карыстаў плён перамогі, ачомваўся ад паразы, прыкідваў набыткі ад нейтралітэту і адкрыцця Другога фронту. Вёў рахунак

ахвяраў, стратаў, болю. Недзе грымелі маршы і гралі мірныя вальсы. Недзе... Тут, здавалася, усё было па-за часам, па-за падзеямі. Толькі гурбы снегу — і цішыня...

...Кватэра, куды яны перасяліліся, пажыўшы ў закутку за фіранкай у матчыным кабінеце (яна працавала адвакатам, і пакой заўсёды поўніўся людзьмі), была, вядома, не толькі кампенсацыяй за тое «закуткавае» жыццё, але і за страту сядзібы дзеда, за спробу пазбавіць іх Радзімы. Тры прыгожыя, светлыя пакоі. Кухня — што табе стадола, гаўбец са старасвецкімі белымі калюмнамі. Але галоўнае — кожнае вакно са сваім пейзажам, сваім краявідам. Купы дрэў, воданапорная вежа, дамы, што прытуліліся да зяленіва пагоркаў. Злом вуліцы, разлапістыя клёны на гары, а пад імі — студня. Вежы замка, абарончы вал, гара — нібыта копія карціны Драздовіча або малюнка Орды. Чырвоная дахоўка касцёла, бочная вежа і — за дамамі — Градзілоўка. Тады яна не мела пазнейшага сумнага прызначэння (месца вечнага спачыну) — тут мясціліся хутар і млын.

Сонца ўзыходзіла з-за Градзілоўкі, полуднем стаяла над вежамі і ўлетку на цалюткі дзень атабарывалася тут, у хаце, і было палка-аднастайным і жорсткім (вось табе і дзедавы аповеды). Ад сонца бараніліся цяжкімі льнянымі шторамі, а ўвечары, як і ўраніцы расчынялі ўсё: і водарная прахалода, настоеная на пахах чаромхі, бэзу, півоняў, мацёлаў набывала амаль што матэрыялізаваную існасць. З парку траплялі гукі. Такія ж прахалодна-пяшчотныя — вальс. І церпкія, што мацёла — танга.

Узыход сонца было лепш за ўсё сустракаць у замку. Сонца толькі-толькі з'яўляецца, перасоўваецца ад Сяльца да Градзілоўкі. Свет суцішыўся ў будзённа-ўрачыстым чаканні дня. Чаканні падзей. Душу рэчаў яшчэ не зацерушыла мітусня дня. Гаючая самота, цяжар гадоў яшчэ не абавязвае, не пагражае, не прысціскае да зямлі, нагадваючы: «Таму што зямля ты, і ў зямлю сыдзеш». Душа засяроджана. І лётна-свабодна. Далягляды прыгожыя і на тую пару без дакучлівых адзнакаў цывілізацыі. Мабыць, усё так, як у часы Гражыны. І нехта таксама глядзеў адсюль на спакой зяленіва і Боскую чысціню неба. І недзе там таксама пазіраў на яго Анёл Боскі. Чаму, дарэчы, анёл іх горада з шалямі і цёмны, нібы на яго ўпаў цень? Што ён узважвае: рух жыцця, яго зменлівыя аблічча? Можа, час? Прыкідвае — каму колькі гадоў адшкадаваць? А, магчыма, вызначае меру поспеху? Меру таленту? Меру сумлення?

А можа, ён вызначаў магчымасць асобы суіснаваць з самою сабой? У прадвызначанай бясконцасці? У ланцугу ўнутраных

трансфармацый? У насычанасці і ненасычанасці завершанага і незавершанага? У шматлікасці Быцця? У суіснаванні сэнсаў?

Паводле якіх законаў? Ці толькі і выключна паводле волі Провіду?

Яна зазвычай углядалася ў неверагодную верагоднасць фарбаў, ліній, абрысаў, ідучы абарончым валам. Потым скіроўвалася самым стромым схілам гары на дно былога рова (напрадвесні і вясною тут заўсёды вада), бегма бегла на наступны пагорак, а з яго — у парк, да сажалак, і паўз ручай, цыркліва-негаманкі, чысценькі, цацачна нешырокі, выкіроўвалася да тых самых прыступак.

Тут яна звычайна прыпыняла хаду, ішла доўга, павольна, сядала на лаўку ля касцёла. Слухала птушак. Глядзела па дрэвы. І адчувала на сабе ясвіны святла вялікай загадкі. Загадкі Быцця.

Гадзіне а сёмай дзверы касцёла расчыняліся. Там было строга-прыгожа. І заўсёды — многа кветак. Увесну — бэз і півоні. У ліпені — белыя лілеі. У жніўні — гладыёлусы і астры. А потым — ад восені да самай вясны — хрызантэмы. Асабліва ёй падабаліся лілеі і хрызантэмы. І дзіўна — у пакоях у хаце пах лілеяў меў нейкую цклівую соладзь, быў церпка-задушны. Тут, у бажніцы, пах раствараўся у паветры, у прасторы і набываў адухоўленую вытанчанасць, рабіўся ўстойліва-няўлоўным. Нейкім асаблівым хараством выдавалі лілеі каля абраза святой Тэрэзы — мо таму, што і святая, і кветкі былі сімвалам цноты і чысціні. Тоеснасць сэнсаў. А хрызантэмы — белыя, як снег, і пяшчотна-дробныя, як сняжынкі (тут ніколі не стаялі тыя, падобныя да баб-снегавікоў, з галовамі-шарамі). Гэтыя хрызантэмы ўвогуле з'явіліся на свет нібыта дзеля таго, каб упрыгожыць касцёл. Без асаблівай аздобы, але арыстакратычна-спакойнай простасцю. Ніякага дэкору. Стральчатыя вокны, аднаколернасць сценаў, цёмнае разьбярства спавядніцы і амбоны, непрэтэнцыёзная завершанасць алтара. Цішыня касцёла была працягам той, наўкольнай. Ксяндза не было. Касцёл лічыўся зачыненым. Даглядала, вартавала, вырошчвала кветкі каля касцёла сястра Малгажата, назарэтанка.

...Дзверы касцёла былі адчыненыя. Парафіяне ішлі да святыні: у дні Адвэнту, на Каляды, у Папялец, на Вялікдзень... У кожную нядзелю. Будзённым днём...

Зазвычай гадзін да васьмі ў касцёле нікога не было. Дзяўчына доўга стаяла каля дзвярэй, потым праходзіла ў правую наву, да абраза святой Тэрэзы. Урэшце сядала па лаву... Тады яна яшчэ нічога не ведала ні пра споведзь святога Аўгустына, ні пра «Шматграннасць рэлігійнага вопыту» Уільяма Джэймса, нічога не чула пра «Суму тэалогіі»... Але ж усё роўна тут ёй адчынялася нешта вельмі важнае,

пакрыёмае. Падсвядома яна адчувала неабходнасць сваіх стасункаў з сусветам, а догмат Святой Тройцы рабіўся зразумелым, ачышчэнне здавалася блізкім, абавязковым, натуральным. Бог-Айцец вядзе шляхам Памяці, Бог Сын — шляхам Розуму, Бог Дух Святы — шляхам Любові.

А ітынэрарый — шлях аскезы — падаваўся адзіным, выпрабаваным і зацверджаным канонамі спосабам жыцця. Толькі так... Гіём з Сэн-Тэрры, Тамаш з Аквіна... Іх высновы — непарушныя... Як цішыня і маўчанне. Ідэальныя ўмовы для яе modus vivendi. Засяроджанасць і праца. Хаця пазней цішыня стала вялікай раскошай. Рэдкім святам. Як за маску, яна хавалася за шматслоўе — так было зручна, так яна раскідвала шматкалёры-пацеркі і зачыняла галоўнае, што было на душы. Улюбёны стан — маўчанне. Але маўчанне як стратэгію паводзінаў, як зброю жыцця яна ніколі не засвоіла. Не ўмела змаўчаць, калі ганьбілі іншых, не ўмела, калі спрабавалі таўчы яе. Анёл у ценю сваіх крылаў... Што ён узважваў на шалях у гэтыя хвіліны?

Але пэўна — той раніцы ён відавочна паспрыяў ёй. З касцёла даносіліся гукі — яна нават не ўсвядоміла адразу, што нехта спявае. Сапрана было чыстае, як усмешка дзіцяці. Лірычнае сапрана, што мела, мабыць, схільнасць і да каларатуры. Старэнькі клавесін сціха падыгрываў голасу. А голас не ляцеў, а ўзносіўся і сціхаў недзе высока пад скляпеннямі, потым зноў узнікаў і лёгка плыў далей.

Так было ўсё лета — дзяўчынка прыходзіла і слухала ў пустым касцёле голас. Пазней пазнаёмілася з жанчынай, якая спявала. Па вуліцы яна сама падышла да дзяўчынкі. А тая не схацела атаясамліваць голас, ні з чым не параўнаныя хвіліны з гэтай будзённага выгляду жанчынай, стомленай, у шараватай паркалёвай сукенцы. Чар голасу не супадаў з уражаннем ад яго ўладальніцы. Дзяўчынка жыла ў палоне рамантычных мрояў, і несупадзенне выгляду і голасу было не тое каб асабістай абразай, але відавочным непаразуменнем. На працягу гадоў у бажніцы на Горцы яна ніколі не гляне на хоры, нібыта яе чакала пакаранне Лотавай жонкі. І таму, што не здатная парушаць закон, і таму, што баіцца пабачыць твары. Яна будзе толькі слухаць:

Чысцейша Панна,
Без жаднай сказы,
Усцеражы нас ад хваробаў, заразы.
Ты найстрайнейша,
Райска лілея,
Ачысць паветра -
Вітай Марыя!

Тады, у гады маленства, кампазіцыю жыцця яна ўяўляла сабе ідэальнай. Свет здаваўся толькі добрым, толькі прыязным, толькі добразычлівым. У тыя гады ёй пашанцавала — яна мела стасункі з істотамі, што нібы выпраменьвалі дабрыню і цноту. На тую пару ёй гэта выдавала натуральным — хіба бывае інакш? І потым яна адчувала сябе безабароннай перад злом, не тое каб была слабай, проста не падрыхтавалася да тых паскудненькіх хітрыкаў, якім д'ябальскага складу дэміург надзяляе сваіх «пратэжэ».

Тады... Тады яна бавіла дні з кніжкай доўгае-доўгае лета, калі былі доўгія-доўгія дні. Яны, тыя дні, былі насычаныя радасцю Быцця. Прачынацца, бегчы на замак, бачыць неба, дрэвы, траву, кветкі... Бачыць козаў, што пасвіліся на ўсіх ўзгорках замчышча. Суседскага ката, што паважна сядзіць на ганку. Свайго сябра — сабаку Вітуса. Ісці па ваду да студні. Стрымгалоў імчацца па вуліцах горада.

І выдаўся яшчэ адзін дзень. Дзень Сустрэчы. Яна была не адна, з сяброўкай. Але не з Хрысцінай, з якою маглі гаварыць, маглі сядзець побач моўчкі, маглі чытаць — кожная сваю кніжку, маглі лезці на ўлюбёную цэнтральную вежу-руіну. Яны былі адзінымі з дзяўчат, хто «браў» гэтую вышыню, але не лічылі тое ані гонарам, ані адзнакай — проста адтуль яшчэ прыгажэйшымі выдавалі ваколіцы горада і шырэйшы быў краявід.

Аднак той дзень з ёю была не Хрысціна. Каля касцёла кульгавы Яцак пілаваў, так бы мовіць, дровы. Былі то таненечкія сухадрэвіны, але цягаць пілу аднаму было нязручна. І яны падбіліся дапамагчы. Узнагародаю былі дзве шклянкі смачнага малінавага сіропу. І — галоўнае — знаёмства. З сястрой Малгажатай. І пані Магдай.

Сястру Малгажату яна зазвычай бачыла здалёк. Тая — заўсёды ў доўгіх чорных строях, у чапцы-каптуры. Велічна-высакародная. Не падобная ні да кога. Гэтая асобнасць у яе падкрэслівалася не толькі адзеннем. Галоўнае адчувалася episteme, веданне, недасягальнае для атачэння. Празарэнне Існага, дачыненне да Субстанцыянальнага, адухоўленасць... Для дзяўчынкі (мабыць, не толькі для яе) сястра Малгажат а была асобаю іншага парадку. Хаця рабіла сястра (а яна ўвесь час нешта рабіла — «не ўжывала хлеба ляноты») працу звычайную: вырошчвала кветкі, прыбірала касцёл, выштукоўвала — з вялікім густам, вось тую самую, жывую аздобу з кветак — акрасу...

І жыла высокім духоўным жыццём.

Як пазней зразумела дзяўчынка, сястра Малгажата, па сутнасці, выратавала касцёл ад нядобрых рук нядобрых людзей. Пражыла не адзін і не два гады ў муры, прыняла пакуты хваробы (рак лёгкіх)...

Дзяўчына вазіла сястры Малгажаце з Мінска цытрыны, цукеркі, нейкія прысмакі. А яе на студэнцкія вакацыі заўсёды чакаў букет хрызантэмаў. Улетку сястра Малгажата прыносіла пунсова-ружовыя трускаўкі — у адмысловым кошыку, абкладзеным лістом. Твор мастацтва, абразок местачковай культуры... Маці дзяўчынкі ў касцёл хадзіла як бы выпадкова, між іншым. Адвакат... Здаецца, і не ўлада, і ў члены партыі яна ніколі не запісвалася, але асоба афіцыйная, па галоўцы б не пагладзілі... Але ж што магла, маці рабіла. Колькі апеляцыяў напісала, каб касцёл аддалі вернікам... Колькі начэй яны праседзелі з пані Магдай... Ужо пазней дзяўчына зразумела, што маці мела пэўную рызыку. І з тых скаргаў. І са стасункаў дачкі з жанчынамі пры касцёле. Найперш — з пані Магдай. Тая была чалавекам свецкім. Сваёй сям'і ў памочніцы сястры Малгажата не было. І дзяўчыне пашчасціла спазнаць яе ўвагу і спагаду. Дарэчы, дзяўчына не разумела ні тады, ні пазней гэтага з жальбай прамоўленага: самотная, адзінокая. Пані Магда не была ні самотнай, ні адзінокай. Магчыма, то не было splendid isolation, але было станам, які дае магчымасць засяродзіцца на руху душы, падпарадкавацца волі духу, спазнаць мудрасць незатлумленага сямейным клопатам існавання. Пані Магда не была ні маралісткай, ні ментаркай, яна проста заходзіла ў іх дом. Да маці.

Пазней — можа, больш да яе. З нагоды. Без нагоды. Часам давала сабе клопат аднавіць строі, часам нешта зладаваць, якое шытво. «Крыху памадэлюем», — прамаўляла пані Магда. І яны мадэлявалі — больш душу, як постаць. Хаця дзяўчынка была асабліва ўсцешаная, калі пані Магда зрабіла ёй сукенку, якую хацеў дзед. Чырвоную з белым. Накшталт сарафана — з чырвонай воўны; рукавы і манішка, нібы блузка, з белага крэпдэшыну. «Колеры нашай дзяржавы», — мовіў дзед. Папі Магда падтрымала яго: «Насі доўга. Святыя фарбы».

З пані Магдай яны вялі доўгія размовы падчас школьных, а пазней студэнцкіх вакацый. Калі дзяўчына з'ехала ў Мінск, пані Магда пісала ёй: «Дарагая мая! Набліжаецца нікому не вядомы Дзень Твайго імя. Сапраўдныя твае імяніны. І толькі тая твая старая, несучасная сяброўка лічыць гэты дзень важным для цябе.

Ліст гэты ты павінна атрымаць напярэдадні, тады згадай сабе, што некалі жыла маладая, можа, прыгожая асоба з такім імем, што фігуруе ў календары. Звярніся да яе па абарону...

Не май сумніву, па той бок могуць быць у нас Сябры і Абаронцы. І калі нам цяжка, мы ва ўзбуджэнні можам да іх звяртацца і ў іх шукаць парады. Толькі трэба прыслухоўвацца да іх адказу, а можа, іх адказ нам не заўсёды прыдаецца даспадобы.

Мы жывем сённяшнім днём, але здараецца так: тое, што сёння выдае важным, надалей у будучым прымае зусім іншую вагу».

І яшчэ ліст. І яшчэ... «Sursum corda», — суцяшала яе пані Магда.

Sursum corda! Трымайся! Загадвала яна сама. Калі было скрушна і крыўдна, калі лірычныя ілюзіі і рамантычныя мроі раструшчваліся безапеляцыйнай рэчаіснасцю, што шчарупкі пад ботам рыбара. І брала мудрую кнігу, і чытала: «...бачыў я пад сонцам, што не прыткім даецца ўспешлівы бег, не харобрым — перамога, не мудрым — хлеб, і не ў разумных — багацце, і не спраўным — добрасць, але час і выпадак для ўсіх».

Час і выпадак здараліся толькі зрэдку, але здараліся. Сястра Малгажата і пані Магда, пэўна, радаваліся б тым выпадкам. Было там шмат мітусні і паспешлівасці, як увогуле ў стылі яе жыцця. І яе суайчыннікаў. Прынамсі, «распарадак» духоўнага быцця сучаснага шараговага homo sapiens наўрад ці вызначаецца дзе-небудзь іншым рытмам. Разумным.

Дык былі ўсё ж дарункі жыцця. Так бы мовіць, геапрэзенты.

Першым разам яны, турысты, рухаліся так, нібыта сэнс часу быў згублены чалавецтвам даўно і непапраўна. Раннім ранкам — вылет з Масквы. Полуднем — абед у Парыжы, скокі на Эйфелеву вежу, здалёк — Сакрэ-Кёр, Нотр-Дам дэ Пары... Тым жа днём — на самалёце ў Бардо. І ўсё хараство Луары, Ропы, святыняў Шартра і Буржэ, абацтва Мон-Сэн-Мішэль, касцёла ў Ам'ене (з яго Чароўным Богам — знакамітай скульптурай Езуса Хрыста) — усё засталося пад крыламі самалёта. Павячэраўшы ў Бардо і абабегшы некалькі вуліц горада, рушылі ўраніцы праз усю правінцыю Ланды ў Андай. І — зноў: Баённа, Сэнт-Эмільен, Л'Ібардын.

Але затое — чатыры дні ў Парыжы. Як гэта сцвярджаў абат Сугэрый? «Наш дух занадта слабы, і толькі праз матэрыяльныя рэаліі ён здольны ўзвысіцца да сапраўднасці». З XII стагоддзя, калі жыў святар, дух не стаў больш моцным. І яна ўглядалася, убірала ў сябе знаёмы да дробязяў па кнігах галоўны, заходні фасад Нотр-Дам дэ Пары, і выгляд бажніцы з боку Сены, і фасад паўднёвага трансепту, і «вокны-ружы», і лётна-лёгкія на выгляд аркбутаны, і галерэі пад імі. Узнёсла-высозная сярэдняя нава... Колькі іх, гэтых наваў палымянай готыкі ў Францыі? Nef — па-французску «карабель». Можа таму і на гербе Парыжа карабель і надпіс: «Хвалі б'юць яго, а ён не тоне»?

Вежа Сэн-Жак, катэдра Сакрэ-Кёр, касцёлы Сэнт-Амбруаз, Сэн-Жэрве, Сэн-Шапель, Сэн-Сюльпіс, Сэн-Жэрмен-дэ-Прэ... Толькі праз матэрыяльныя рэаліі... Абат Сугэрый меў на ўвазе іншыя рэаліі, але... Розум, веды, рукі, інтуіцыя — магутны лёт духу, створанае людзьмі,

якім было дадзена далучыцца да Высокага. Яны не проста згулялі ў гульню жыцця, іх быццё мела канкрэтны сэнс, вынік. Яны спасцігалі Таямніцу Хараства. Усе — ад дойлідаў да цесляроў. Усе, хто стварыў гэтыя караблі, на шляху паміж небам і зямлёй. Паміж мінулым і сённяшнім. Гісторыя і Натура — разам. Свецкая гарэзія і строгая гармонія тэалагічнага пачатку.

Тая, з беларускага мястэчка, падпарадкоўвалася пераможнаму хараству абрысаў. Застылая музыка? Чаму такое папулярнае гэтае выслоўе? Архітэктура — застылая музыка. Застылая — значыць, нерухомая. Нежывая. А муры — асвечаныя і адухоўленыя. Яны жывуць — жыццём высокім, існым. Жывуць — стагоддзі. Жывуць сваім аб'ектыўным, аб'ектывізаваным жыццём. Жывуць існаваннем суб'ектыўным.

Як пачуваліся тут сярэднявечныя індывіды? Тыя самыя, паводле класічнай характарыстыкі: oratores, bellatores, laboratories (малельшчыкі, ваяры, працаўнікі). Як гэтыя муры бачыліся дамам і шэвалье рыцарска-куртуазных часоў? Як адпаведна свайму «conditio» (становішчу) успрымалі гэтае матэрыяльнае выяўленне арганізаванай Боскай прасторы ў пару абсалютызму? Рэвалюцый? Войнаў?

«Бог — бесцялесны і існуе паўсюдна ў магутнасці сваёй, на інтэлектуальным небе ў субстанцыі». Бог «не лакалізаваны» (illocatus). Але якія цуды — лакалізаваныя і матэрыялізаваныя — ствараюць думкі і рукі Боскіх сыноў, адухоўленых Высокім Празарэннем: «Творца завецца Творцам у адносінах да сваіх стварэнняў...»

Гэтае адчуванне было і калі яна ехала па area del Sol — Дарозе Сонца ў Італіі. Калі ўзнікаў Арв'ето: касцёл Сан-Дамініко, Палаццо дэі Папі, капэлла Петруччы, гатычная катэдра, якая лічыцца ўзорам італьянскай готыкі. Усё гэта — на скале і выдае здалёк ці то працягам скалы, ці то скала здаецца таксама творам мастацтва. Крэмона... Перуджа... Санта-Крочэ...

Тое ж — у Фларэнцыі (Firenze). Калі ўвечары яна глядзела на ружаваты мармур Санта Марыя Дэль Ф'ёрэ. І ў Парме, калі дзівілася на казачна прыгожы Баптыстэрый (Хрысцільню) з венецыянскімі вокнамі і галерэямі, што абкружвалі ўвесь будынак. Баптыстэрый — нібы брама ў рай.

І ў Балоны... Балоны lagrassa (тлустай) і la dotta (вучонай). Чамусьці менавіта ў гэтым горадзе...

У гэтым горадзе на плошчы святога Петронія было дзейства. Якое? Яна не ведала. Пад трывожны і выразна рытмічны гук бубнаў на пляц выбеглі ў апратцы сярэднявечных цэхаў юнакі. З штандарамі гарадскіх цэхаў Балоны. І пачалі ваяўнічастрогае ігрыска, якое

патрабавала дакладнасці і спрактыкаванасці. Юнакі падкідалі вельмі высока два штандары і на меншую вышыню — астатнія. Хутчэй, гэта была нават не гульня — рытуал. Пасвячэнне ў майстры? Нейкае мясцовае свята? Так ці інакш — узнікала разуменне спрычыненасці да нейкага вельмі важнага факту тутэйшага жыцця. Тым больш што было тое каля святыні — строга-імклівы абрыс, замкнёны будынкамі пляц: гарманічны ансамбль. А ў святыні — глухаваты цёмнаруды колер, аскетызм і строгасць галоўнай і бакавых паваў. Лучнасць лёгкасці і грунтоўнасці.

Тут яна мела магчымасць застацца адна, без абавязковага калектывісцка-турысцкага тлуму. І тая фізічная рэальнасць, мабыць, спрыяла настрою і стану душы. І сувязь часоў успрымалася як мройная трываласць Боскай гармоніі. Ачалавечаная Натура ўмее быць у згодзе з Натурай.

У правай наве мясціўся сталок: свечкі ў таганках, бажнічка, крыжыкі, укрыжаванні. Каля стаяка быў манах. Не ведаючы, як звярнуцца, нечакана яна вымавіла: «Выбачайце...» Манах схамянуўся: «Skąd jesteście?» Яна адказала. У яго былі сваякі каля Міра. У Балоны тое значыла: ледзь не землякі.

...Прыехаўшы дадому, яна завезла свечку ў каганцы на магілу пані Магды... На яе радзіме такіх не рабілі...

«Хто хаця аднойчы быў у Неапалі, таму ніколі не трэба лічыць сябе няшчасным». Так, здаецца, вялікі Гётэ пісаў у «Падарожжы ў Італію»?

Яна не бачыла Неапаля. Але была ў Рыме, Фларэнцыі, Балоны, Парме, Парыжы... Бачыла невымоўнае хараство Ішкалдзі і Сынкавічаў, віленскага касцёла святой Ганны... Яна вырасла ў месцы, якое пазначана гісторыяй, яна ведала высакародных людзей. Ці адкрылася б ёй многае, каб не было іх? Каб не было таго, Богам абароненага кутка?

Ёй выпала доля пабыць і каля Найвышэйшага Пасаду ў Ватыкане. Пабачыць Святога Айца Яна Паўла II. Пабачыць на свае вочы велічны горад-дзяржаву. Пастаяць у капэле Сікстына, дзе вернікі і атэісты павінны пакінуць за дзвярыма ўсе знешнія знакі мітуслівага свету: нельга фатаграфаваць, нельга размаўляць, нельга весці экскурсіі. Маўчанне і засяроджанасць. Каля «Страшнага суда» Мікеланджэла. «Урачыстая змрочнасць свята, дзе ўсё нагадвае пра жалобу Дня памерлых». Так, здаецца, згадваў пра гэты роспіс Рамэн Ралан. Побач са стварэннем вялікага Мікеле ўсё ў капэле выглядае антуражам: цяжкі, драўлянага разьбярства алтар, такая ж цяжкая, разьбяная амбона, і вокны — недзе высока-высока пад столлю.

Яна, дзяўчынка з невялікага і знакамітага беларускага горада, бачыла дамавіну святога Пятра. Славутую збудову Джаванні Берніні. Неверагодна прыгожую. Сучасная падсветка надае асаблівую акрасу вытанчанаму абрысу лесвіцы, высакароднай умеркаванасці пазалоты, мяккасці белага і каляровага мармуру. І была ў тым нейкая падкрэсленая тэатральнасць, урачыстасць, і нішто не нагадвала пра марнасць зямнога, але ўсё сцвярджала адвечнасць Боскай Красы.

Як гэта ўспрымалі атэісты? Яна не ведала. Але што было пэўна — у цяжкія хвіліны, зазнаўшы смутак і скруху, і адчай, зняверыўшыся ў тых, каго лічыла сябрамі і зычліўцамі, пабачыўшы многае — цуды Палымянай Готыкі, Высокага Адраджэння, Велікапышнага Барока — яна ішла да святыні на Горцы. Вярталася душой да сціплага касцёла з чырвонай дахоўкай, да ціхага ручая, да маўклівых руінаў. І расла душа, ачышчалася ад мітусні, расціскала ланцуг, якім яе спрабавалі аблытаць факты быцця, адыходзіла да сваёй і агульнай Таямніцы і адчувала тое, што на самым — не, не донцы — на самым высокім краі душы. Нявыказанае. Невыслоўнае. Невыказнае. Бо тут была магчымасць паглядзець на ўсё sub spiecie aeternum — з вышыні вечнасці. Бо тут яе Існае. Яе лёс. Яе Знак. Яе SANCTUM SANCTORUM. Святыня са святыняў.

IN TE, DOMINE, SPERAVI!..

„Шлях Твой у мора, і сцежка Твая ў водах вялікіх...”

Словы гэтыя ўзніклі ў памяці Яўгена нечакана, раптам. Яны не гучалі, не выяўляліся знакамі пісьма — яны прасякалі свядомасць.

Пазней Яўген успрымаў гэты момант як перасцярогу, напамін. Згадку. Хаця самі словы не мелі ў сабе трагічнага сэнсу.

Тады ж ён знайшоў псальмы з гэтымі словамі, прачытаў яшчэ некалькі псальмаў — і адклаў кнігу. Апошнім часам, куды б ён ні выпраўляўся, браў з сабой гэтае бабчына Берлінскае малафарматнае выданне Бібліі ў скураной вокладцы, які-небудзь томік паэзіі ды яшчэ якую кніжку-навінку або часопіс.

Шлях Яўгена быў сапраўды да мора, але — „воды вялікія”... Не, гэтае ўрачыстае высокае наканаванне не стасавалася ні з яго легкадумным настроем, ні з мэтаю вандроўкі. Адпачынак! Вольныя дні... Пляж... Мора... Горы...

Яўген любіў выпраўляцца ў адпачынак на цягніку, а вяртацца — самалётам. Амаль двое сутак у купэ вагона — адаспацца, адысці ад мітусні будзённых дзён, а на поўдні адразу ўвайсці ў рытм амаль што іншага існавання, забыўшыся на месяц пра справы, клопат, мітусню.

Душа захацела марскога прастору...
Да мора!
Лета прайшло, а другое не скора...
Да мора!
Як быццам там іншыя шчасде і гора
Да мора!
„Як быццам там іншыя шчасце і гора...”

Цяпер для Яўгена відавочна здавалася рэальным толькі шчасце-праект яго, Яўгена Тарыча, перамог у конкурсе. І універсітэцкі комплекс, паводле ягонай задумы, увесну пачнуць будаваць. Пасля зацвярджэння рахункаў і ўжывання канкрэтных будматэрыялаў.

А цяпер усё прэч! Да мора! Да мора! Да мора!

Яўтену здавалася, што нават зоркі, якія ён бачыць з прыапушчанага вакна вагона, з таго россыпу ў небе, які на яго радзіме завецца птушыным шляхам, усміхаюцца яму, не проста мігцяць, а падмігваюць, як асобе даверанай, ласкава і па-свойску. Вецер таксама прыветна лашчыў, свежа абвяваў, даваў адчуць хуткасць руху цягніка — Яўген ледзь не паўночы прастояў у калідоры, высунуўшы галаву ў вакно. У купэ з ім ехала маладая пара — яны былі цалкам занятыя сабой. І дэмабілізаваны з войска хлопец — той амаль увесь час спаў.

Яўген частаваў іх вішнямі — прыдбаў на нейкай станцыі.

Селішча, у якое Яўген прыехаў адпачываць, яму некалі адкрыла яго маці. Некалькі вуліц, некалькі пансіянатаў уздоўж мора, былы дом паэта, якога Яўген любіў. Першым разам яны прыехалі сюды ў чэрвені — на палях цвілі макі, у пасёлку тамарыск, турысты-дзікуны яшчэ не прызвычаіліся атайбоўвацца тут. Цяпер людзей было поўна. Пік сезона, ліпень. Селішча было падобнае на мурашнік, а ў некалі зусім пустынных затоках стаялі, адзін пры адным, намёты і на іх красаваліся лозунгі, надпісы, накшталт: „Мой дом — твой дом: заходзь!"

Пакойчык у мансардзе ён замовіў загадзя — неадноечы прыпыняўся тут. З харчаваннем сталася горш: чэргі цалюткі дзень. Яўген не хацеў псаваць адпачынак у натоўпах каля кавярняў-ядальняў. Дамовіўся са скарбнікам-крамнікам у адным з пансіянатаў, накупіў з яго дапамогай кансерваў і кіўбас (у крамах з гэтым былі праблемы).

Зранку Яўген выпраўляўся ў горы: Крымскія горы — не Каўказ, можна шпацыраваць аднаму. А часцей — ён прыходзіў да мора. Раненька... Калі сонца ласкавае, ціхае. А мора свежае, прахалоднае.

Яўген не проста адчуваў гэтыя раніцы, холад прыбярэжнага жвіру, гаючае даткненне марской хвалі, яшчэ не пякучае, пяшчотнае адчуванне сонечных промняў. Ён усведамляў усё гэта, не проста жыў — перажываў жыццё, яму быў дарагі гэты працэс: усведамлення промняў, хваляў, каменьчыкаў жвіру. Для яго мелі значэнне не толькі самі па сабе рэчы, з'явы, але і канцэпцыі рэчаў, з'яў.

Яўген вітаўся з некалькімі сімпатычнымі дзяўчынамі, перасмейваўся — перамаўляўся словам, але прызначаць ім спатканні, шукаць сустрэч ён не хацеў. Ён ужо меў на сваім рахунку курортныя знаёмствы — потым яны пакідалі адчуванне незадаволенасці сабою і іншымі, адчуванне віны... Не таму, што ён злоўжываў чыім даверам, а таму, што дзяўчаты відавочна чакалі працягу знаёмства. Да таго ж цяпер у горадзе была адна асоба... Яна то пакуль што не ведала пра сур'ёзнасць яго інтарэсу. А можа, і здагадвалася. У кожным выпадку, Яўген лічыў, што ўсё наперадзе. І логіка, і алагічнасць пачуццяў. Пакуль што, на гэтай дыстанцыі жыццёвага маршруту, яму падабалася мілая гульня — выпадковых і не зусім выпадковых сустрэч. І безумоўна, спеўна-танцавальная стыхія на ўзбярэжжы. Ні вечарынамі, ні танцамі тое дзейства назваць было нельга. Проста на асфальтаваную вуліцу, дзе з аднаго боку былі пляжы і мора, з другога — будынкі пансіянатаў і парк, на вечаровы шпацыр выходзіла моладзь. Гучалі гітары, спявалі — сола і гуртам. Найбольш песенькі сучасных бардаў і менестрэляў, саюзна-тутэйшых і замежных. Танчылі пад тыя ж гітары і транзістары гуртам і кожны сам па сабе.

На нейкія хвіліны Яўгену здавалася, што ён зноў студэнт і вакол яго студэнцкі асяродак незнаемых хлопцаў і дзяўчат. „Qaudeamus igitur, juvenes dum sumus!”[5]

Ад асабістага студэнцтва Яўген адышоўся на дзесятак год ды і з гакам. Аднак маладосць яшчэ відавочна не пакінула яго: ён кожным мускулам адчуваў сваю фізічную моц, сваю сувязь з чараўніцай Натурай. І не менш выразна вызнаваў падрыхтаванасць свежага і сталага розуму: ствараць, успрымаць, знаходзіць.

Ішлі дні адпачынку... Яўген зноў і зноў кідаўся ў прахалоду ранішняга мора, потым да знямогі пёкся на сонцы. Надвячоркам ішоў згуляць у пінгпонг. Да корта вялікага тэнісу турыстам вольным было цяжка дабрацца: усё па гадзінах распісвалася ўладальнікамі пуцёвак. Яўген не перажываў. Яму хапала і настольнай гульні. Падабаліся спакойныя, нібы прычэкваючыя ўдары шарыка, і рэзкія, з падкручанымі падачамі, і вызначальныя, жорсткія хлапкі-ўдары. Любіў ён у гульні і гэтае: адначасовы напал эмоцый і халодны кантроль, разлік — знайсці слабыя мясціны суперніка, вызначыць тактыку і стратэгію гульні.

Яўген адчуваў сябе на жыццёвай дыстанцыі ўпэўнена, цвёрда і — светла. З нейкай пары ён, праўда, бачыў нейкія недарэчныя сны: то ён блукае па лабірынце, то не можа знайсці выхаду з гатэлю, то ідзе па бясконцай лесвіцы, то апынаецца ў замкнёнай прасторы, адкуль няма выхаду. Прачынаючыся, Яўген адразу гнаў ад сябе гэтыя відзежы: дурны сон — гэта толькі дурны сон .

... Той раніцай ён, як кожны дзень адпачынку, выйшаў з дому рана, прайшоў паркам і адразу кінуўся ў ваду. Плыў да сонца. І раптам яго наскрозь працяў боль. Яўген рыўкамі хутка дабраўся да берага і лёг на яшчэ не прагрэты сонцам жвір. Потым ён доўга ляжаў, толькі апоўдні пайшоў з пляжа. Адстояў чаргу ў кавярні. „Падобна, трэба мяняць расклад”, — мільганула ў галаве думка.

... Назаўтра, роўненька ў тую ж гадзіну, боль прыйшоў ізноў. І пачаў вяртацца кожнага дня. Пунктуальна і дакучліва.

Яўген паехаў у Сімферопаль набыць білет на самалёт. Там, у селішчы, дзе ён атабарыўся, у касы было не дастаяцца. “Купляю білет у любым накірунку”, — і такі тэкст можна было прачытаць сярод розных аб’яў каля касы. У Сімферопалі за адным скрыпам Яўген купіў абязбольваючае і адчуў сябе лацвей.

Увогуле Яўген належаў да тых шчаслівых людзей, што ніколі не хварэюць. Хіба што лёгкая прастуда. Ды і то было ў дзяцінстве. Пры-

[5] Qaudeamus igitur, juvenes dum sumus! (лац.) — Давайце весяліцца, пакуль маладыя!

ходзіла іх участковая лекарка, весела гаварыла: „Лячыся — тыдзень, не лячыся — сем дзён”, выпісвала рэцэпты, а потым выпраўляла яго на рэнтген. Звычайна ніякіх ускладненняў пасля хваробы не было. І гэтыя болі Яўген, аптыміст паводле натуры і жыццёвых абставін, успрыняў як нейкі выпадковы збой. Пабаліць — і адступіцца. Прыедзе дадому, паходзіць у дыетычную сталоўку — і ўсё мінецца.

Звычная будова быцця не парушылася, лічыў Яўген, недарэчнасць, выпадковасць, здарэнне. Крыху цярпення — і ўсё наладзіцца. Усё будзе надзейна, шчасна, справядліва.

Да ўрача Яўген усё ж завітаў. Змучаны немалады мужчына падазрона глянуў на Яўгена — загарэлага, выспартаванага, румянага, выпісаў накіраванні на аналізы, а праз два тыдні рашуча прамовіў, гледзячы на цвік, на якім матлялася яго кепачка: „Не піць. Не курыць. Прытрымлівацца рэжыму”.

Яўген хацеў запярэчыць, што зроду не запаліў ніводнай цыгарэты: спорт не даваў. Што п’е толькі з якой нагоды, аднак кінуўшы вока на нясвежы твар эскулапа і такі ж нясвежы халат, моўчкі зачыніў дзверы кабінета. І паліклінікі. Яму здавалася — калі не назаўсёды, дык надоўга.

Рэжым... Рэжыму падчас працы, асабліва як рабіў праект універсітэцкага гарадка, сапраўды не было. Ды і ў студэнцтве таксама. Ночы — за кнігай, чарцяжамі, на вечарынах. Чорная кава. Яшчэ якое пітво... Ранкам — бегма. На працу. На лекцыі.

Яўген зрабіў расклад. Прытрымлівацца яго, аднак, не спяшаўся. Можа, таму, што памятаў позірк урача з паліклінікі, у якім Яўгену чыталася: „Малады сімулянт”.

... А болі пачалі вяртацца. Ураніцы. Як бы хто будзільнік завёў. А потым пачалі з'яўляцца і пасля абеду — гадзіны праз дзве.

Незадоўга перад Новым годам яго прыхапіла зусім добра. Кроў — горлам. Дактарыца на „хуткай” прыехала маладая, сімпатычная. А Яўген ці не ўпершыню ў жыцці не мог і не хацеў гаварыць.

З бальніцы ён пазваніў свайму начальніку, папрасіў нікому асабліва не дакладваць — дзе, што, як. Яўген не хацеў спачуванняў, перадач. Наведванні былі забароненыя — ў горадзе надарылася эпідэмія грыпу і шпіталь трымаў прынцып: ніякіх асабістых стасункаў. Каранцін.

...Пакой у шпіталі вялікі, на 12 ложкаў. Уздоўж сцен і пасярэдзіне пакоя. Яўгену пашанцавала: ложак быў каля сцяны і ля вакна. Калі Яўген ляжаў, відаць было неба і голая галіна дрэва. „Цвердзь вышыні”...

З сабою Яўген узяў Біблію, малітоўнік і томік Гегеля. Каб не раскісаць і не размягчаць мазгі лёгкім чытвом. Суседзі па палаце, паспытаўшы, ці нельга зірнуць, пасля некалькіх старонак вярталі не толькі класічнага філосафа, але і Святую кнігу. На шэсцьдзесят трэцім годзе афіцыйнага атэізму людзі былі мала падрыхтаваныя для такога чытання. На яго глядзелі нават не як на дзівака. Як на вар'ята. Але яму было ўсёроўна. Хай сабе.

Ён апынуўся сам-насам са сваім болем, адчуваннем агульнай нямогласці. Але гэта было не самае горшае. Самае горшае было ў вялікім, голым пакоі, бясколерна белым ад бруднавата-белых сцен і ад халоднага сонца, што залівала пакой сталёва-пакутным святлом праз шырокае, на ўсю сцяну, вакно. гэты варожа-няўтульны квадрат пакоя, з нейкімі металічнымі банкамі, з паблісkваннем інструментаў... Працэдуры-катаванні... Пасля маніпуляцый у гэтым пакоі Яўген ляжаў што мёртвы на ложку, абкладзены ільдом. Больш балюча за гэтыя працэдуры — яму ставілі дыягназ — былі толькі гадзіны пасля пяці апоўдні. Маці ўзяла адпачынак і кожнага дня стаяла пад вокнамі: каранцін ёсць каранцін. Маленькая, неяк адразу пастарэлая... Казалі — тымчасам — за вокнамі трыццаць градусаў марозу...

Яўген адчуваў нібыта віну перад ёю. Вось ён, малады, павінны быць апірышчам, абаронцам, ажно стаіць тут, у блазанскім — ці арыштанцкім? — уборы: няўклюдны, бездапаможны, залежны... Як у турме... Амаль...

Дзень пры дні — што адзін бясконцы дзень. Дзень бездань. Праверка тэмпературы, уколы, абход, паход у „катавальню”, зноў уколы...

... Набліжаліся Каляды... Надыходзіў Новы год...

Нараджэнне Хрыстова ў яго атэістычна-хрысціянскай краіне не адзначалі: рабочыя дні. Аднак маці прынесла ў перадачы галінку елкі, свечку, свежаспечаны хатні пірог, які спажылі ўсе, акрамя Яўгена. Рэжым... Дыета... І Яўген ужо добра ведаў, што яго чакае, калі ён спакусіцца на матчын выраб. Яна гэтага не ведала... Ёй ён увогуле нічога не гаварыў і не пісаў. Жарты, агульныя словы...

Новы год быў чырвоным днём календара, ды яшчэ побач з выхадным. У шпіталі дзяжурылі медсестры і адзін урач ці не на ўвесь корпус..

...Заставалася некалькі гадзін да Новага года. Вынікі з той пагрозлівай установы ў Сасняках павінны былі прыйсці толькі 5-га студзеня. Анкалогія... Слова гэтае і ўсё, што было за ім, аддзяляла Яўгена не толькі ад большасці людзей, але і ад хворых. Як і яшчэ адно, безнадзейнае слова: жорсткі, што разак гільятыны, лацінізм — кан-цэр.

Хаця чаканне — ўсё ж надзея... Няпэўнасць — яшчэ не прысуд... Як там у эпікрызах пішуць? Добраякасная... Добрай якасці хвароба?

Два ці тры дні ўрачоў не будзе. Урачы... Эскулапы... Лекары... *Врачеватели...* A priori ён ставіўся да іх з павагай. Цяпер гэтая павага патроху не тое каб знікала, але давер відавочна змяняўся сумнівам. Асабліва пасля таго, як загадчыца аддзялення, што ставілася да Яўгена вельмі ўважліва — такі малады пацыент з нядобрымі сімптомамі. Неяк у гаворцы высветліла наяўнасць у яго пішучай машынкі — дэфіцыт, улады не падтрымлівалі магчымасці насельнікаў карыстацца друкуючай і множнай тэхнікай: мала што крамольнае накрэмзаюць... Дык вось гэтая доктарка папрасіла, каб ён надрукаваў яе артыкул для навуковага часопіса. Старонкі ён узяў адразу — спадзяваўся: доўга тут не затрымаецца. Зірнуўшы на тыя старонкі, ён ледзь не адразу займеў ахвоту бегчы са шпіталю. Загадчык аддзялення... І голыя лічбы... Няма ніякіх, нават самых просценькіх, параўнанняў, супастаўленняў, не кажучы пра сур'ёзны аналіз і высновы. Дзе тут тая навука? Ці не паводле такой навукі яго лечаць?

... Яўген сядзеў перад тэлевізарам — разам з нейкімі гаротнікамі з іншых палат. На экране дзёрзка фехтавалі мушкецёры, потым яны жвава, скакалі — і разам з імі нібыта скакала і песенька, што надоўга сталася шлягерам. „Пара-пара-парадуемся на сваім вяку..."

„Парадуемся..." Яўген глядзеў на экран, на панылыя сцены калідора, на сваю палату з шырока расчыненымі дзвярыма. На лісткі „навуковых" штудый лякаркі... Жытло ў ноч на Новы год... Хаця справа не ў даброце жытла... Ёсць жа недзе шыкоўныя хоспісы, але ён не ўпэўнены, што пацыенты — смяротнікі — адчуваюць там сябе лепш. А ўвогуле... Вынікі з Саснякоў яшчэ не прыйшлі... З ім — шаноўная пані Надзея...

> Но ты учись вкушать иную сладость,
> Глядясь в холодный и полярный круг.
> . . . .
> И к вздрагиваньям медленного хлада
> Усталую ты душу приучи,
> Чтоб было здесь ей ничего не надо,
> Когда *оттуда* ринутся лучи.

Не, яго душа яшчэ не стамілася. І яму шмат чаго трэба зрабіць *здесь*. Даведацца. Прачытаць. Праслухаць. Пражыць. Перажыць. Трыццаць чатыры гады. Безумоўна, не так мала. Але і не так многа. Людзі да гэтай даты паспявалі пакінуць след для чалавецтва. Ён не геній. Аднак ведаў, што дар жыцця яму яшчэ трэба спраўдзіць.

„Улюбёнцы багоў паміраюць маладыя...” Сур’ёзная сентэнцыя... А мо, жарт камедыёграфа? Што ён там меў на ўвазе — гэты Плаўт? І колькі, дарэчы, ён пражыў сам?

Сёння Яўген думаў пра сябе нават крыху адстаронена. Як быццам гэта не ён, Яўген Тарыч, чакае тут свайго прысуду ў Новы год, а нехта іншы. І гэта нехта іншы, а не ён, зусім нядаўна быў злосны на ўвесь свет. За што? Чаму? Навошта? Чым ён правініўся? І гэта не яму, а таму раз'юшанаму чалавеку хацелася ўсё крушыць, рушыць, руйнаваць. З усімі лаяцца. Хаця знешне той чалавек паводзіў сябе прыстойна. Дзякаваў, маўчаў, трываў.

Сёння Яўген быў спакойны. Адстаронена спакойны. Ад лекаў? Ці гэта атрафія пачуццяў? А мо яму прыадчынілася вышэйшая мудрасць?

Яўген ляжаў на сваім ложку і глядзеў на неба ў вакне. У вогуле яму ўяўлялася: ёсць неба фізічнае — атмасфера, стратасфера... Галактыка, іншыя галактыкі... Там самалёты, верталёты, спадарожнікі... І ёсць нябёсы трансцэндэнтныя, мешканне Божае, тое, што нельга спасцігнуць розумам. Хаця, здаецца, калі ён не памыляецца, паводле Пісання, яны — адно, гэтыя нябёсы і неба, і ў бачным адчыняецца таямніца Бога... Таямніца...

Але ці адкрыецца яму таямніца? «Пабачыце неба адчыненым...” Ці гэта датычыць яго?

„Memento more”. — „Памятай пра смерць”,

А гэта хто? Марцыял? І браты-траппісты? Падобна, яны сустракалі адзін аднаго гэтым выслоўем.

Словы абступалі Яўгена з усіх бакоў. Такія ж неадступныя, як боль. Які прыцішваўся, а потым зноў узнікаў.

Смерць — пакаранне... Смерць — збавенне... Не, для яго пакуль пакаранне. Ён хоча жыць. Нават з гэтым болем.

... Дар Жыцця... Магутны Божы Дар... Як ён не заўважаў гэты дар, карыстаўся ім легка, не задумваючыся... Здавалася — ўсё наперадзе. Ці амаль усё. Паспее. Зробіць. Вызначыцца. Вось пад гэтым небам, што там, на волі, выглядае купалам, небасхілам, сутарэннем, скляпеннем нябесным, а тут выдае з вакна толькі часткаю цэлага, але якой жа звабнай часткай! Здаецца, менавіта гэты акраец неба можа сцiснуцца. На тыя гады, на дзесяткі гадоў, на якія ён разлічваў... Акраец неба — люстэрка, у якім можа адбіцца пустата... Шагрэневая скура колеру блакіту! Што можа сціснуцца да кропкі... Таямніца таямніц... Нябёсы, што ўмеюць адчыніцца ў ззянні святла...

Калі б не гэтае дрэва без лістоты, колер сённяшняга неба мог быць аднолькава і летнім, і вясновым, і восеньскім... Аднак ад голага дрэва

вее холадам і блакіт пачынае выдаваць шкляна-халодным. А сваё сённяшняе быццё, гледзячы на гэты звонна-халодна блакіт, Яўген пачынае адчуваць не як рэальнае існаванне, а як нейкае падабенства жыцця. Жыцця, сэнс якога ён не паспеў — ці не змог? - спасцігнуць, калі тое ўвогуле магчыма... Ён не паспеў яго і адчуць — у дастасаванні да свету вечных каштоўнасцяў... А да вечнасці можна прыйсці — праз вопыт, памылкі, жарсці, пасіянарны воныт... Праз пакуты... Тут ён чапляецца за слова. Усё ж, магчыма, Высокай Воляй ён вызначаны да гэтых пакут? І за імі — збавенне? І — дараванне? На гэтай зямлі... На створанай Усявышнім зямлі... І ёсць надзея, „поўная бессмяротнасцю”? І ёсць унутраны вопыт...

„Божа, я не варты, каб Ты прыйшоў да мяне, але скажы толькі слова...” „Я не варты...”

Яўгену хацелася паслухаць музыку. Не шлягеры, не хіты. Шапэна, Баха, Моцарта... Калі ён пойдзе адсюль, дык абавязкова пойдзе ў маленькую краму кружэлак, што за цэнтральным гатэлем і купіць новыя пласцінкі. Ён любіў гэты куток. Можна было прагледзець спісы наяўных пласцінак, можна было проста паглядзець іх, паслухаць... На волі — вырашыў Яўген — ён абавязкова трапіць на бліжэйшы канцэрт. Ды проста паслухае тыя запісы, што ў яго ёсць.

А між іншым. Ён у сваім жыцці слухаў выдатных музыкантаў. Добрую музыку. Колькі момантаў засталося ў яго кантрапунктычным „гукабачанні” быцця! Які чароўны палон „арфічных” узрушэнняў ён перажыў! Ён яшчэ не кахаў — калі не лічыць таго даўняга захаплення адной красуняй з тэатральнага інстытута ды няўдалых раманаў, якія пакінулі ў ім адчуванне перасцярогі ў адносінах да чароўнай палавіны чалавецтва.

Ён бачыў прыгожыя мясціны — ў сваёй краіне, у Саюзе, у замежжы... Ён бачыў у арыгіналах вялікіх мастакоў. Перажыў захапленне імпрэсіяністамі, вялікімі італьянцамі, стрымана-гжэчнымі англічанамі, раскошай гішпанскіх фантазій і калёраў!

Не, ён дарма так енчыць. Калі яго праект усё ж спраўдзяць і ён набудзе рэальнасць, выяўленую ў камені, бетоне, зеляніне дрэў, дык нешта ад яго застанецца на гэтай грэшнай зямлі... і шкадаваць яго будуць, мабыць... Можа, і не такі ружова-малады, але ж, як кажуць, у россквіце сіл... Нехта пашкадуе. Нехта знойдзе ў ім прывабныя рысы... І праз пару месяцаў забудуць пра яго...

А што ж ён? Перад валадарствам сапраўднага? Па той бок часу і бачнасці? Перад вечнасцю і сусветнай прасторай? Ці перад вечным забыццём?

Думкі Яўгена блыталіся, ён выпіў снатворнага і прачнуўся ад таго, што ў палаце дзяжурная сястра запаліла святло.

...Раніца. Будзённы дзень. Тэрмометры, уколы, агляды, працэдуры...

Боль...

Анемічны, бруднавата-белы колер сценаў палаты. Новыя хворыя. Яны прыходзяць... Выпісваюцца... А ён усё застаецца... Хаця ў Сасняркі, падобна, не трапіць. Значыць, надзея... Хаця ўрачы загадкава нешта не дагаворваюць. Можа, проста трымаюць таямніцу? Паводле клятвы Гіпакрата? Што там, дарэчы? Ён толькі чуў пра яе. Ніколі не бачыў таго тэкста.

І ўсё ж, вырашыў Яўген, будзем наіўна лічыць, што хвароба XX стагоддзя была блізкая, але не ў сваім праве. У праспекціках, раскіданых на століках хола, захворванні такога кшталту мелі пагрозліва-абнадзейваючы прэфікс перад-.

У шпіталі Яўгену ўсё абрыдла. Ён ужо нават не думаў пра сваю хваробу. Пра яе наступствы. Ён хацеў найперш выйсці за межы гэтай лякарні. Ён усё ж вольны чалавек. І лякарня — не турма.

Лепш яму не стала. Аднак яго выпісалі...

Воля...

Маці, у якой даўно скончыўся чарговы адпачынак, дастачыла да яго колькі дзён за свой кошт і сустракала сына ў яго аднапакаёўцы смачным абедам, да якога ён не дакрануўся. Маці моўчкі прыгатавала яму аўсянку і сказала, што праз тыдзень, мабыць, вернецца дамоў.

Яўген падхапіўся ехаць за білетам.

Гэта было дарэчы. Толькі цяпер Яўген адчуў, колькі часу ён не быў на звычайнай вуліцы, сярод звычайных людзей. Яўген хуценька купіў білет і прайшоў цэнтральным праспектам. Звычайныя людзі... Ён глядзеў на іх і амаль фізічна адчуваў мяжу, што аддзяляла яго ад іх. Яны былі здаровыя... Смяяліся... Складвалі планы на адпачынак... Нікому не было справы да яго...

Яўген дайшоў да парка. Пахла падталым снегам, адчувалася — хутка вясна. Сонца няярка свяціла, дрэвы выпраствалі галіны ў неба, вераб'і нясмелым шчэбетам нагадвалі, што ўжо незадаўга з'явяцца іх суродзічы з поўдня. І ўсё вакол было цалкам абыякавае да яго... „И равнодушная природа...” Усё будзе таксама, калі яго не будзе... Нічога не зменіцца...

І ўпершыню падумалася, што гэта добра. Яго не будзе на гэтай зямлі. А ўсё застанецца. Сонца, дрэвы, паркі, птушкі... Людзі... Хараство... „І пабачыў Бог, што гэта добра...”

Хараша.. Яўген удыхнуў на ўсе лёгкія паветра. Якая прыгажосць... Гэтыя паркі... Яўген любіў іх... Па-над ракой... Цяпер ён асабліва востра адчуваў гэтую красу...

„Пан Божа...” „Адкупіцель мой, вылечы ласкай Духа Святога раны і слабасць маёй душы, даруй мне мае грахі, умацуй мяне ў цярпеннях маіх, адвядзі іх ад мяне...” Яўген задумаўся: „... калі ёсць на гэта Твая воля”.

„Пане Божа, аддаючыся цалкам Тваёй святой волі, прашу цябе...”

„... і малітва веры вылечыць хворага...”

Цяпер Яўген пайшоў бы да святыні... Але ў яго вялікім горадзе не было ніводнага касцёла...

... На працы Яўгена сустрэлі падкрэслена радасна, падазрона ўзрадавана. Ці то шкадавалі яго — яшчэ ж малады. Ці то ўвогуле не спадзяваліся яго больш пабачыць жывым. Можа, хто ўпотай і злацешыўся - перамога на конкурсе не аднаго зайздросніка яму набыла...

... Для сябе ж Яўген вырашыў — і з хваробамі людзі жывуць. Не рэкамендавана. Не пажадана. Лепш устрымацца. Пакінуце надзею назаўсёды... Гэты ўмоўны, але доўгі спіс перасцярог здаваўся яму напачатку прыніжальным, потым ён спакойна перавёў спіс непажаданага ў спіс непатрэбнага, нецікавага, і яму адразу стала спакайней, калі не лягчэй. Ну, што ж...

Ён акуратна трымаўся ўсіх наказаў і прадпісанняў. Урэшце — не вельмі навукова ўталентаваная Лідзія Пятроўна нешта ж кеміла ў практыцы: думаў Яўген... Праз пэўны час Яўгену палягчэла. Былі моманты, калі Яўген пачынаў думаць: „Усё. Przeminąło z wiatrem”. Ён здаровы.

Яўген накінуўся на кнігі. Апантана купляў білеты: у філармонію, у драмтэатры. Хадзіў на балеты і оперы. Нават пару разоў трапіў у аперэту, хаця цалкам гэтае дзейства не вельмі любіў: з імпэтам успрымаў толькі фрагменты — якія-небудзь нумары каскадных пар.

З'ездзіў дадому — маці была ўсцешаная.

... У траўні ўсё пачалося зноў. Ён ліхаманкава кінуўся ў бібліятэкі. Высветліў — усё, што ён прымаў паводле рэкамендацый шаноўнай доктаркі яго — чыста сімптаматычнае. Здымае толькі сімптомы, знакі хваробы, а не лечыць. Як гэта ён так спакойненька даў веры гэтай цётачцы. Бяздарнай. Амбіцыйнай.

Прысуд дактароў быў аднагалосны. Аперацыя. І тэрміновая. Яму адмовілі нават у медыцынскай даведцы ў пансіянат. Ехаць „дзікуном” ён цяпер засцерагаўся...

Але тут прыйшоў у паліклініку новы галоўурач — малады, рашучы, добразычлівы. Ён падпісаў Яўгену запаветную паперчыну. На сваю

рызыку. Не з легкадумнасці. Ён зразумеў Яўгена. Пасля шпіталя, пасля ўсіх згрызот апошняга года тую аперацыю ён бы не вынес нават не толькі фізічна, але і псіхалагічна. Яму быў патрэбны адыход ад дактароў, ад хваробы. Можа, і ад самога сябе.

...На працы Яўгену падкінулі пуцёўку ў пансіянат. У прыбалтыйскі гарадок, куды Яўген адноечы трапіў на экскурсію. Ён памятаў доўгі пясчаны бераг, дзюны, стрымана-халаднаватае мора. І ўжо ўяўляў сабе радасць раніцы, класічную драму заходу сонца, зоркі над гэтым морам і над гэтымі дзюнамі...

Хвароба адасобіла яго ад людзей. Ён цяпер імкнуўся найбольш быць на самоце.

А між тым распачалося будаўніцтва універсітэцкага гарадка. Аднак ён адназначна вырашыў — паедзе на будоўлю крыху пазней. А ў падсвядомасці сцішылася думка-перасцярога: калі дажыве. Гэтую калючую шэрую думку ён не тое каб гнаў, але выстаўляў ёй заслоны: з дробнага і нядробнага клопату, заняткаў сур’ёзных.

Сам па сабе акт адыходу ўяўляўся яму ў чорных і белых колерах жалобы. Белы-колер каралеускай жалобы? Здаецца, так. А потым — таямніца, якую смяротны чалавек, мабыць, ніколі не зможа спасцігнуць. „ — a światłość wiekuista niechaj im świeci”- „а святло вечнае няхай ім свеціць”. Гэтыя словы ён з дзяцінства памятаў. І хаця добра ведаў, што гэта: „святло вечнае няхай ім свеціць”, аднак слова „wiekuista”, яму здавалася, складвалася з нейкіх агніскаў, выпраменьвала святло, рабіла яго ззяючым, не сонечным і не месяцовым, а менавіта — незямным святлом, святлом сапраўдным — так, мабыць... Зноў жа — ці варты ён таго святла? Але Новы Запавет — закон любові. І нават боязь — гэта ўжо не боязь паганца або атэіста. „Таму ўсе, каго вядзе Дух Божы, ёсць сыны Божыя. Таму што вы не прынялі духу рабства, каб зноў жыць у страху, але прынялі Дух усынаўлення...”

Можа, нешта ад таго, незямнога, святла трызнілася Яўгену ў тым зямным балтыйскім гарадку. Ён памятаў — вада і мора выдавалі нечым адным — акварэльная, пастэльная пяшчота і халаднаватасць. Усё ж разам — неба, мора, пясок адсвечваліся промнямі сонца і выпраменьвалі святло самі.

Яўген прыехаў у гарадок на самым пачатку чэрвеня. І проста акунуўся ў водар будзённага свята вясны, што ўжо пераходзіла ў лета. Сустракалі яго цнатлівыя незабудкі, буяная квецень чаромхі, — яе ўсеахопны, настоены, насычаны, нават канцэнтраваны водар. Потым пачалося суцэльнае панаванне бэзу, а незадаўга да ад’езду быў чуцён вытанчаны пах шыпшыны і будуарна-выкшталцоны пах язмену.

Пансіянат быў нечым накшталт немудрагелістага, але ўтульнага, на старасвецкі лад гатэлю. Толькі жытло.

Усё астатняе заставалася клопатам насельнікаў.

Але нават для Яўгена з яго хваробай харчаванне праблемай не абярнулася. Спецыяльнае меню для дзяцей яго цалкам задавальняла. Калі ён хадзіў па гарадку-парку, дык яму здавалася — яго праект, з іншым, праўда, функцыянальным прызначэннем, у пэўным выглядзе існуе. Дамы сярод дрэў, усё побач, амаль ніякага транспарту: толькі службовы. Сады Акадэміі... Бо Горад Сонца яго не вабіў. Гэта ж пустыня... А сады Эдэма... Парадыз... Аазісы...

Узбярэжжа адразу ўпэўніла Яўгена — цяпер ён адпачываць будзе калі не на радзіме, то сярод гэтых дзюнаў, на гэтым пясчаным узбярэжжы. Нельга на поўдзень, то і не трэба. Тут не толькі не горш. Лепш. Радасці раніцы: свежасць ад лёгкага ветрыка з мора, вітанне няяркага сонца, якое непаспешліва абыходзіць катэджы з чырвонай цэглы, заглядвае ў вокны, не як назола, а як прыветны госць, які завітвае на хвіліну і выкіроўваецца далей — найбольш па вершалінах дрэў, кустоўя, да званіцы касцёла, да дрэваў і пяскоў узбярэжжа. Тут яно атайбоўваецца надоўга, і нават у полудзень не становіцца дакучнагарачым.

А раніца, якую яно абвясціла, доўжыцца доўга, пацвярджаючы сябе пахам свежай моцнай кавы — Яўген доўга ўдыхае гэты магнетычна-знаёмы водар і заказвае шклянку цёплага малака. Аднак гэта не перашкаджае яго настрою і ён існуе ў гэтай раніцы: купляе газеты, заходзіць у булачную-цукерню, у шырокія вокны якой ласкава глядзіць сонца, прыслухоўваецца да ранішняга поклічу званоў. Ідзе да касцёла. Спачатку ён проста заходзіў у святыню, доўга сядзеў, малітоўна думаў,. потым пачаў прыходзіць на Святую Імшу. Мовы, на якой правілі імшу, ён не ведаў. Але згадваў парадак імшы ў іх мястэчку: яго, прыбранага і прычасанага, брала з сабой на Імшу бабуля. У нядзелю. І засталося гэтае адчуванне ранішняй свежасці, урачыстасці, датычнасні да нечага высокага, светлага, да нечага, што нясе ў сабе вечны пачатак. Засталося яшчэ і адчуванне еднасці свежасці раніцы і яснай чысціні Святой Імшы... Раніца пачынаецца гэтай Сустрэчай. І Яўгену здавалася, што ён не тое каб вярнуўся ў дзяцінства, але вызнаў нешта важнае, роднаснае, запаветнае, спаткаўся з умацаванай духоўнай прасторай пачуццяў і відзежаў.

А тыя, што былі побач... Курортнікі... Што было агульнае ў Яўгена з імі — неаспрэчныя перавагі вольнага часу, зацікаўленасць гэтай мясцінай на мапе Еўропы і свету — ў межах прагматычнай, канкрэтнай зацікаўленасці. Большасць купляла і чытала мясцовыя экскурсійныя

даведнікі: гістарычна-геаграфічна-культуровыя, аднак рэальна ўсіх найбольш хваляваў элементарны прагноз надвор'я на заўтра і бліжэйшыя дні.

Мабыць, натуральна. Курорт ёсць курорт, адпачынак — гэта адпачынак. І чалавек з нармальнымі сацыяльна-псіхалагічнымі паводзінамі так усё і ўяўляе.

Яўген адчуваў гэтае „ўсё” асабліва востра. Яму, нібыта прэзэнт, былі вернутыя радасці жыцця. Ён набраў процьму зёлкаў, адкінуўшы рэцэпты і аптэкарскія лекі. Што будзе, то будзе. Боль то адыходзіў, то вяртаўся наноў. Яўген адчуваў сябе валадаром таямніцы. Вось ідуць яму насустрач людзі і не разумеюць, які гэта высокі дар — жыццё. І здароўе. А ён разумее. Праўда, так лёгка і бяздумна, як яны, ён ужо ніколі не будзе мець асалоду ад быцця. Не зможа так не адчуваць эстэтыкі ўзросту. Маладыя, здаровыя... Хаця — калі ён раніцай бег уздоўж мора, гэта далучала яго да курортнага, людства. Здараліся дні, калі яму здавалася: памыліліся эскулапы. Ён здаровы. Аднак боль нечакана насцігаў зноў, прыціскаў да зямлі, проста прыпячатваў у пясок. „Бо зямля ты і ў зямлю сыдзеш...”

У адзін з такіх дзён, ідучы ад мора, Яўген зайшоў у кавярню, глынуў цёплага малака, а выходзячы, зірнуў на сябе ў люстра. На яго глядзеў скасцянела-худы мужчына са спалатнелым тварам. „Imago animi vultus est”. - „Твар — адбітак душы”? Нічога сабе адбітак.

У той дзень ён доўга заставаўся пасля Імшы ў касцёле, потым доўга туляўся па зялёных вулачках горада. „Ты выпрабаваў нас, Божа, Ты ператапіў нас як топяць срэбра...” „Цяпер радуюся ў пакутах маіх за вас...” „І сцежка Твая ў водах вялікіх...” Думкі Яўгена наслойваліся на мудрасць праведных. І адчуванне, што пакуты яго — пакаранне за легкадумнасць і грахі, але ж і выпрабаванне, спасланае Звыш, не тое каб сцішвала боль, ажно неяк прасвятляла чуццё і розум...

Тое, што ён трапіў выпадкова на мясцовы кірмаш, неяк нават абразіла яго. Аднак ён пайшоў паміж кірмашовымі прылаўкамі. Увогуле-то кірмаш — не тое слова. Так сабе, некалькі гандляроў. Трускаўкі, сыры з кменам. Зёлкі. Ён разглядаў надпісы — латынь, літоўская мова, руская. Твар жанчыны, што прапаноўвала зёлкі, падаўся яму знаёмым, недзе ён сустракаў яе. „Хварэеце?” — спытала яго жанчына. Ён моўчкі кіўнуў галавой. Спытаўшы пра хваробу, жанчына перамяшала некалькі траў, паклала ў адзін мяшочак, зрабіла некалькі асобных пакункаў з розных зёлак. „Дапаможа?” — спытаў, нібыта пра некага староннята, Яўген. „Магчыма”, — строга адказала жанчына. І ён згадаў, дзе бачыў яе. У касцёле. Высокая, худая, валасы колеру неад-

беленага льну — ці то сівізна, ці то натура такая. «Калі лекі падыдуць — напішыце, вышлю”, — яна падала Яўгену паперку з адрасам.

Амаль адразу пасля адпачынку Яўген, не аказваючыся дактарам, выправіўся на свой аб'ект. Яго задума відавочна матэрыялізавалася. Фундамент будынкаў існаваў. А Яўген выразна бачыў увесь ансамбль, як быццам той на самай справе быў скончаны. „Астральнае клішэ”? Ці проста звычайнае бачанне будаўніка і архітэктара?

Яўген працаваў і чытаў кнігі, якія яму дасылала разам з зёлкамі жанчына з таго прыбярэжнага горада. Рабіў напоі з зёлак. Думаў. Часам не ведаў, ці тыя думкі прыйшлі падчас малітвы, з якой ён звяртаўся да Пана, ці гэта ён прачытаў, ці думкі з’явіліся нібыта і безадносна, аднак і залежна ад малітоўна сцверджанага і прадуманага. Ён імкнуўся адарвацца ад болю.

Сённяшні дзень відавочна знітоўваўся з учарашнім і заўтрашнім. А мінулае вызнавалася, як час, што некалі быў будучым. І тое, што цяпер вымалёўвалася будучым, немінуча ператворыцца ў мінулае... І яго „я” - здаровае, легкадумнае „я” мінулага і ўзмоцненае вопытам пакут „я” сённяшняе і „я” заўтрашняе — гэта адзінае, беспарарыўнае „я”. І зямное жыццё адбываецца ў жыцці вечным. І ў тую вечнасць панясе ён з сабою памножаную пакуту сваю. Але тая пакута ці не памножыць збавенне?

І тое „я” — гэта не нейкая абстракцыя, не бесцялесная душа, але канкрэтная духоўна-ацелаўлёная асоба, што жыве праз смерць. І ён робіцца сапраўды вольным удзельнікам Божага творчага акту. А Бог стварае чалавека, якому наканавана станаўленне-паміранне і акмэ якога знаходзіцца недзе паміж храналагічнымі датамі жыцця і смерці?

І самааддача Богу магчымая толькі праз самааддачу бліжнім. Праз эмпірыку творчасці, у чым бы яна не выяўлялася. І праз прасвятленне пакутамі — бо той Яўген, што год назад ці крыху больш загараў на поўдні, і сённяшняя асоба звязаныя, але ўзмоцненыя вопытам пакут. Калі не зусім, дык у нечым пазбаўленыя эгаістычнага самасцвярджэння. Ці не перааеэнсоўваецца само яно, Яўгена Тарыча, быццё?

... Ён сустракаўся з прарабамі, будаўнікамі, вылічваў, пералічаў. Жыў. Існаваў. Звяртаўся думкай да Таго, з каго ўсё пачынаецца і ў кім усё завяршаецца. „И будет здесь ей ничего не надо, когда оттуда ринутся лучи...” Тут у яго яшчэ процьма нястворанага. Але ён пачынаў усведамляць, што гатовы прыняць лёс, які наканаваны яму Звыш. „Fiat voluntas Tua!” — „Будзь Воля Твая!”

Яму зноў стала лепш. Яўген не ведаў, што гэта: чарговая рэмісія ці то зёлкі летувіскі з Вышэйшай Волі дапамаглі яму. Але цяпер ён уведаў — наканаванасць перамагаецца праз прыняцце яе.

Яўген вырашыў пакіравацца да таго маладога ўрача. Урэшце: „In Te, Domine, speravi!” На Цябе, Пане, спадзяюся!

Змест

I. ЗЗЯННЕ ПРАЎДЫ

II. IN TE, DOMINE, SPERAVI